MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA VIIEKÜMNE VIIES NUMBER : JUUNI 2016

HIND 2€

TOIMETUSELT

KAASAUTORID

JUHTKIRI

TERE, GLOBAALNE EESTLANE!

Foto: Patrik Tamm

Ma võiksin alustada seda artiklit Karlova kohvikust, mille ümber üks Itaaliast pärit, kuid nüüdseks juba aastaid Tartus elanud mees on loonud kogukonna, mis on pannud ühe Taaralinna piirkonna seltsielu kihama. Või hoopis Silicon Valleyst, kus üks eesti juurtega e-resident otsib idufirmasid – tihti ka Maarjamaalt! –, mis võiksid saada rahasüsti toel järgmiseks Skype'iks. Ma võiksin alustada seda lugu sama hästi ka ühest hollandi turundusgurust, kes lõi oma vabast ajast Eesti riigile brändi, mis on paljude arvates *just ESTonishingly awesome*!

Aga ma alustan seda lugu hoopis ühest gümnaasiumilõpetajast, kes nende ridade kirjutamise hetkel juba teab, et ta on saanud sisse mainekasse välisülikooli. Ta teab, et järgmised neli-viis aastat veedab ta võõrsil. Ta aimab, et see on tema isiksuse jaoks väga formatiivne periood. Mine tea, ehk leiab ta võõrsilt endale ka paarilise, loob kodu ja ühiskonna algrakukese. Ta teab, et tema elutrajektoor pole kuidagi unikaalne – mõni koolikaaslane läks juba kolm aastat tagasi laia maailma, tema lennust on lahkujaid tosinkond. Kõik muidugi ei koputa Oxfordi või Harvardi uksele. Mõni läheb lihtsalt seiklusi otsima, mõni raamatuid müüma, mõni põgeneb ussitava avalikkuse eest. Mõni annab lubaduse aasta pärast Eestis tagasi olla, teine lubab, vastupidi, igaveseks kodumaa tolmu jalgelt pühkida.

Need gümnaasiumilõpetajad on olemuslikult väga sarnased itaallasest kohvikupidaja, Silicon Valley riskikapitalisti ning Eindhoveni brändiloojaga. Ometi räägitakse esimeste puhul ajude äravoolust, mugavuspagulusest ja Eestist kui äralennuväljast, pikemaks ajaks lahkunud loetakse aga väliseestlaste hulka, kelle tegemisi kodukamaral teinekord veidi kadestavaltki kiibitsetakse. Teisi süüdistatakse vereliini ebapuhtuses ja halvas eesti keele oskuses ning nende kohta kasutatakse halvustavalt mõisteid „immigrant" või „sisserändaja".

Ilmselt paljudele rahvusriigi idee pooldajatele tuli šokina TNS Emori hiljutine küsitlus, mille kohaselt peavad noored eestimaalaseks olemisest tähtsamaks maailmakodaniku staatust. See läheb suurepäraselt kokku globaalsete trendidega, mis näitavad selle identiteedikategooria pidevat kasvu: aprillis avalikustatud GlobeScani uuringust selgub, et iga teine inimene peab ennast esmajärjekorras maailmakodanikuks ja alles seejärel oma koduriigi alamaks. Kas rahvusriik on nüüd ohus, küsib mõni. Kas eestlus sureb vaikselt välja, kostab teisalt. Need on hirmust ja ignorantsusest kantud küsimused. Valed küsimused.

Uskuge või mitte, aga eestlane saab väga edukalt olla ka Eesti riigipiiridest väljaspool. 24. veebruaril vaatab mulle mu Facebooki ajajoonelt vastu hulk Eesti lippe, mis lehvivad Indoneesias, Austraalias, Senegalis, Edinburghis või Palo Altos. Need lipud ronivad koos omanikega igaüks oma kivi alt uuesti välja, kusjuures see kivi võib tegelikult olla mõni projekt või algatus, mis Eesti lipu tulevikus sama tugevalt maailmakaardile asetab nagu Eesti riigi sünnipäev trikoloori meie ajajoonele.

Kuid see pole veel kõik – eestlane võib olla väga edukalt ka sõnagi eesti keelt oskamata. Steve Jürvetson, see riskikapitalistist e-resident, peab ennast selleks. Vähemalt on tal õigustuseks esinevanemad välja tuua. Barlovlane Simone pursib küll oma klientidega edukalt eesti keelt, kuid temal pole jälle geenid korras. Vaesel hollandlasel puuduvad aga mõlemad. Kes need inimesed siis on? Estofiilid? Eesti sõbrad?

Hakakem neist kõnelema kui globaalsetest eestlastest, st peaasjalikult maailmakodanikest, keda Eesti mingil kummalisel põhjusel kõnetab ja tõmbab. Globaalsetest eestlastest, kelle DNA klapib 100% nende gümnaasiumilõpetajate omaga, kes tunnevad, et nende ees on maailm valla. Nad on ühe mündi kaks külge. Ühe äralennuväli on teise jaoks saabumisterminal ning kui kasutada seda allegooriat globaliseeruva maailma mõtestamiseks, siis oleks mõistlik vaadelda ilmselt kogu maailma ühe suure reisiterminalina. Viimastega on aga nii, et olemuslikult ei tundu need väga kodused. Selleks tuleb sinna enne taimi istutada, kõlaritest linnulaulu lasta, mugav ja õdus keskkond luua, palvemaja ehitada, et külastajad saaksid erinevaid religioone praktiseerida, toitlustajad leida, kes rahuldaksid kõigi reisijate maitse-eelistusi, ning sõbralik ja salliv kollektiiv tööle palgata.

Muidugi, riigid on aegade algusest soovinud olla midagi enamat kui lennujaama reisiterminalid. Piirid on riigi üheks põhitunnuseks, samas kui mõned lennujaama osad eksisteerivad üldse piiritus puhvertsoonis. Mittekohad. Paraku pärinevad rahvusriigi ideed postitõldade ja voorimeeste ajastust ning nende loomisele eelnenud meeletud bürokraatlikud jõupingutused annavad tunnistust sellest, et riigid pole loomuomased moodustised. Rääkimata sellest, nagu riigi definitsioon oleks kuidagi lõplikult kivisse raiutud.

Seepärast võiks ka meie siin Eestis loobuda kunstlike eristuste tõmbamisest ning ajaratta tagasikeeramisest. Džinn on juba ammu purgist välja lastud. Kujundagem Eesti selliseks reisiterminaliks, mis oleks meeldejääv, avatud, kodune, omapärane ja hinnatud; mida külastajad tahaksid ise omalt poolt rikastada ja kus selline algatus oleks teretulnud ning oodatud. Sest vaadake, maailmakodanikud võivad vabalt ka mõne teise terminali valida, kui neid tõrvikute, müüride, mootorrataste ning solvangutega hirmutatakse. Aga see oleks juba Karlova, kus poleks Barlovat, tehnoloogiasektor, kus poleks Skype'i, ning kes teab, ilmselt oleks ka viimane helgete ideedega gümnaasiumilõpetaja oma kohvrid varem kokku pakkinud ja lipu kodumaale „unustanud", et häbitundest hästi suure kivi alla peitu pugeda. Maailmakodanike puhul on aga otsus ennast väärtus- ja mõtteruumist lahti siduda palju ohtlikum kui ümberpaiknemine füüsilises ruumis.

Henri Kõiv, tegev- ja sotsiaaliatoimetaja

Aapo Ilves on luuletaja, prosaist, näitekirjanik, ajakirjanik, kunstnik, muusik (midagi kindlasti veel...). Ta on ka ainus legend, kes on päriselt olemas. *Vaata Aapo luuletusi siitsamast kõrvalküljelt.*

Silver Tambur on globaalse ingliskeelse veebiajakirja Estonian World kaasasutaja ja peatoimetaja. Elanud 14 aastat Eestist eemal, sealhulgas Suurbritannias, Indias ja Sri Lankal, kohaneb ta praegu taas eluga Eestis. Silver soovib näha avatud ja rahvusvahelist Eestit, mis kaasab edukalt ning targalt nii Eestisse tulnud välismaalasi kui ka üle maailma elavaid eestlasi ning nende järeltulijaid. *Lehekülgedelt 6–7 leiab Silveri arvamusloo eestlastest maailmas nii ajaloolises kui ka tänapäevases kontekstis.*

Kati Sedman lõpetas eelmisel aastal magistriõpingud kirjanduses. Praegu vaatab ta, kuidas kulgeb elu Eesti väikelinnas Haapsalus ja mida kuurordil talle pakkuda on. *Oma magistritöö kirjutas Kati Petrone Printi „Minu" sarja raamatutest ja just neist räägib ta selles Müürileheski (lk 14–15)!*

Maarja Merivoo-Parro juhib Raadio 2-s muusikasaateid ja õpetab Tallinna Ülikoolis noori ajaloolasi. Harrastab eklektilisi pleiliste, austab ausaid artiste ning armastab kõigega süvitsi minna. *Muusikakülgedel (lk 15–16) saab lugeda Maarja artiklit väliseesti vinüülimaailmast.*

Helleka Koppel on kaitsnud Tartu Ülikooli etnoloogia osakonnas magistritöö seljakotirändamisest. Sellele eelnes välitöödega kombineeritud seljakotireis Austraalias ja järgnesid kahekuune vabatahtlikutöö ja rännak Madagaskaril, kus ta istus enamiku ajast puu all, suunates oma tähelepanu inimeste asemel vahelduseks leemuritele. Helleka on nüüd taas Tartus ja Rakendusliku Antropoloogia Keskuse üks asutajaliikmeid ning tegevjuht. *Selles numbris (lk 19–20) valgustab Helleka meidki lähemalt eesti seljakotirändurite küsimuses.*

Müürilehe erakorraline esoteerikatoimetus koosneb esoteerikale lähedal seisvaist isikuist, kes jälgivad igapäevaselt planeetide seisu ja tavatsevad vabal ajal raamatuidki lugeda. *Koostöös kirjandustoimetuse ja nimetatud planeetidega on MEE seekord (lk 28–29) igale tähemärgile Jäärast Kaladeni kõige soliidsemad suvelugemise pärlid välja valinud. NB! Neid soovitusi soovitame võtta äärmiselt tõsiselt.*

Ivar Murd on filmitegija. Sündinud Kohtla-Järvel. Õppis USAs. Huvitavad progressioonid, loomulikult esinevad maagiad, vastuolud, peidetud tehnilised imed ja moodsad muinasjutud. *Seekord (lk 35) arvustas Ivar meie palvel Keshobi uut plaati „Awake & Arise".*

Piibe Kolka on õppinud antropoloogiat ja filmitegemist Tallinnas ja New Yorgis ning maandus pärast kolme aastat üle mere taas kodus. Praegu elab Tallinnas, tegutseb vabakutselisena, filmib ja monteerib, harjutab klarnetit ja täiskasvanuelu. Tähtsad on eksperimendid pildis, helis, liigutustes ja linnaruumis. *Filmirubriigis (lk 38–39) pajatab Piibe meile filmide tegemisest audiovisuaalse üleküllusе kontekstis.*

Aapo Ilves

lõpetasin just
individualisti
manifesti aga
teile ma seda
ei näita

*

heliredeli
lõpus jõudis
muusik
järeldusele

alkoholi ja
narkootikumide
tarvitamine on
tema elu

rikkunud
ning ronis
ema sisse
tagasi

pealtnägija

*

pensionifond
esitleb

vanadus
on kodu
sinus eneses

*

eestis
sajab
lobjakat

ministeerium
soovitab
reisida

pariis
on terror
sinus eneses

*

et te arusaamad elust
pole minu teha
ukse ette panen luua
esikusse reha

*

kõige hirmsama
zombi räbaldunud
verise kampsuni
rinnaesisele
on tikitud
kuni su küla
veel elab

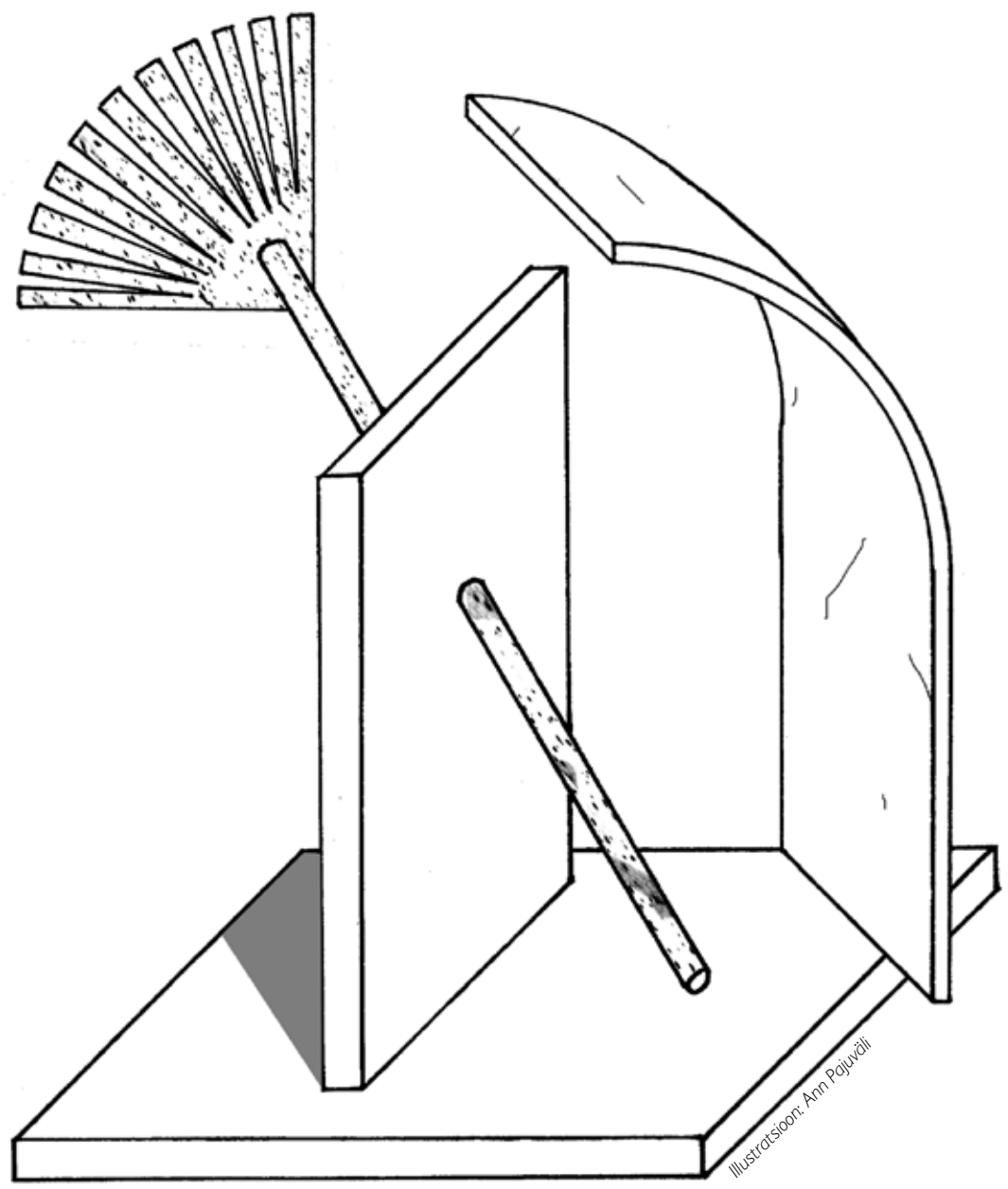

Illustratsioon: Ann Pajuväli

Helen Tammemäe peatoimetaja helen@muurileht.ee
Henri Kõiv tegev- ja sotsiaaliatoimetaja henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus disaini- ja muusikatoimetaja mariliis@muurileht.ee
Piret Karro keskkonna- ja kultuuritoimetaja piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv kirjandus- ja uudistetoimetaja maia@muurileht.ee
Sille Pihlak arhitektuuritoimetaja sille@muurileht.ee

Laura Porovart filmi- ja teatrireporter laura@muurileht.ee
Pille Sepp keeletoimetaja pille@muurileht.ee
Liisa Lahtmets müügijuht liisa@muurileht.ee
Peeter-Marko Mikk levi peeter@muurileht.ee
kujundus/küljendus Madis Katz
illustraator Vahram Muradyan
fotograafid Renee Altrov, Priit Mürk, Tõnu Tunnel, Janis Kokk, Aleksander Kelpman

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, HELENA LÄKS, ELLEN MURULA, MARTIN OJA, MAARJA PÄRTNA, BERK VAHER, VERONIKA VALK, KEIU VIRRO · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, EESTI KULTUURKAPITAL, AS POSTIMEES, TELLISKIVI LOOMELINNAK, VIRU KESKUS · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

@Muurileht

DIVE DIVE DIVE

ESITLEB:

22-23 JUULI

PUNANE MAJA / TELLISKIVI LOOMELINNAK

NEVILLE WATSON UK VIAGRA BOYS SWE

LES ATTITUDES SPECTRALES LV

Christian Saldert SWE phlox

RAINER JANCIS ST CHEATERSBURG

BAKEY USTL KATJA ADRIKOVA

HELEN TAMMEMÄE Kersten kõrge KLMN

MARI-LIIS REBANE KAAREL VALTER MAVA & PAUL

ART: Gavin Watson UK SANDRA LANGE

FESTIVALI PASS 10€

ROHKEM INFOT:
DIVEDIVEDIVE.ORG

MÜÜRILEHT

DIVE DIVE DIVE

SUVI

UITIGA UITAMA

Linnafestival UIT toimub sel aastal Tartus juba neljandat korda ja seda 17.–20. augustil. UIT kutsub igal aastal uutel viisidel Tartut avastama – ootamatutes ja/või unustatud kohtades (angaarides, garaažikompleksides, varjunud ja peitunud hoovides jne), kus saab näha kunsti, filmi, teatrit, nautida pidusid ja kogeda lihtsalt mõnusaid seiklusi.

Installatsiooniprogramm tegeleb sel aastal teemaga „Kohtumine võõraga". Arhitektuuriõpingute magistrandid loovad avalikku ruumi teoseid, mis püüavad tänaval võhivõõraid kontakti looma panna. Möödujaid üllatavad Timo Tootsi installatsioonid ning satelliidina saadab festivali erinevaid sündmusi Patrick McGinley heliinstallatsioon „Kuulmispunkt".

Theatre of Senses Leedust juhatab vaatajad tajuteatri maailma ning koos Elektriteatriga viiakse publik lausa metsasügavusse filmi vaatama.

Linnatuurid kutsuvad seekord avastama Tartu pööninguid ning uue tuuriga on kavas loomulikult ka uitajate lemmik-tuurijuht Agnes Joala. Lisainfo: *uit.ee*

UIT 2015. Foto: Patrik Tamm

VIISTEIST ESINEJAT, NELI LAVA, ÜKS KUMU ÖÖ

Kumu tähistab tänavu oma kümnenda tegevusaasta täitumist ja – nagu iga viie aasta möödudes (ehk tervenisti kolmandat korda) tavaks – ka suve algust suurejoonelise muusika ja kunsti peoga. Ühepäevane muusika ja visuaalkunsti minifestival (samas samavõrd, kui kestuselt on ta „mini", võiks ta sisult ju olla hoopis „maksi") Kumu ÖÖ toimub 18. juunil, pidustustel astub seekord üles 15 eripalgelist kohalikku ja välisartisti, kontserdid toimuvad neljal laval: muuseumi sisehoovis astuvad üles suuremad *live*-kooslused, fuajee on eksperimentaalse ja tantsulise elektroonika päralt, auditooriumis esinevad haprama ning kammerlikuma helikeelega artistid ja kolm kontserti toimuvad ka muuseumi 5. korruse kaasaegse kunsti galeriis näitusel „Kumu hitid. Kaasaegne kunst Eesti Kunstimuuseumi kogust".

Õhtu ühe peaesinejana astub sisehoovi välilaval üles briti duo A.R. Kane (küll 20-aastase pausi järel mitte 100% originaalkoosseisus), kes juba 1980ndatel oma muusika kirjeldamiseks termini „dream pop" välja pakkus, mis hiljem muusikameedias käibesõnaks on saanud. Lisaks on meil au kohtuda näiteks taani päritolu Los Angeleses resideeriva *indie*-popi karakteri Dinneriga, kes tutvustab festivalil oma tänavu leibeli Captured Tracks alt ilmunud albumit „Psychic Lovers".

Kodumaistest projektidest paitavad Kumu ÖÖl me kuulmekanaleid näiteks abstraktsete rütmistruktuuride meistrid duost Algorütmid, kes kannavad koos etenduskunstniku Henri Hütiga ette ühisteose „Trance", tehnoloogiakeskseid helimanipulatsioone ja masinlikke vibratsioone väljutavad ekke ja Cubus Larvik Quartet ning lõppeks, aga tähtsuselt veteranist *indie*-bänd Röövel Ööbik, keda teadupoolest harva avalikult esinemas võib kuulda.

Kumu ÖÖ paneb punkti sel aastal esimest korda toimuvale Tallinn Art Weekile (*tallinnartweek.ee*). Pileti hind on eelmüügis 25 ja kohapeal 29 eurot. Lisainfo: *kumuöö.ee*

SAARTE MUUSIKAT HIIUMAAL JA KÄSMUS

Eestlased on teada-tuntud folgirahvas ja pärimusmuusikat on meil (ja mujal) mõistagi kaugelt liiga palju, et see ainult Viljandisse mahutada. Nii kutsub Hiiu Folk 14.–17. juulil Eesti suuruselt teisele saarele auru välja laskma ning Viru Folk 12.–14. augustil Käsmusse pidutsema.

Merega otseselt seotud on mõlemad festivalid, eriti temaatiliselt läheneb merele ja saartele just mandrifestival Viru Folk, mis kutsub kuulama muusikat Islandilt, Fääri saartelt, Shetlandilt, Ahvenamaalt ja Ojamaalt, aga muidugi ka meie oma väiksematelt ja suurematelt saartelt, lisaks ootavad korraldajad pidustuste raames ka Käsmu külje all Kuradisaart külastama.

Hiiu Folgi *lineup* lubab esinejaid Hiinast (Gulmira Ablitz), Soomest (Suvi Oskala & Emilia Lajunen, Sorbattjin), Belgiast (Aistra Duo), aga üles on lubanud astuda ka uhiuus eesti-rootsi segabänd Folk & Rockare ning meie oma artistid ja kollektiivid, kelle seas on näiteks Tintura, Svjata Vatra, Mari Kalkun ja Upa-upa ubinakõnõ, Abraham's Café, Paberits & Tirmaste, Jäääär, Aleksandra Kremenetski ja Mirjam Kivisild jne.

Eivør. Foto: Sigga Ella

Festivalimeeleolu aitavad mõistagi luua arvukad töö- ja õpitoad ja kõik, mida Eesti suvel on pakkuda: ilusad ilmad (onju!), päike ja meri, loomad ja linnud ja hea tuju (onju!?).

Kellele meristest folkidest väheks jääb, seab nende kahe festivali vahel sammud aga juba tuttavale sisemaisele Lõuna-Eesti folgile 28.–31. juulil Viljandis. Lisainfo: *hiiufolk.ee, virufolk.ee*

„NORNIDE MÄNGUD" on Musta Kasti uus lavastus, mis esietendub 3. juulil kell 19.00 Raadi lennukiangaaris (Roosi 83). Jaanika Juhansoni lavastus kujutab endast küberpunketendust vanaskandinaavia kangelaslugude ainetel. Lisaks toimub „Nornide mänguga" seotult juulikuus neli tasuta mänguteemalist loengut (lektoreiks Tarmo Jüristo, Sven Heiberg, Andrus Org ja Loone Ots) Genialistide Klubis. Lähem info ja mängu- ning loengukava: *teatermustkast.ee*

KUNSTIPÄEV VABADUSE VÄLJAKUL 11. juunil kell 12–19 toimib avapauguna Tallinn Art Weekile. Messil tutvustavad eesti kunstnike uuemat loomingut galeriid jm kunstiorganisatsioonid: Haus Galerii, Fahle Galerii, Avangard Galerii, Okapi Galerii, Kaleidoskoop Kunstilaenutus, ;paranoia, Uus Number jt. Laval toimuvad vestlused kunstist ja selle lõimumiskohtadest arhitektuuri, disaini ja muude eluvaldkondadega ning Marko Mäetamme uue raamatu esitluskontsert. Näha saab ka Edward von Lõnguse uue tänavakunstiteose valmimist, kell 14 on kavas ringkäik „Kevadnäitusel" Tallinna Kunstihoones jpm. Lisainfo: *tallinnartweek.ee*

ARVAMUSFESTIVAL ootab juba kolmandat aastat arvamusliidreid, mõtlejaid, aktiviste, arvajaid ja kuulajaid Eestimaa südamesse Paide Vallimäele. 12.–13. augustil toimub järjekorras neljas kogu ühiskonda kaasav kohtumispaik, kus vahetada mõtteid ühiskonnakorralduse üle, saada värskeid ideid ja uusi teadmisi. Siin on võimalus kohtuda mõttekaaslaste ja inspireerivate inimestega ning nautida kultuuriprogrammi suvises suminas. Lisainfo: *arvamusfestival.ee*

BALTOSCANDALI FESTIVAL toimub tänavu 6.–9. juulil Rakveres juba 14. korda. Tegemist on rahvusvahelise nüüdisaegse teatri ja etenduskunstide peoga, mis sisaldab lisaks tihedale etendusprogrammile kontserte, vestlusi, installatsioone, kunsti jpm. Festivali üks peaesinejaid on prantsuse lavastaja Philippe Quesne, kes tuleb Eestisse oma uhiuue lavastusega „Night of the Moles (Welcome to Caveland)". Näha saab ka legendaarset saksa truppi Showcase Beat Le Mot, kes saabub meie teatripubliku ette oma uusima lavatükiga „Nazisuperpeople are better than you all – The Horror of the Ordinary". Lisaks on Baltoscandalil hea uudis neile, kes ei jõudnud vaatama Renate Keerdi suurepärast „Põletatud väljade hurmaad"! Täpsem kava ja info: *baltoscandal.ee*

Renate Keerdi „Põletatud väljade hurmaa". Foto: Gabriela Liivamägi

VAKSALI KOGUKONNA AIA AVAMISEL 11. juunil kell 12–22 Tartus Vaksali ja Tiigi tänava nurgale (Tiigi 67) rajatud aiakeses saab uurida aktivistidelt taimekasvatuse ja kogukondliku ühistegevuse kohta. Igal juhul on seesuguse roherahuala rajamine suurepäraseks uudiseks kõigile linnaahelais (kapi)rohenäppudele! Pakutakse suppi, kooki ja morssi, õpetatakse *stencil*-kunsti tegema, spiraalpeenart ehitama jpm. Muusikaga kostitab DJ Raadž, peale kümmet jätkub pidu kogukonnaklubis Džungel.

Kunstnik Emma Vliina Fält Mooste külalisstuudios. Foto: John Grzinich

„OMEGA 3" on 26 kunstniku osalusel sündiv ja eri valdkondi siduv kaasaegse kunsti näitus, mida korraldab rahvusvaheline kunstikeskus MoKS koostöös Läti kunstnike organisatsiooniga Totaldobže. Näitus avatakse 2. juulil kell 17.00 Mooste katsejaama seemnesorteerimistehases kontserdi, *performance*'ite ning kuraatorituuriga, avatuks jääb väljapanek 7. augustini (R, L, P) kell 12–20. Sissepääs annetustega. Lisainfot leiab OMEGA 3 / Interdisciplinary Art Exhibitioni Facebooki lehelt.

ETNILISTE AHELATE KAMMITSAS EESTI MAAILMAKODANIK

Tekst: **Silver Tambur**. Illustratsioon: **Vahram Muradyan**

2400 aastat tagasi väitis filosoof Sokrates: „Ma ei ole ateenlane või kreeklane, vaid maailmakodanik *(kosmopolitês)*." Praegu elab ligikaudu 20% eestlastest väljaspool Eestit ning paljudest on saanud kosmopoliidid, kes ei nõustu inimeste traditsioonilise geopoliitilise jagamisega nende rahvusliku kodakondsuse järgi. Ometi väärtustab rõhuv enamik jätkuvalt Eestit.

Eestlaste lahkumine oma riigist, emigratsioon on olnud riigi ja ühiskonna jaoks üks läbivaid teemasid ja probleeme viimase 12 aasta jooksul – ajast, mil Eesti liitus Euroopa Liiduga ning tööjõu vaba liikumine muutus ka meie jaoks reaalsuseks.

Eestlaste vabatahtlikus või sunniviisilises lahkumises oma sünniriigist ei ole loomulikult midagi uut. Tsaaririigi koosseisus olnud Eestist hakati inimesi Siberisse asumisele saatma juba 19. sajandi teisel poolel. Ka vaesuse tõttu rännati juba 1880. aastatel, mil tekkisid esimesed eesti külad Abhaasias. Esimesed eesti kogukonnad Soomes tekkisid iseseisvuse algusaastatel. See oli ka aeg, mil hakati rääkima „väliseestlastest" – varem ei olnud oma maa iseseisev ning seega ei eksisteerinud mõistet välismaa.

Teise maailmasõja aegne eestlaste lahkumine läände – nn suur põgenemine – viis Eesti territooriumile tungiva Punaarmee eest läände umbes 75 000 inimest. Arvukamad eestlaste kogukonnad kujunesid välja Rootsis, USAs, Kanadas, Suurbritannias, Austraalias. Just need kogukonnad aitasid hoida Nõukogude okupatsiooni ajal riiklikku järjepidevust ning survestada sihikindlalt lääneriikide valitsusi, et iseseisvat Eesti Vabariiki ei unustataks. Mõnel neist õnnestus külastada ka sünnimaale jäänud sugulasi, hoides nii sidet välismaailma vahel. Selle nüüd üha ahtamaks jääva kogukonna jaoks oli Eesti justkui helesinine mälestus – mida aeg edasi, seda kallimaks Eestit peeti, seda rohkem väärtustati vanu traditsioone, identiteeti ja kultuuri. Londonis, Stockholmis, Sydneys, New Yorgis, Torontos alustasid eesti majad, laste jaoks eesti koolid ja suvelaagrid.

Eesti taasiseseisvumisega algas uus peatükk ja peagi uus emigratsioon, sedakorda „suur maailma avastamine". Praegu ei tea keegi täpselt, kui palju eestlasi elab Eestist väljaspool, kuid hinnanguliselt on see arv 150 000–200 000 inimest.

Kui levinud stereotüüpne kirjeldus Eestimaalt lahkujate puhul on „majanduspagulane" – või veelgi negatiivsem ning alusetum „mugavuspagulane" –, siis nii isiklik kogemus kui ka mõttekoja Praxis 2014. aastal korraldatud poliitikaanalüüs viitavad, et välismaale läinud eestlased on väga mitmekesine kogukond, välistades neile suunatud ühe ühtse termini või kirjelduse kasutamise. „Väliseestlased asuvad üle maailma erinevais paigus ning erinevalt ajalooliselt tekkinud suurematest kogukondadest, mis olid koondunud teatud linnadesse või piirkondadesse, elavad hilisemad väljarännanud rohkem hajali. Sihtrühma mitmekesisust ilmestab see, et nende hulgas on põgenikke, töö tõttu väljarännanuid, õpilasi ja üliõpilasi, aga ka neid, kes kooli lõpetamise järel välisriiki paikseks jäänud, n-ö kosmopoliitseid rahvuskaaslasi, kes liiguvad pidevalt eri riikide vahel, ning lisaks veel väliseestlaste järeltulijad jne."[1]

Tõepoolest, olles üle kümne aasta Londonis elanud ning suheldes globaalse väljaande toimetajana eestlastega üle maailma, võib tuua välja ehk seitse peamist põhjust, miks Eestist mujale lahkutakse: 1) majanduslik kitsikus ehk palgavaesus; 2) rahvusvahelistes ülikoolides/koolides õppima asumine; 3) professionaalne karjäär (sh rahvusvaheliste institutsioonide jaoks töötamine); 4) ettevõtlus; 5) maailma avastamine / uute kogemuste hankimine; 6) isiklik elu (abiellumine/kooselu teise riigi kodanikuga); 7) sooline või seksuaalne ahistatus/diskrimineerimine. Viimane põhjus on Eestis ilmselt kõige vähem kajastust leidnud – nii fakt, et noored professionaalidest naised on lahkunud meeste seatud „klaaslae"

ja palgalõhe tõttu, kui ka see, et LGBT kogukonna liikmed on leidnud vabama ühiskonna mujal. See viimane grupp ei leia end Eestis taas paikselt niipea, kuna ühiskonna avatuse ja sallivuse aste on jätkuvalt väga madal.

Emigrantide kogukondades hakatakse sünnimaast rohkem puudust tundma pärast kümneaastast eemalolekut. Negatiivsed kogemused ununevad, eemal elades keskendutakse pigem sellele, mis on positiivne või mis aitab sidet hoida – Eesti puhul näiteks tugev muusika- ja tantsukultuur (eesti laulu- ja tantsuseltsid tegutsevad üle maailma) ning viimastel aastatel üha enam meie e-riigi tehnoloogilised lahendused ning idufirmade skeene, millest on hea oma rahvusvahelistele kolleegidele rääkida.

Seega, kui Eestis on senine diskussioon keskendunud põhiliselt sellele, kuidas ära läinud eestlasi geograafiliselt „tagasi" meelitada, siis rõhk peaks kanduma rohkem sellele, kuidas üle maailma elavate eestlastega, kellest paljud naeruväärist asid projekti „Talendid koju!", esiteks sidet hoida ning teiseks kaasata nende avaramat kogemust ja erialast kompetentsi. Talendid on talendid igal pool – kui keegi asub Eestist väljaspool, ei vähenda see tema annet ning heal juhul saab ta Eestile kasulik olla üle maailma.

Traditsioonilised riigipiirid globaliseerunud maailmas enam ei kehti. Väga paljud noored eestlastest professionaalid ütlevad, et nad saavad Eesti heaks rohkem ära teha, elades teistes riikides. Tuleb heita kõrvale barjäärid „meie ja nemad – Eesti ja Välis-Eesti" ning mõelda globaalsest Eestist ja globaalsetest eestlastest, maailmakodanikest.

Globaalsete eestlaste jaoks on rahvusülene eriala-identiteet muutumas tunduvalt olulisemaks rahvusidentiteedist – nad samastuvad pigem globaalse majandus- ja loomekogukonnaga. Globaalsete eestlaste jaoks ei ole karjääriredel enam seotud ühe asukohaga, vaid edukus nii erinevates valdkondades sõltub aina enam sellest, kas ollakse valmis kolima ühest riigist või maailmajaost teise. Globaalses Eestis ei räägi kõik järeltulijad enam tingimata ka eesti keelt ega ole valge nahavärvi ja siniste silmadega.

Haridusministeeriumi all olev rahvuskaaslaste programm on keskendunud seni kultuurile, keelele ja tagasipöördumisele, kuid Eestis puudub programm või platvorm, mis aitaks ühendada ilma eestikeelse barjäärita – ning ilma et soovitaks geograafilisi või muid minevikku kuuluvaid etnilisi päitseid pähe panna – nii Eestis elavaid eestlasi, noori globaalseid eestlasi kui ka eestlaste järeltulijaid, kes eesti keelt enam ei oska.

Kahe viimase grupi puhul on paljud valmis panustama Eesti riigi arengusse just emotsionaalse sideme ja missioonitunde tõttu (tänu millele sai 2012. aastal Londonis näiteks alguse veebiajakiri Estonian World, mis on andnud oma osa, et globaalseid eestlaste gruppe ilma barjäärita „meie ja nemad" ühendada). Nüüd on pigem küsimus, kas Eesti riik ja siin elavad eestlased on senisest enam valmis näitama üles huvi globaalselt elavate eestlaste vastu ning kaasama neid ning nende ideid Eesti tulevikku puudutavatesse aruteludesse ning ettevõtmistesse?

[1] *Kirss, Laura 2014. Välismaal elavad eestlased kui kasutamata tööjõuressurss. – Poliitikauuringute Keskuse Praxis väljaanne, nr 1.*

PIIRIDETA MAAILMA POTENTSIAAL PIIRITU

Intervjuu **Sten Tamkiviga**.
Küsis **Henri Kõiv**

EKREI ja Donald Trumpil pole pikas perspektiivis lootustki. Ühes Ülemiste City kontoris teatakse, et tulevik on linnade, väikeriikide ja nomaadidena elukohti vahetavate maailmakodanike päralt.

Sten Tamkivi. Foto: Tõnu Tunnel

Skype'i endise juhi Sten Tamkivi uue idufirma Teleport ambitsioon on sõna otseses mõttes piiritu. Järjestades kasutajate eelistuste põhjal nende jaoks elamiseks kõige sobivamaid linnu, modelleerib Teleport riigipiirideta maailma, milles inimesed käituvad justkui suurkorporatsioonid, kelle iga liigutus põhineb kalkuleeritud asukohastrateegial. Tamkivi potentsiaalne kliendibaas on praegu 350 miljonit inimest. Need kõik võivad olla homses ühiskonnas immigrandid, kes kolivad 4–7 korda aastas.

Osalt just seepärast tekitavad Tamkivis tülgastust avaldused, mis ründavad inimesi nende rahvuse põhjal, panevad ette riigipiiride sulgemist või üritavad defineerida eestlust väga kitsastelt alustelt. See on eilse maailma retoorika. Olukorras, kus ligi pool maailma elanikkonnast nimetab ennast maailmakodanikeks, soovitab Tamkivi loobuda essentsialistlikes kategooriates kõnelemisest ning aktsepteerida eestlastena neid, kes seda ise soovivad olla.

Sten, sa juhid rahvusvahelist töökollektiivi ning sinu ettevõtte kliendibaas on globaalne – selle moodustavad inimesed, kelle jaoks riigi- ega rahvuspiirid pole piiravaks teguriks. Mida tähendab kõige selle taustal sinu jaoks olla eestlane? Kas see on üleüldse tähenduslik kategooria?
Ükskõik kus ma liigun või mida ma teen, mingi osa minust on ikka eestlane. See ei pruugi olla paljudes kontekstides esimene viis, kuidas ma ennast defineerin või tutvustan. Kuigi ka Silicon Valley inseneridega kohtumistel võib jutt minna rahvuse peale, ütleb tehnoloogiasektoris päritolust rohkem see, et ma töötasin aastaid Skype'is.

Aga kui me üritame ikkagi geograafiliselt identiteeti määratleda ja ma loetlen erinevaid identiteedikategooriaid, nagu eestlane, tartlane, Laagri elanik, maailmakodanik, siis mis neist sind ennast kõige rohkem kõnetab või millise sa endale esmajärjekorras omistaksid?
Ma ise olen kasutanud mõistet „globaalne eestlane", mis tähistab eestlust kui meeleseisundit või komplekti juurtest ja väärtustest, mitte eestlust kui garanteeritud paiknemist mingite imaginaarsete joonte vahel, mille me kaardile oleme tõmmanud.

Kas sa pead ennast isamaaliseks inimeseks?
Ma pean ennast isamaaliseks tähenduses, et ma hoolin Eestist ja olen uhke, et ma olen eestlane. Teatavad patriootilised ilmingud on minus täiesti olemas. Samas on isamaalisuse juures kindlasti aspekte, mis mind ei iseloomusta. Näiteks isamaaline tähenduses konservatiivne, ettevaatlik, rahvust muude väärtuste ees esile tõstev või ülistav, mingisugust „klassikalist peremudelit" kaitsev ja kõik need muud asjad, mis sinna juurde käivad.

Aga kas need inimesed, kelle jaoks sellised aspektid on olulised, on olemuselt tagurlikud ja hoiavad elus iganenud traditsioone?
On konservatiivseid inimesi, kes on lihtsalt ettevaatlikud, kes soovivad, et ühiskond ei rapsiks liialt n-ö iga moega kaasa. Sageli käib see vist koos vanusega – noored tunduvad alati ju natuke hullud. Selline tasakaal ühiskonnas on tervislik, kuni diskussioon käib väärtuste, mitte isikute üle.

Kus aga minu jaoks jookseb selge piir, on inimeste põhiõigused. Seisukohad, kus konservatiivsuse siltide „alati on nii olnud" või „asjad võivad minna hulluks, kui nad muutuvad" all keelatakse teiste inimeste õigus inimväärikusele, õnnele ja vabadusele selle põhjal, kus ta juhuslikult sündis, mis värvi ta on või keda ta armastab. See on vale. Elu muutub kogu aeg, staatikat ihalev inimene jääb alati õnnetuks. Ela ise ja lase teistel elada.

Hiljuti hüüatas EPLi arvamustoimetaja Krister Paris sotsiaalmeedias, et rahvusriigid on iganenud nähtus. Kas kirjutad sellele seisukohale alla?
Teinekord on rahvusriikide kadumisest rääkides alltekst pigem muutumine ja morfeerumine millekski. Rahvusriigid on väga suures muutumises. Ei saa öelda, et nad kõik iganevad kontseptuaalselt ühel hetkel, vaid osa neist elab need muutused paremini üle kui teised. Me oleme harjunud vaatama maailma Vestfaali süsteemis. Singapuri professor Parag Khanna väidab aga, et maakaart, millele kantud jooned üksnes eraldavad, ei peegelda tegelikkust. Loevad need jooned, mis on punktide vahel. Need on erinevat sorti ühendused: lennuühendused, kaubateed, fiiberoptiline kaabel jne. Selliste kaardi sõlmpunktideks pole mitte rahvusriigid, vaid linnad ja urbaniseerunud keskkonnad. Just see on nähtus, mis rahvusriike tulevikus muutuma sunnib.

Mida linnade esiletõus rahvusriikide jaoks kaasa toob?
On teoreetikuid, kes arvavad, et kümnekonna aasta pärast jääb 40–50 superlinna, mis defineerivad valdava enamiku maailma majandusest. Nüüd tekib küsimus, kuidas neid administreerida. Mõnes linnas, nagu New York ja San Francisco, on kultuuride segunemine normaalne. Kui sa võtad aga Londoni kujunemise maailmalinnaks, siis seal on need protsessid palju teravamas konfliktis sellega, mida tähendab olla inglane rahvuselt. Mida suuremad on need konfliktid ümbritseva rahvusriigi ja domineeriva linna vahel, seda rohkem kaotab riik. Kui majanduslik elu ja otsuste tegemine toimub linnas, kuid selle ümber on riik, mis üritab rahvust säilitada, siis kokkuvõttes võidab alati see, kes on paremini ühendunud ja suhtleb muu maailmaga. Huvitav on aga see, et olenemata rahvusriigi rolli muutumisest näeme oma eluajal ilmselt nelja-viiekümne uue riigi tekkimist ning inimeste samastumist üha väiksemate territooriumitega, mis tähendab, et ajapikku muutuvad riigid kui administratiivsed üksused järjest väiksemaks. Ma arvan, et väiksematel riikidel on paremad võimalused selles maailmas ellujäämiseks ning hakkamasaamiseks.

Miks?
Väiksus tähendab näiteks seda, et välispoliitika ja munitsipaalpoliitika vaheline ahel on suhteliselt lühike. Inimesed suudavad kokku leppida ja teha koos mingeid otsuseid. Lihtsam on luua süsteeme, kus inimesed osalevad ise otsustes või vähemasti tunnevad delegeeritud otsustajaid isiklikult.

Oluline on ka mõelda sõna „väike" sisu peale – üha informatsioonikesksemas majanduses ei ole füüsiline territoorium ja inimeste hulk sama olulised. Näiteks Singapur oli 70ndatel rahvaarvult Eesti-suurune, nüüdseks on sealne elanike arv võrreldav Soomega, kuigi pindalalt on riik Hiiumaa mõõtu. Muidugi võivad mitmed rahvusriigi tunnused muutuste käigus hägustuda või kaduma minna.

Sinu praegune *start-up* Teleport surfab nende muutuste lainel. Ka teie järjestate riikide asemel linnasid. Millest selline lähenemine ning miks üldse Teleporti vaja on?
Inimesed ei mõtle enam kategoorias „kolin punktist A punkti B". Nad ei mõtle enam, kas tehnoloogiaettevõtte rajamiseks peaks kolima San Franciscosse või Londonisse. Selle asemel mõeldakse, kui palju nad peaksid nendes linnades *aega veetma*, olgu siis äri ajamiseks, kontaktivõrgustiku arendamiseks, kultuuri tarbimiseks või milleks iganes. Asukohastrateegiat, millega tegelesid varem väga suured firmad – siin palkame programmeerijad ja siin disainerid –, tehakse nüüd üksikindiviidi tasandil. Me oleme välja arvutanud, et neid inimesi, kelle töö iseloom, oskused ja haridus võimaldaksid neil elada kusagil mujal, on kuskil 350 miljonit.

Mis rolli mängivad tulevikumaailmas Londoni ja Amsterdami kõrval sellised linnad nagu Paide, Pärnu, Haapsalu ning miks mitte ka Tartu? Kas need on lihtsalt täpid maakaardil, mis ei moodusta olulisi ühendusi teiste linnadega, või on neil rohkem lootust?
Migratsiooni puhul sõltub väga palju ka brändidest ja kuulsusest, mistõttu paistavad suurlinnad mõnikord ebaproportsionaalselt silma. Samuti pead sa mõningatel juhtudel suurlinnas olema. Kui sa tahad olla maailmatasemel moelooja, siis mine

jätkub >

< *eelneb*

linna, kus on teisi moekunstnikke. Seda on raske Paides teha. Teleporti abiga leiavad inimesed kohti, millest nad ise pole kunagi kuulnud, aga meie suudame neid tarkvaraliselt pildile tuua, jättes kõrvale nende senise nähtavuse. Teleportis on praegu 130 000 kontot ja meie kasutajad on teinud umbes 800 000 otsingut. See on suurusjärk, mille pealt saab andmetest mingeid järeldusi teha ja uusi teadmisi otsima hakata. Üks huvitav tähelepanek on see, et n-ö loogilised linnad elukohavalikul ehk London, New York, San Francisco ja Singapur figureerivad kasutajate otsingutulemuste esikümnes ainult 30 protsendil juhtudest. See tähendab, et tekkinud on pikk saba teistest linnadest, mis kvalifitseeruvad paremini. Tihti kaovad suurlinnad otsingutulemustest, kui otsingukriteeriumitesse lisatakse näiteks elukallidus.

Milliseid kriteeriume teie kasutajad peamiselt hindavad?
Meie jaoks oli suur üllatus, kui me avastasime esimese 50 000 konto põhjal, et kasutajate n-ö „kleepuvatest" eelistustest, st neist, mida nad erinevate otsingute käigus pigem ei muuda, oli esikohal puhas õhk, sellele järgnes füüsiline turvalisus, kolmas oli tolerantne ühiskond ning neljandal kohal elamiskulud. See on koht, kus Paidel, Hiiumaal ja Vormsil – eeldusel, et need on muu maailmaga hästi ühendatud – tekib tohutu potentsiaal. Kui inimesed tahavad puhast õhku ja turvalist keskkonda, ei leia nad seda Pekingist. Kui kõik need 350 miljonit inimest, kelle töökoht sellist liikuvust võimaldab, pääsevad liikvele ja valivad oma tulevase elukoha näiteks selle alusel, et neile meeldib rabas linde pildistada või nad tahaksid panna oma lapse väikesesse algkooli, siis see on väiksemate asulate jaoks suur võimalus.

Kas teie andmete põhjal on veel mõni trend välja joonistunud, mis tulevikuühiskondi kujundama hakkab?
Oh, neid on käitumisandmetes peidus ilmselt juba kümneid või sadu, aga oleme nende teaduslikumal selgitamisel alles algusteel. Uurime ja arendame visualiseerimiseks vahendeid. Võib-olla lihtsalt mainin mõned kõige huvitavamad teemad, mis juba silma torkavad. Näiteks asukohavahetuste kiirenev tempo: meie vanemate põlvkond nimetas kolimiseks midagi, mis juhtus keskmiselt 5–7 aasta tagant, praegu näeme Teleporti kasutajaid, kes veedavad aega 5–7 riigis aastas. Või kultuurilised eripärad: millised on erinevused eri rahvustest ja taustaga inimeste eelistustes, kuidas eurooplased eelistavad tegelikult kohavalikute puhul elukvaliteeti ja mõne majanduslikult agressiivsema riigi kodanikud ärikeskkonda.

Tuleme muutuva riikluse teema juurde tagasi. Rahvus on rahvusriigi puhul tugevaks sideaineks. Mis hakkab tulevikus inimkooslusi ühendama?
Mida rohkem on neid punkte maailmas, millega sul on mingit laadi sidemeid, seda vähem on need sidemed rahvuslikud. Kui Eestiga ühendavad mind keel, sõbrad, sugulased, kultuuritaust ja loodus, siis Californiaga, kus ma iga kahe kuu tagant käin, hoopis midagi muud. Ma olen otsustanud veeta osa oma ajast Californias sealse võrgustiku ning tehnoloogiaäri tõttu. Silicon Valleyt hoiab koos väärtuspõhine, tulevikku vaatav, riske võttev, maailma muutev ja tehnoloogia piire laiendav mõtteviis. Sealsete inimestega ühendavad mind inimsuhted ning ühine väärtusruum. Nende kahe koha vahet pendeldades on Eestis hästi tüüpiline küsimus, et kas olen nüüd päriselt tagasi. See on juba aegunud küsimus.

Tõepoolest, infotehnoloogiliste arengute valguses tunduvad mõisted „kodus" ja „võõrsil" kuidagi aegunud. Mida sa arvad, kas üldse on mõttekas eristada väliseestlasi kodueestlastest?
Ma oleks väga õnnelik, kui me suudaksime elada maailmas, kus iga eestlane on hinnas ja arvel eestlasena teiste eestlaste jaoks. Praegu jookseb meil lõhesid igasuguste kohtade pealt. Näiteks kogu see õige eestlase definitsiooni värk, mille võiks selgeks vaielda. Seni on seda tehtud väga kitsalt. Hiljuti defineeris Eve Pärnaste meedias eestlasena inimese, kes räägib kodus eesti keelt, kes on õppinud eesti koolis ja kelle vanematest vähemalt üks on eesti juurtega – mingi selline komplekt oli seal. Kas see tähendab, et minu lapsed ei ole eestlased ja ka TransferWise'i asutaja Taavet Hinrikuse lapsed ei ole eestlased? Mis definitsioon see selline on?

Mis on sinu definitsioon?
Kõige laiemas mõttes võiks eestlane olla see, kes tahab olla eestlane. Näiteks riskikapitalist Steve Jürvetson, kes on ilmselt praegu tehnoloogiamaailmas kõige mõjukam eestlane, kuid ta ei räägi eesti keelt. Kui ma ükskord tutvustasin teda Stanfordi ülikoolis ja ütlesin, et minu jaoks teeb südame soojaks, et tema vanemad on eestlased, siis Steve parandas mind ja ütles, et tema ise on eestlane. Ma ei leia, et on mõistlik, kui keegi kuskil ütleb, et ei, Steve, sina ei ole eestlane, sest... Kui sul on särav talent, kes on maailma absoluutses tipus ja tahab ise olla eestlane, siis sellisel hetkel vastu vaielda on täielik idiootsus. See on hetk, mil me eestlastena peaksime seda initsiatiivi tunnustama, kui me tahame, et jääksime rahvusena kestma. Me peaksime võtma Steve'i oma sooja embusesse ja vaatama, kuidas me saaks aidata tal olla rohkem eestlane. Selles valguses on eriti jabur näiteks Carl Tuuliku juhtum, kes on mõne Eesti poliitiku silmis vale värvi. Sellised seisukohavõtud on Eesti tulevikule kahjulikud. Täpselt samamoodi nagu müüt sellest, et eestlust saab kaitsta nii, et sa paned piirid kinni, ehitad ette müüri ja ajad väliskapitali minema. Selle müüri taha lähevad kohe ka helgema peaga noored eestlased.

Sa ise mainisid ka mõistet „globaalne eestlane". Mis erinevus on globaalsel eestlasel väliseestlasega võrreldes?
Globaalne eestlane on territooriumist sõltumatu eestlane. BBC tegi just uuringu, millest selgus, et parameetrid, mis määratlevad kedagi globaalse kodanikuna, ei sõltunud asukohast. Oli globaalseid nigeerlasi, kes elavad Nigeerias ja defineerivad ennast selle kaudu, et neile läheb Nigeeria sisepoliitikast enam korda kliima soojenemine või Euroopa migratsioonikriis. Hea test on see, kui sa pead nimetama peamisi probleeme praegusel ajal ja antud vastused ulatuvad koduhoovist kaugemale.

Äsja tuli ka uudis, et TNS Emori küsitluse järgi identifitseerivad eesti noored ennast maailmakodanikena.
Täpselt! Kui ma seda uuringut lugesin, tundsin südames sooja tunnet. Noorte puhul on hästi huvitav lakmuspaber õppimine välismaal. Kui sa küsid keskkooliõpilastelt, mida nad pärast lõpetamist teevad, siis nemad mõtlevad, mis valdkonna suhtes nad tunnevad kirge, kus seda kõige paremini arendada saab, millises ülikoolis seda kõige paremini õpetatakse. Nende jaoks on maailm valla ning tuleb oma võimalusi ja potentsiaali selles avatuses maksimeerida. See võib tähendada näiteks kombinatsiooni sellest, et astutakse küll sisse Eesti ülikooli, kuid plaanitakse teha vahetusaasta välismaal. Või siis tehakse bakalaureusekraad Cambridge'is ja tullakse hiljem kodumaale magistri- või doktoriõppesse. Ühesõnaga, noored kaardistavad oma haridusteed teisiti. Samal ajal tunnevad kaks korda vanemad inimesed paanikat, et noored lähevad Eestist minema. Üks mõtleb sellest, mis on asja sisu, teine mõtleb geograafilise vormi peale. Ma olen seotud noore õpetlase stipendiumiga, mille ainus eesmärk on anda keskkoolilõpetajatele raha, et nad saaksid Eestist minema minna. 12 aasta jooksul on selle stipendiumi saanud üle saja noore ja nüüd me hakkame jõudma faasi, kus stipendiaatidest esimesed hakkavad Eestis tagasi olles juhtivatele kohtadele jõudma. See on väga šeff, sest kogu selle stipendiumi algne kriitika algatajatele, sellistele globaalsetele eestlastele nagu Tõnu Pekk, Kristo Käärmann ja Taavet Hinrikus, oli, et nad on segaseks läinud – meil on probleem, et inimesed lähevad Eestist minema, nemad aga saadavad neid siit ära. Meie leiame, et saates parimad keskkooliõpilased õlapatsutusega Eestist minema, suurendab see võimalust, et nad tahavad hiljem midagi siia tagasi anda.

Kas ja kuidas diasporaa kogukondade liikmed koduriigi tegemistesse panustama peaksid?
Mu abikaasa Ede hakkas mõnetuhandelise San Francisco Bay Area eestlaste diasporaa kujunemist ja käitumist akadeemiliselt uurima. Selle käigus on joonistunud välja erinevad migratsioonilainete grupid oma erinevate lugude ja välismaal elamise motivaatoritega. Sellest tulenevalt on neil ka üsna erinev side koduriigiga.

Veel on elus inimesi, kes mäletavad lapsepõlve esimeses vabariigis ja sihivad ennast Eestisse käima laulupeo ajaks, kelle suhe Eestiga on üsna nostalgiline ja rahvusromantiline. Ja teistpidi elab San Franciscos tehnoloogiaettevõtjaid, kes pendeldavad Eesti vahet iga paari kuu tagant, kellel on palgal inimesi ookeani mõlemal kaldal jne. Arusaadavalt on nende gruppide otsene panus Eesti riiki üsna erinev, ulatudes keele ja kultuuri säilitamisest kaugel maal kuni otseste välisinvesteeringute ja maksutuludeni.

Üks asi on ilmselt diasporaade juures üsna universaalne lisaväärtus. Nimelt on igal eestlasel kohta, kus teised eestlased juba ees on, lihtsam järgi minna, olgu siis lühemaks või pikemaks ajaks. Selliste „tugipunktide" olemasolu suurendab sidusust muu maailmaga ka nende eestlaste jaoks, kes eelistavad üldiselt pigem kodus püsida.

Mulle tundub, et väliseestlased ei võta väga Eesti ühiskondlikest debattidest osa. Miks?
Mujal elavad eestlased jälgivad suuremaid kodumaiseid debatte küll ja vaidlevad omakeskis tuliselt kaasa. Ma olen tähele pannud, et nende arvamused jõuavad ka Eesti avalikku ruumi, eriti Euroopa väliseestlaste puhul, kelle side Soomest, Brüsselist või Londonist on ilmselt ikka nõks tugevam kui Austraalia omadel. Samas, hiljutist Vabamu projekti väljakuulutamist kritiseeriti vabalt ja tuliselt ka Kanadast. Ei oska öelda, kas nende osalusaktiivsus on proportsionaalselt tunduvalt väiksem kui puhtalt matemaatiline osakaal eestlaste koguarvust.

Aga arvata võib, et globaalselt tõmbavad rahvuskaaslasi käima rohkem igavikulised, väärtusi puudutavad teemad kodumaalt, olgu see kooseluseadus või rassismipuhang. Mõne jalgrattatee või kaubanduskeskuse arhitektuuri ümber toimuvates argivaidlustes osalevad need inimesed Tallinna või Tartu asemel pigem Torontos või Los Angeleses või kus iganes nad tegelikult elavad.

Kuidas peaks Eesti riik oma välismaal elavaid rahvuskaaslasi väärtustama?
Riik peaks tegema võimalikult lihtsaks mõlemas suunas liikumise. Väljasõiduviisat pole meil niikuinii vaja, mis on hea. Samas näiteks selle asemel, et pidada Eesti ülikoolides üleval kahtsadat eriala, võiks muuta osa neist, mida õpib aastas väga vähe tudengeid, asukohavabaks ja öelda õpilastele, et minge õppige seda kusagil mujal – me toetame seda. Teine suund on aga palju problemaatilisem ning seda bürokraatiat on meie pere omal nahal kogenud. Kui Eesti riigil on huvi, et inimesed aeg-ajalt ka välismaalt tagasi tuleksid, siis see peaks olema võimalikult sujuv protsess. Me peame muutma mõtteviisi, et meil on välismaalased, kes seisavad piiri taga sabas, ja riigil on demokraatlikud hoovad, mille abiga me juhime, kui kiiresti nad sisse pääsevad. Tarkade töötajate puhul tuleb meil minna välja neid siia meelitama ning kui nad on juba siin, siis ei tohi ükski bürokraatia seda protsessi takistada, sest sa oled juba investeerinud nende toomisesse. Eesti diasporaaga on täpselt sama: tuleb mõtteviisiliselt igale eestlasele mõista anda, et ta on alati siia teretulnud ja tema lapsed on siia oodatud. Samal ajal on oht, et see võib muutuda millekski stiilis „kes nüüd tagasi ei tule, on loll". Protsess peab olema avatud, mitte sunniviisiline. Kui te elate mujal, on hästi, kui te tulete aastas kaheks nädalaks suvitama, on hästi, kui te tulete viie aasta pärast päriselt tagasi, on meil selle üle hea meel, kui te tulete siia pensionile, on meil ka hea meel. Igal juhul on meil eestlaste ja Eesti riigina hea meel, et keegi teine veel tahab olla eestlane!

KOHVIK · CAFÉ
MUST PUUDEL

MAI MUSTAS JUUNIS:

10.06
MUST MESI

15.06-30.09
JUHA MYLLYMÄKI
FOTONÄITUS "LUCID DREAMS"

AVATUD ON MÕNUS SUVETERRASS

KOHVIK
MUST PUUDEL
MÜÜRIVAHE 20
TALLINN

RIHMA OTSAST VABA KOER

Peeter Kormašov

Berliin on aus linn, mis ei paku erilist mugavustsooni, küll aga võimalust vabaneda eelarvamustest ning keskenduda sisekaemustele. Kõik noored linna kolinud eestlased on kasvanud siin paremateks ja enesekindlamateks inimesteks.

„Berliin on koht, kuhu inimesed põgenevad. Mitte ainult eestlased – enamik välismaalasi, keda olen siin kohanud, on millegi eest põgenenud," ütleb Kristi, kes peab Mitte ja Gesundbrunneni linnaosade piiril kohvikut Jäääär ning hindab kõrgelt suurlinna anonüümsust. Jäääre lähedal asub Berliini müüri memoriaal, mille ümbruse tänavakate on täis läände põgenemisel hukkunute mälestustahvleid. Lõhestatus on teinud Berliinist 20. sajandi erimeelsuste sümboli, samal ajal andis müüri lagunemine olulise tõuke ida ja lääne taasühinemiseks. „Vastuolulisus" ongi vast Berliini kõige paremini iseloomustav sõna, millest tulenev ettearvamatu elukeskkond sobib ühtviisi hästi nii heidikutele, ettevõtliku vaimuga inimestele kui ka loomingulistele natuuridele. Berliinis võib aastaid niisama tiksuda ja mitte kunagi „täiskasvanuks saada", samas pakub püsimatu elustiil võimalust sisemiseks vabaduseks.

Praegusel ajal voolab Berliini inimesi igast ilmakaarest. Nende seas on nii perspektiivituid kunstihipisid, üliõpilasi kui ka lihtsalt rännumehi, keda selline pulbitsev kaos tõmbab. Peamiseks ühendajaks linna saabujate vahel on mitte millegi liiga veidraks pidamine. Kellegi mitmikabielu, BDSM-etendus või fetišiklubi nurgas toimuv seksuaalvahekord ei pane tavalist berliinlast kulmugi kergitama. Samas ei suru keegi „oma vabadust" peale, mis lubab erinevatel religioonidel ja uskumustel koos elada. Mingis mõttes ongi Berliin nagu suur katseklaas – mõne jaoks *hippie shit*, mis viivitamata kumminuiaga laiali peksta tuleb, teise jaoks märk inimkonna helgemast tulevikust. Igal juhul on praegune iseorganiseeriv kaos meelepärane Berliinis elavatele kunstnikele, muusikutele, tantsijatele ja disaineritele.

Loomingulistest tüüpidest ongi Berliin ahvatlenud eelkõige just muusikuid alates Gustav Mahlerist Iggy Popi ja *techno*-legendi Richie Hawtinini välja. Tuntud eesti muusikutest elab Berliinis helilooja Jüri Reinvere, samas on siin end hästi tundnud ka punkar Peeter Pask, mis näitab üsna kujukalt, kui erinevad inimesed Berliinis oma koha leiavad. Selles loos kõnelevaid noori eestlasi ühendavad lisaks kultuurilembusele ja avatusele eelkõige julgus ja ettevõtlik vaim, mis neid üldse seda seiklust alustama sundisid.

ROTID KAMBRIKESES

„Mina tulin Berliini, sest siin olid odav toit ja korterid, mina 19-aastane ja hulljulge," selgitab Sandra (26) kaheksa aastat tagasi tehtud otsuse tagamaid. Ta on siniste juuste ja õnneliku olemisega tüdruk, kes on pidanud kõiki ameteid alates baaridaamina töötamisest kuni Mauerparki kirbuturul müümiseni. Praegu üritab ta sõpradega üht mittetulundusühingut käima tõmmata. Sarnaselt Sandraga otsustas heatujuline ja seiklushimuline Piret (24) ühel ilusal päeval lihtsalt Berliini kolida. Ta polnud varem Saksamaa pealinnas käinud, kuid siia tulek andis hea võimaluse n-ö „päris elu" kindla töökoha, korteri ja laenudega edasi lükata. Praegu töötab Piret kõnekeskuses osalise tööajaga, mis on tema sõnul ideaalne inimesele, kes on tulnud Berliini aastaks-kaheks, et iseendas selgusele jõuda ja uut keskkonda kogeda.

Inimesi hinnatakse Berliinis nende isiku, mitte rahvuse või keele põhjal. Nii pole Kristi sõnul – kes peab kohvikut sõna otseses mõttes kultuuride ristumispunktis – keskmise

Ülari. Foto: Mara Lea Hohn

jätkub >

< eelneb

inimese jaoks tänaval vahet, kas keegi on eestlane, bulgaarlane või venelane. Kui ta viie aasta eest oma toonase töökoha pärast ühe *start-up*'i tiimis Berliini kolis, sai ta üsna kiiresti aru, et see pole Saksamaa. Berliini pole rajatud kindla plaani alusel, siin pole isegi keskust. Linn on tekkinud külade ühinemisel, järk-järgult – sama printsiibi alusel nagu mitmed Metsiku Lääne uusasulad. Kohaliku lehe taz ajakirjanik Uwe Rada ongi nimetanud Berliini uueks Metsikuks Lääneks, tänapäeva kullakaevajate kantsiks. Tegelikult polnud Hamburg, München, Frankfurt ja teised eesrindlikud saksa linnad Berliini pealinnaks valimisega sugugi nõus. Millegipärast on aga ühe Euroopa mõjuvõimsaima riigi pealinn suur küla, mille barbaarne elukorraldus on tahes-tahtmata teatud suunanäitajaks.

Joosep (27) ja Taavi (26) saabusid Berliini möödunud sügisel ning on oma arvamuse linna suhtes kiiresti kujundanud. Joosepi arvates on Berliin räpane urgas, mille asukad on samuti räpased. „Samas inimesed on ju loomad, nii et selles suhtes on see väga aus linn," lisab Taavi. Noormehed tahtsid surnud ringist välja murda – Tallinnas oli kõik ennast ammendanud, Berliin pidi pakkuma elule uut positiivset impulssi. Uute oludega aklimatiseerumine oli siiski raske.

Ilmselt läbib iga välismaale kolinud inimene alguses oma toas peidus olemise faasi. Linna saabudes on tavalised üksildased jalutuskäigud ning lahtistest ustest tulev peomelu ei tõmba. „Sa oled nagu rott kambrikeses, kes ei julge välja ronida. Aga kui see ühel hetkel juhtub, siis sa jõuad oma juustuni," räägib Joosep. Taavi sõnul tuleb alguses keskenduda ainult ellujäämisele ja olmele, pole juttugi mingist lõbutsemisest. Ent siis hakkavad asjad paika loksuma, tuleb lihtsalt ise avatud olla. Joosep võrdleb Berliini isafiguuriga, kes on küll nagu karm kindral, kuid toetab oma võsukest rahaliselt, kui too end lõpuks kokku võtab. Raha teenimiseks on Berliin siiski halb koht ja tööpuudus on siin suurem kui mujal Saksamaal. Ent raha omamine polegi hummuserestoranis töötava Joosepi arvates Berliinis primaarne, tähtis on inimlik elukeskkond.

Paljud berliinlased keelduvad täistööajast, sest see takistaks neil linnamõnude nautimist. Ka Taavi jaoks on töö ükskõnes vahend, mis võimaldab tegeleda talle tõeliselt meeldivate asjadega. Lisaks *life coach*'i mentaliteedile ja huumorilembusele on nad Joosepiga mussifännid ja DJd. Suur osa vabast ajast kulub uute lugude kuulamisele ja üldse kohalikust skeenest arusaamisele. Muusika on tähtis ka vägilasekasvu Ülari (29) jaoks, kes Taanis akustikat õppis ning nüüd Berliinis ühe kohaliku *start-up*-firma ülestöötamise kõrvalt nii kitarri kui ka trumme mängib. Tema sõnul võetakse Berliinis inimesi paremini vastu kui Taanis, kus ta pärast kaht aastat jäigi „väljast sisse vaatama".

ALGUSES SAAD PEKSA

Berliin on narkodiilerite paradiis, sest linna voorib iga päev massiliselt kommimaiaid pidulisi. Samal ajal pakub taoline elukorraldus võimalust anonüümsuseks, mistõttu linn on hea pelgupaik vandenõuteoreetikutele või neile, kes tahavad oma elu „suurest süsteemist" lahus elada. Privaatsus on siin väga oluline, alustades varjunimede kasutamisest sotsiaalmeedia kontodel ja lõpetades sellega, et inimestest fotode tegemisel tasub ettevaatlik olla. Seega saavad siinsed reivirähnid kogeda *techno*-klubis või tänavakarnevalil peoliste massi sees kaasa võnkudes vabadusetunnet, mida väiksema koha peoskeene ei paku. Muidugi ei tegele ka siin elavad eestlased mõne kodumaale jäänud sõbra meelest millegi muu kui narkootikumidest segi kammimise ja lakkamatu pidutsemisega.

„Berliinis on kõik funktsionaalsed narkomaanid," ütleb Ülari. Näiteks ei pruugi kõrvalt vaadates arugi saada, et kaastöötaja on just kolm päeva kokaiini teinud. Kuna narkootikumide teema on tema sõnul väga ühiskonda lõhestav, siis Berliinis on inimestel ükskõik, kas keegi teeb mingeid aineid või mitte. Taavi meelest kasutavad inimesed siin drooge elutervemalt – nautimiseks, mitte probleemide eest põgenemiseks. Kuigi ka Berliinis on palju inimesi, kes peomaailma sisse ära kaovad, on need Joosepi sõnul peamiselt turistid. Näiteks peavad linna külastavad noored eestlased alati kindlasti Berghainis ära käima, kuigi see pole nii erinev nende tavalisest nädalavahetusest. Pidutsemisfaas möödub Berliinis päriselt elades kiiresti. „Võib-olla kord kuus käid peol, ülejäänud aja tegeled oma sisekaemustega. Muidu on õõnes tunne," räägib Joosep.

Oluline õppetund Berliinis elades on maailmast ja iseendast arusaamine, millega kõik linna saabunud on vähemal või rohkemal määral ametis. Kõige tähtsam on olla aus ja hea inimene – pole vahet, kas olla maalikunstnik, kiirsöögikoha nõudepesija või bordelli administraator. „Siin sa saad alguses

Taavi. Foto: Mara Lea Hohn

Joosep. Foto: Mara Lea Hohn

kogu aeg peksa, sest oled nii eelarvamuslik," räägib Taavi. „Näiteks õpid pärast vestlust kuskil baaris, et see transvestiit sinu kõrval on täpselt sama lahe inimene kui sa ise." Tema sõnul on Berliinist saadud eelarvamustevaba suhtumine väga vajalik kogu eluks. Linn võimaldab tutvuda paljude uute inimestega ning kuulda nende Berliini-lugu. Sarnastes elusituatsioonides olnud inimestelt on võimalik õppida, kuidas oma puslet kokku panna. Taavi arvates saab Berliinis palju toetust ja julgustust, et olla see, kes sa oled.

Joosep on hakanud samuti inimestesse elutervemalt ja vabamalt suhtuma. See muutus tabatakse ära, nii tema viimase Eestis käigu ajal kui ka nüüd Berliinis. Siin pole harv juhus, et satud mingi seltskonnaga ülilahedat õhtut veetma, kohtamata neid enam kunagi. Näiteks lähed *Spätkauf*'i (Berliini ööpood) õlut ostma ja värvitud näoga neiud kutsuvad kaasa lähedalasuvale korteripeole, kus juhuslikult keegi kuulus DJ plaate mängib. Kui Eestis tiirlevad Joosepi sõnul kõik nagu mesilased DJ taru ümber, kes on kohe hästi tähtis figuur, siis Berliinis on iga kuulus plaadikeerutaja suvaline tüüp, kes ise pärast setti juttu rääkima tuleb. Taavi arvates annab selline ühe õhtu seiklus võimaluse olla sina ise. „Sa ei hoia sellest hetkest kinni, nendest inimestest jääb lihtsalt mingi emotsioon külge. Võib-olla kõige olulisem ongi see, et sa õpid asjadest lahti laskma," räägib Taavi mugavustsoonist väljamurdmise võludest.

MITME VAHEPEATUSEGA REIS

Kuigi elu Berliinis paneb Taavi sõnul hindama rohkem asju, mis tal Eestis olid, ei igatse ta veel tagasi. Elu on Taavi jaoks seiklus, kus uute kogemuste hankimisel puudub kindel ajalimiit. Sildade põletamise asemel soovib ta koguda ideid, et esmalt Berliinis ja hiljem kodumaale naastes mõtestatumalt tegutseda. Piret plaanib samuti parema inimesena koju tagasi minna: „Berliinis elamine on andnud mulle palju julgust ja meelekindlust, oskust endaga hakkama saada ja iseendaga toime tulla. Kuna olen saanud väga palju aega iseendaga veeta, siis arvan, et mõistan ennast paremini." Ülari oma tulevikku veel nii täpselt ei tea, kuid tema meelest pole vahet, mis riigis elada – Eestit kannab ta igal pool endaga kaasas. „Iga eestlane on diplomaat," meenutab Ülari president Toomas Hendrik Ilvese öeldut. Enamikul siinsetest eestlastest on palju erinevatest rahvustest sõpru-tuttavaid ning eestlaste enda kogukond on pigem hajus, koosnedes väiksematest gruppidest. Omavahel kohtutakse täiesti ootamatult mõnel korteripeol, teinekord ka Jäääres või põlvkondi ühendavatel saatkonna üritustel.

Joosepi sõnul teeb Berliinis valitsev mitteelitaarne meelelaad erinevate rahvaste, sh eestlaste, aktsepteerimise lihtsamaks. Pealegi, Eesti pole siin sugugi tundmatu. Joosep meenutab, kuidas ta esimesel päeval uues töökohas juurikaid hakkides töökaaslaste palvel kodumaist muusikat laskma pidi. Arvo Pärt ei tundunud köögis töötamiseks just kõige lustakam, kuid oli loogiline esimene valik. Selgus, et üks iisraeli kutt oli just konservatooriumi lõpetanud ja mänginud oma lõputööna Arvo Pärti kitarril. Berliini köökides on üldse väga huvitav kontingent, leidub nii magistrikraadiga disainiõpetajaid, salapidudel esinevaid narkodiileritest VJsid kui ka tervele maailmale tiiru peale teinud endisi geoloogiaüliõpilasi. Töö restoranis annab võimaluse tunda ennast elu keskel, mistõttu paljud siinsed eestlased eelistavad „tavalist tööd" teha, mida iganes see väljend ka ei tähendaks. Joosepi sõnul on töö nagu väike tükike Berliinist, kus on samade eesmärkidega, aga lihtsalt erinevatest riikidest pärit inimesed. Neid ühendavad avatus, kultuurilembus, soov põnevalt elada ja maailmas ringi vaadata.

Elu mitme kultuuri vahel on kohati paras peavalu, tekib identiteediküsimus, et kes ma siis olen ja kuhu ma lõppude lõpuks kuulun? Seda võib võrrelda sõjaväega, kus noorsõdur on võtnud ühelt poolt omaks uue, militaarse elukorralduse, teisalt aga on tema jaoks kuskil endiselt olemas tuttavate reeglitega tsiviilelu. Kui ajateenijana on raskem nende kahe maailma vahel seost leida, siis kahes riigis elades – vähemalt Eesti ja Berliini näitel – on tasakaalu loomine võimalik. Kindel tagala kodumaal – sõbrad, pere, tuttav elukorraldus – annab justkui baasi, kuhu saab põgeneda, kui ettearvamatu suurlinnaelu üle viskab. Samas peavad need asjad muidugi ees ootama, et oleks, kuhu tagasi pöörduda. Ajapikku võib ka Berliiniga harjuda, näiteks Sandra on enda sõnul juba liiga kaua Eestist eemal olnud, et seda oma koduks pidada. Kui traditsioonilise ettekujutuse järgi peaks ajutise elaniku staatuse kõrval olemagi teiseks teeks kohalikku ühiskonda integreerumine, siis Berliinis pole see nii mustvalge. Elu Berliinis on pigem nagu reis – korda pole siit mõtet otsida, see on metsik linn ja nii tuleb seda võtta. Paljude berliinlaste jaoks on linn lihtsalt vahepeatus, ka kõik siinsed kodud on vahepeatused.

Näiteks Piret elab kireva rahvastiku ja lõunamaise atmosfääriga Neukölln linnaosas, jagades korterit ühe noore filmiprodutsendist neiuga. Siin veedetud aasta jooksul on see talle juba neljas elukoht. Püsiva kodu leidmine pole sugugi kerge, selleks võib kuluda kuid või isegi aastaid. Nii on Sandral olnud siiani seitse elukohta, neist kolm viimase aasta jooksul. Berliini on aina suurem tung ning praegusel ajal leiab elamise pigem äärelinna kui trendikamatesse piirkondadesse, nagu Neukölln, Kreuzberg või Friedrichshain. Sandra sõnul on igal linnajaol ka täiesti oma õhkkond ja elukorraldus. Tema praegune kodupiirkond Schöneweide on üsna kaugel kõigest. Mahajäetud vabrikud ja poollammutatud majad loovad kummalise ja rahuliku atmosfääri, kuigi kuulu järgi pidi Schöneweides palju natse leiduma. Sandra pole neid isiklikult veel kohanud. Aga kodune on siin küll. „Riided saab õues nöörile riputada, hommikul paljajalu murul teetassiga ringi jalutada või jõe äärde minna," õhkab Sandra.

EBAKINDLUSES PEITUB HINGERAHU

Eesti kohvikut pidav Kristi ajab enda sõnul „eesti asja". Muidugi oleks tal seda Eestis lihtsam teha, samas ümbritseb teda Berliinis vabadusetunne – ringi kõndides saab olla see, kes sa tahad. Ometi on oluline tulla siia mingi kindla sihiga, sest eesmärgi puudumine pole Kristi sõnul edasiviiv jõud. Sellest tuleneb suur tööpuudus ja olesklejate mass, kes elavad sotsiaaltoetustest ja lüpsavad Saksa riiki. Berliinis on väga palju ühiskonnateadlikke ja kriitiliselt meelestatud kunstnikke, punkareid ja tänavakaupmehi. Nii nagu samasugused vegeteerivad-mossitavad inimesed Eestis, toodavad nemadki oma laiska kunsti aina vähem ja loodavad üha rohkem toetuste süsteemile, mille vastu nad sõnades võitlevad.

Kristi sõnul lähevad paljud neist, kes end siia otsima tulevad, juba mõne kuu või aasta pärast tagasi. Selleks et siin midagi ellu viia, tuleb võrreldes kodumaaga minna läbi rohkematest barjääridest, ületada rohkem hirme. Samas annab suur linn võimaluse vabaduseks ja oma sisehääle kuulamiseks. Tähtis on iseendale ausalt tunnistada, mis kohas sa oma eluga oled. Berliin soosib seda sisemist ausust, sest inimesed on rahulikumad, nad pole üksteise suhtes nii passiiv-agressiivsed. Kaitses olek võtab Kristi sõnul väga palju energiat, kuid Berliinis saab sellest lahti lasta ning just sellest algab loomingulisus. Tugevuse kasvatamine ja maailmaparanduslikud ideed on olulisimad omadused, mis siinseid noori eestlasi lisaks julgusele ühendavad.

Mugavuspagulasi siin ei kohta, võib-olla on mugavad pigem need maailmapildi avardamisest keelduvad kritiseerijad kodumaal, kes kitsarinnalisi veendumusi oma ego kaotuse hirmus kaitsevad. „Ma arvan, et iga inimene võiks vähemalt aasta kuskil mujal elada, et Eesti väärtusest aru saada," räägib Piret välismaaseikluse vajalikkusest. Kodumaal olles on lihtne endasse sulguda. Välismaal elamine muudab sisemised kompleksid positiivseks ja õpetab tahtma parimat. Siin puudub kohustus sõpru näha, pidevalt väljas käia ja midagi põnevat otsida. Elu on rahulikum, ei pea kellelegi mingit muljet jätma. Saab ausalt iseendale tunnistada, et ei tea küll täpselt, mis see suur mõte on, aga oled mingi tee peal. Eestis peab kuidagi proovima olla keegi, kõrvalt vaadates on kõik hästi tähtsad ja tegelevad mingi asjaga. „Inimestel on siis raskem endale tunnistada, et ma tegelikult ei tea ju, kes ma olen," ütleb Taavi.

Kindlat elukorraldust Berliini kindlasti otsima tulla ei tasu, küll aga võib kaose sees leida sisemise rahu ja olemisviisi. „Üritan õppida, töötada, oma rida ajada ja elada. Vahel ei õnnestu ükski, vahel õnnestuvad kõik," võtab Berliini-elu ettearvamatuse kokku Sandra. Berliinis elamine on üks võimalik seiklus, mille jooksul iseendast aru saada, oma olemusele ausalt näkku vaadata. See pole tingimata ilus linn, võib-olla mitte kõige puhtam ja rahulikum, aga kindlasti on siin huvitav. Inimesed, kes siia tulevad, kogevad küll palju raskusi ja pettumusi, kuid avastavad midagi suuremat ja paremat nii enda sees kui ka maailmas laiemalt. Nii nagu kõik Berliini koerad on alati rihma otsast vabad, satuvad ka siia saabunud inimesed rihma otsast vabaks saades põnevamatesse olukordadesse ja seiklustesse kui koduhoovis peremehe valvsa pilgu all. Kodust kaugel elamine muudab tugevamaks ja õpetab mitte alla andma. „Kui sa ei julge, siis sa ei jõuagi mitte kuskile," on öelnud Keith Richards. Ja tema peaks seda ju kõige paremini teadma.

ELUST VÄLISMAAL „MINU” VAATENURGAST

Kirjastuse Petrone Print juba pea kümme aastat välja antud reisikirjadest koosnev „Minu” sari näitab meie kaasmaalasi nende jaoks uutes kultuurilistes oludes, ehk isegi uutel kodumaadel, andes seejuures aga uut aimu ka meie ühiskonna ja kultuuri kohta. Kui mitmekülgne see pilt aga on, mis sarja põhjal meie väljarändest moodustub?

Kati Sedman

Tartus pesitsev Petrone Print on andnud alates 2007. aastast välja lugejate seas ülipopulaarset „Minu” sarja. Avalöögiks oli Epp Petrone „Minu Ameerika. Reportaaže ja pihtimusi 2003–2006”, kus ta räägib avameelselt oma elust abikaasa kodumaal, nii isiklikest-perekondlikest asjadest kui ka Ameerika ühiskonnast ja (tarbimis)kultuurist laiemalt. Esimese raamatu edu pani aluse kirjastusele ja praeguseks ligi kümme aastat välja antud sarjale. Petrone ise on öelnud, et esialgu oli plaanis anda välja ainult üks raamat, kuid kuna rohkem ja vähem tuttavad inimesed pakkusid oma välismaal elamise lugusid ja ka lugejate huvi oli suur, kujuneski välja see nüüdseks muljetavaldavalt mahukas sari.[1]

Sari on 21. sajandi alguse eesti kirjandusmaastikul üks omapäraseimaid nähtusi – teist niivõrd mahukat, nii kaua välja antud, meelelahutusele orienteeritud ja ühtset sarja Eestis ei ole. Uus raamat ilmub keskmiselt korra kuus ja kirjastuse kodulehel käib pidevalt aktiivne töö uute autorite leidmiseks. Valdavalt kirjutavad neid raamatuid varasema kirjutamiskogemuseta tavalised eesti inimesed[2], kelle jaoks „Minu” võib väga vabalt olla esimene ja viimane avaldatud teos. Petrone Print on töötanud välja ka suunised[3] selle kohta, mida oodatakse ühelt õigelt „Minu” sarja esindajalt – oma välismaal elamise kogemust tuleb anda edasi lihtsas keeles ja fragmenteeritult ning seda illustreeritakse autori isiklike fotodega. Raamatutes on vaja tutvustada n-ö tavainimese seisukohast rahvahariduslikel eesmärkidel konkreetse riigi või rahvusliku grupi kultuuri ja ajalugu ning sotsiaal-majanduslikke olusid. Seda kõike isikliku arenguloo taustal, mida vürtsitatakse rohkem ja vähem pikantsete eraeluliste detailidega.

Raamatukogude otsingusüsteemide järgi on 2016. aasta mai keskpaigaks ilmunud 97 nimetust (sealhulgas ka paar inglise-keelset tõlget ja mõni täiendatud kordustrükk populaarseimatest raamatutest). Kõige rohkem on kirjutatud oma elu rajamisest Euroopas, mis on geograafilise ja kultuurilise läheduse tõttu ka loogiline. Paljudest riikidest on ilmunud mitu raamatut. Eraldi kirjeldatakse näiteks „Minu” riiki, tema pealinna ja võib-olla ka mõnd kultuuriliselt eristatavat piirkonda, autorid on valitud sellisel juhul valdavalt võrdlemisi erinevatest ühiskondlikest gruppidest. Näiteks Prantsusmaad käsitlevad Urmas Väljaotsa „Minu Pariis. Kuidas moepealinnas ellu jääda”, Eia Uusi „Minu Prantsusmaa. Elu nagu sirelivein” ning Riina Kanguri „Minu Nizza. Paradiis käeulatuses” – esindatud on nii noor mees, kes läks välismaale õppima ja elas seal kuni õpingute lõpuni, töövahetusprogrammiga piiratud ajaks Eestist lahkunud neiu kui ka juba vanem naisterahvas, kes kolis majanduslikel põhjustel ja hindab võõrriigi kliimat ja (kultuurilist) keskkonda. Kõige rohkem (ühe riigi piires) on kirjutatud USA ja Venemaa erinevate piirkondade kohta, eks seda soodustab ka antud maade suurus ja kultuuriline variatiivsus.

Kuigi sarja müüakse kui reisikirja (Epp Petrone ise on nimetanud žanri ka elukirjaks, kogemusraamatuks[4]), siis sisuliselt on tegemist ikkagi väljarännanute lugudega. Tüüpiline „Minu” sarja raamat algab kirjeldusega elust Eestis, muu hulgas nimetatakse siin ka lahkumise põhjused. Põhiosas keskendutakse uue kodukohaga kohanemisele – kirjeldatakse suhtlust ametiasutuste, korteriomanike ja koolidega, aga ka isikliku elu rõõme ja muresid (näiteks suhteid kohalikku päritolu kallima perega, kohanemist traditsioonide, kommete ja toiduga jne). Raamat lõppeb n-ö „elu pärast” peatükiga, kus kirjeldatakse raamatu põhiosas toimunud sündmuste järgset elu – kas kodumaale naasmist, elu jätkumist nimetatud kohas või taas uude paika kolimist.

Tüüpiline „Minu” sarja autor on noor naine, kes kolib välismaale erinevatel põhjustel: kas karjääri pärast või seiklushimu rahuldamiseks, enese proovile panemiseks või leidmiseks või hoopis armastuse ja/või pere tõttu, võimalikuks ajendiks on ka segased suhted Eestis. Valjult enda ja teiste jaoks välja öeldud / kirja pandud motiiv sõltub suuresti piirkonnast, kuhu suunduti – kui pisut üldistada, siis Euroopasse minnakse tihti karjääri või armastuse pärast, Aafrikas ja Ladina-Ameerikas käiakse maailma parandamas (loodusteadlased ja arstid käivad troopikas ka erinevate teadusprogrammidega seoses), eksootiline ida jääb aga eneseleidmise ja vaimse puhastumise kohaks. Püsivamalt ja pikemalt jäädakse pidama ikkagi n-ö valge maailma riikidesse, mujal viibitakse enamasti lühiajalisemalt.

Autorite eksiilikogemuse saab jagada pikkuse järgi kolmeks: kuni üheks aastaks lahkumine, rohkem kui üheks aastaks, aga ikkagi ajutine välismaale kolimine, või määramata ajaks / lõplikult välismaale migreerumine. Ühe aasta (või alla selle) välismaal elanute näol on valdavalt tegemist (üli)õpilasvahetustest ning erinevatest vabatahtlike ja teadusprojektidest osavõtjatega. Sellisel juhul on kestus juba ette teada ja projekti lõppedes naastakse koju. Siia võib liigitada näiteks Liisi Lõo „Minu Tšiili. Vahetusõpilase rõõmud ja rumalused”, Liis Kängsepa „Minu Argentina. Vabatahtlikuna getos” ja Pille Gerholdi „Minu Brasiilia. Sipelgajaht vihmametsas”. Kõik neiud läksid välismaale kontrollitud rahvusvaheliste projektide kaudu ja lootsid ennast seal proovile panna, vaadata, kas saadakse hakkama kodusest niivõrd erinevas keskkonnas. Viimase paari aasta jooksul välja antud raamatutes on ajutise välismaale kolimise motiivide hulka lisandunud ka pikem perekondlik (lapsehooldus)puhkus, kus valdavalt soojale (ja eksootilisele) maale kolib väikelastega pere, kohapeal elatakse emapalgast ja abikaasa kaugtööst ning puhatakse Eesti kliimast ja stressirohkest (töö) keskkonnast. Nende hulgas võib nimetada Mart Normeti raamatut „Minu Tenerife. Noor pensionär” ja Annela Laaneotsa teost „Minu Tai saared. Rööprähkleja rahunemiskatse”.

Teise grupi (pikem, aga ajaliselt siiski selgelt piiritletud välismaal elamine) puhul jagunevad motiivid kaheks. Näiteks Urmas Väljaotsa „Minu Pariis” ja Anu Samarüütel-Longi „Minu London” kirjeldavad õppimist välismaa tunnustatud ülikoolis ja loogiliselt elataksegi võõrsil kuni õpingute lõpuni. Samas kui Ede Schank Tamkivi („Minu California. Mull mullis”), Saale Fischeri („Minu Kairo. Kakofoonia Niiluse kallastel”) ja Marje Aksli („Minu Moldova. Diplomaadi naisena Euroopa vaeseimas riigis”) lugudes migreeruvad autorid seoses abikaasa tööga. Reeglina on perekonna meespool saanud huvitava tööalase võimaluse (või eeldab ta töö iseloom iga paari aasta tagant uude riiki kolimist) ja teise kohta liigutakse kogu perega. Naised, raamatute autorid, valdavalt erialast tööd ei tee, vaid keskenduvad pereelule ja uue kultuuri vaatlemisele.

Kui kahe eelmise grupi esindajate puhul toimub varem või hiljem tagasiränne Eestisse, siis kolmas ja ka suurim rühm „Minu” sarja autoreid elab välismaal püsivalt. Nad on loonud seal pere või kolinud Eestist kogu perega võõrsile – sarja kontekstis töötavad nad üldiselt prestiižsetel kohtadel (lihttöö tegijatest n-ö majanduspagulased on kirjutanud sarja minu hinnangul vaid kahel korral), neil on võõrriigis tihtipeale oma isiklik elamine ja nende lapsed käivad seal koolis. Enamasti suheldakse kohalikega ja sulandutakse uude ühiskonda – õpitakse selgeks keel ja leitakse töö. Teiste samas riigis elavate eestlastega suheldakse minimaalselt, kontakt säilitatakse aga siiski sõprade ja tuttavatega, kes elavad Eestis. Uude ühiskonda sulandumist soodustab asjaolu, et enamjaolt on „Minu” sarja puhul tegemist välismaale kallima juurde kolinud eesti naistega ning sihtkohas on kallima kohalikest koosnev sotsiaalne võrgustik neid juba ees ootamas.

Paljud kolmanda grupi esindajad ei välista põhimõtteliselt Eestisse tagasi kolimist, kuid see jääb alati kuhugi määramatusse tulevikku. On ka autoreid, kes ei plaani teadvustatult enam kunagi püsivalt Eestisse tulla – välismaal on nii kaua elatud, et see on juba kodusem. Kui selline mõte on välja öeldud, on tihtipeale tegemist autoritega, kes on migreerunud juba 90ndatel või isegi 80ndate lõpus Nõukogude Liidust. Nii on näiteks Rita Ahonen („Minu Stockholm. Vanniga merel”), Ene Timmusk („Minu Kanada. Eestlase eluratas vahtralehemaal”) ja Mae Merusk („Minu Sitsiilia. Maffia kohta mitte küsida!”) elanud võõrriigis suurema osa oma täiskasvanuelust. Kuid ka selle sajandi alguses Eestist lahkunud noorte naasmine näib tegelikult vähetõenäoline (ka siis, kui nad seda ise valjult välja ei ütle) – töökohad, laste koolid ja sotsiaalne suhtlus on kõik uues kohas kinnistunud. Püsivalt elama jäämise põhjus on tihtipeale uues kodupaigas ilmnev parem elukvaliteet – ja seda mitte ainult majanduslikus/materiaalses mõttes, vaid ka sotsiaalse, kultuurilise keskkonna tõttu. Abivalmid inimesed ja pehmete sotsiaalsete väärtustega riik, parem kliima, paremad töötingimused ja vähem stressi võivad olla määravateks tingimusteks välismaale jäämise kasuks. Uutes kohtades pole ekssovetlikke, mittetolerantseid, elurõõmutuid, ainult välisest hoolivaid edukultuuri kütkes tuimalt rassivaid inimesi, nagu eestlasi raamatutes tihtipeale kirjeldatakse.

Lugedes „Minu” sarja raamatuid, jääb tänapäeva Eesti väljarändest võrdlemisi homogeenne (aga ka kallutatud ja ühekülgne) mulje – siin on valdavalt tegemist kõrgharidusega, laia silmaringiga (noorte) naistega, mõne erandina ka kõrgharitud (noorte) meestega. Kuigi sari kajastab ka mõne vanema naise elu välismaal, on need lood selges vähemuses. Peaaegu üldse ei näidata aga liht- ja teenindavaid töötajaid, kes on Eesti inimarengu aruande järgi tegelikult peamine väljarändegrupp: „Keskmist Eestist väljarändajat iseloomustab kõige enam see, et tegemist on pigem noore ja pigem vallalise naisterahvaga, kellel on valdavalt põhi- või keskharidus. Väljarändajate seas on selgelt enim esindatud teenindustöötajad ja töötud.”[5] „Minu” sarja kallutatus on kirjanduse ja kirjastamise kontekstis mõistetav. Tõenäoliselt on kõrgharidusega (kodustel) naistel rohkem aega, ambitsiooni, enesekindlust – ja ilmselt ka oskusi – oma eksiilis elamise loo kirjapanekuks kui keskmisel müüjal, koristajal, ehitusmehel või bussijuhil, kes ei pruugi liiati teadagi Petrone Printi üleskutsest oma lugu eesti rahva jaoks üles tähendada.

Oma valitud sihtgrupi (ehk harituma ja suhteliselt jõuka ühiskonnaklassi) väljarände põhjuseid illustreerib „Minu” sari siiski küllalt hästi: armastus, karjäär/haridus, seiklushimu ja soov uute kogemuste / vahelduse järele. Majanduslikud argumendid jäävad sarja põhjal teisejärgulisteks (kuigi ka neid ei saa täielikult välistada). Hoolivam, mitte niivõrd edule keskendunud võõrriigi ühiskond soodustab püsivalt välismaale jäämist. Raamatu „Minu Amsterdam. Normaalne on piisavalt hull” autori Margot Roose sõnadega: „Mõnikord tundub, nagu oleks käimas mäng, kus muusika katkedes tuleb valida tool ja viimane saab kolida... näiteks Bulgaariasse.”[6] Tundub, et eesti inimesed mängivad seda mängu usinasti ja püüavad sättida ennast läänepoolsetele pehmematele toolidele.

[1] *Petrone, Epp 2010. „Minu” sarja fenomen, lk 4.*
[2] *Üksikute eranditena on kirjutanud ka varem avaldanud autorid, näiteks Vahur Afanasjev „Minu Brüssel. Läbikukkunud euroametniku pihtimus” (2011), Eia Uus „Minu Prantsusmaa. Elu nagu sirelivein” (2013), Mika Keränen „Minu Supilinn. Tõelise elu mekk” (2012), Justin Petrone „Minu Eesti” kolm osa.*
[3] *Petrone, Epp 2008. Juhised autoritele ja toimetajale. „Minu...” sarja raamatute struktuurist, sisust ja stiilist.*
[4] *Petrone, Epp 2012. „Minu” sarja fenomen, lk 2.*
[5] *Tammaru, Tiit; Eamets, Raul 2015. Nüüdisaegne väljaränne: ulatus, põhjused ja mõjud Eesti arengule. – Lõksudest välja? Eesti inimarengu aruanne 2014/2015, lk 116.*
[6] *Roose, Margot 2011. Minu Amsterdam. Normaalne on piisavalt hull, lk 272.*

VÄIKE VÄLISEESTI VINÜÜLI VÄLIMÄÄRAJA

Maarja Merivoo-Parro

Väliseesti kirev muusikamaailm on plaadimaaklerite ja -kollektsionääride seas üha enam hinda läinud. Selle hulgast leiab nii esimese eestikeelse rokiplaadi, Rolling Stone'ilt kiitust saanud helisid kui ka psühhedeeliaga palistatud biite.

Abhaasia loodenurgas üsna Vene piiri lähedal elava Ake-tädi maja kõrval on bambusevõsa, milles suliseb klaar mägioja või nagu Ake-tädi ise ütleb: „Bambukis on sori." Peaaegu püstloodis nõlval tasakaalu leides saab sorist joogivett ammutada. Just sellesse kasinasse allikasse on tal kunagi plaanis ohverdada ka oma vinüülikogu, mille tegelasteks on näiteks Leegajus, Kukerpillid ja Kalmer Tennosaar. Suuremal või vähemal määral dramaatiliselt läheb analoogkandjatel eesti muusikat kaduma üle kogu maailma. Eriti traagiline on, kui see juhtub teostega, mis on loodud ja salvestatud välismaal ning mille kohta Kodu-Eestis teadmine puudub – ehk see ehe, ühtaegu oma ja võõras väliseesti helimaastik, mille kogumiku „Esto-muusika: Ulgu-Eesti leviplaadid 1958–1988" koos Vaiko Eplikuga möödunud aastal valmis meisterdasin. Nagu sellest nähtub, on diasporaas salvestatud läbi aegade muusikat igale maitsele, jätkub toorikuid uuteks kaveriteks ja doonorhelisid sämplilembestele. Samuti oleks praegu ruumi ja turgu spetsiifilistele stiilipõhistele kogumikele või lausa täismahus uusväljalasetele. Kõige selle hea ja huvitava eelduseks on väliseesti vinüülituru avardumine. Edasine ongi mõeldud juhatuseks ja julgustuseks neile, kel näpud sügelevad, aga käsi valgeks tegemata ja mingil kummalisel põhjusel minu ja Vaiko tehtud kogumik veel läbi uurimata.

Esimene müüt, mis vajab kummutamist, on see, et neid vanu vinüüle ei ole võimalik kuskilt saada. On küll. Juhuleidudena on nad nopitavad kõigilt olulisimatelt veebiturgudelt. Suurimad rikkused on aga tallel kaunite Välis-Eesti kodude kaunites plaadikappides, kust autogrammidega varustatute kõrvalt võib leida mitmeid endiselt kiles eksemplare. Minu ees on avanenud *mint condition*'is plaatide oaasid. Kuna ma olen armastanud alati ideid rohkem kui asju, pole ma sellistest kogudest kunagi midagi omale küsinud, saanud aga küll. Õigupoolest ongi nii, et kümne aasta jooksul, mil olen väliseesti vinüüli korjanud, on kõik plaadid ise tee minu juurde leidnud. Siiski olen alati nende oaaside valdajatele südamele pannud, et tegemist on väärt kraamiga, millele saaks leida soovi korral uue hea kodu. Tõele au andes olen ka inimesi omavahel kokku viinud, et nad saaksid plaadikaupa teha. Üks pühendunud plaadimaakler suudaks aga praegustes tingimustes ilmselt üsna kiiresti globaalset väliseesti vinüüliturgu märgatavalt elavdada. Seda enam, et sugugi mitte kõigile päranditombu saajaile pole kohale jõudnud tõsiasi, et oma esivanemate veidras keeles laulvate tundmatute artistide vinüüle ära visata on lootusetult hilja – nüüd leiduks sellele kraamile leinajaid.

Aga millest Sina võiksid alustada? Siin on mõned ettepanekud.

Kui tahad minna kindla peale välja ja osta midagi sellist, millele rahvusvaheline järelturg häda korral kohe tagasi ringlusse napsab, on õige valik Reet Hendriksoni „Eesti rahvalaule" aastast 1969. Rootsis kasvanud Reeda isikupärane ja kaasaegsete hinnangul meie rahvakillu kollektiivsest hingest kantud maitsekas diskreetsus on teinud sellest paljude juhuste kokkulangemise tulemusena ja kiiruga Kanadas salvestatud LPst ühe läbi aegade kõige edukama väliseesti plaadi. Torontos tegutsenud Reindeer Recordsi juht Andres Raudsepp on andnud välja kolm tiraaži vinüüli ja CD, ent nõudlus üleilmsel *acid folk*'i maastikul on toonud kaasa ka piraatversioonide ilmumise. Kolm originaaltiraaži on üksteisest eristatavad nii kaanepildi kui ka helikvaliteedi järgi. Mida pruunim ja säbrulisem on Reeda portree, seda varajasema väljalaskega on tegemist, mustvalge värvigammaga puhas kaanepilt tähistab kolmandat ja kõige uuemat tiraaži. Just sellel on ka Raudsepa enda hinnangul kõige parem heli.

Kui Reeta mäletatakse omapärase introverdina, siis Kanadas sirgunud Jüri Lippu võiks nimetada omapäraseks ekstraverdiks. Välimäärajas on tema 1968. aasta „Laul Sinule..." auväärsel kohal, kuna see annab märku, et meie levimuusikaajalugu vajab ümberkirjutamist. Psühhedeeliaga palistatud biitkogumik, mis pidi Jüri retsepti kohaselt „rahuldama „ujuvaid" või hüplevaid jalgu tantsupõrandal", on juhtumisi maailma esimene eestikeelne rokiplaat. Ajastutruu kitarrimäng ja ennastunustavad vahelehõiked annavad Jüri esitustele ainulaadse sarmi, mida on tunda ka Toronto Eesti täienduskooli III a klassiga koostöös välja antud jõuluplaadil. Kolmanda albumini Jüri ei jõudnud. Nii tema kui ka Reet lahkusid siitilmast liig varakult pärast seda, kui pimedus oli võimust võtnud. Reedal toimus see tunnetuses, Jüril aga füüsiliselt – diabeedi tüsistusena. Mõlema lahkumise täpsemad asjaolud on segased. Reeda puhul sosistatakse suitsiidist, Jüri surm saabus aga ootamatult pärast pidu Los Angelese Eesti Majas aastal 1971.

Chicago Eesti Maja uusaastapidu üheksakümnendate alguses jäi aga viimaseks iseõppija René Uferi üliproduktiivses loojakarjääris. Ka tema oli mees, kes tegi ajalugu: 1972. aasta LP „Peegeldusi" avab eesti heliajaloo elektroonilise muusika peatüki ning 1976. aasta „Unustuste tilk!" sisaldab ülivarajast läänerannikuhiphopi rütmikat, mida õilistab üks läbi aegade ainulaadseim naisvokalist Lilian Treiberg. Verinoore rannarootsi päritolu endise pioneerina põhjustas Liliani seltskond kõigepealt pagulaskonnas poliitilise reaktsiooni. Tema muusikaalsus aga sillutas tee mõistmisele ja Lilian oli üks väheseid kaasaegseid, kes Uferi eksperimentaalsust kõrgelt hindas: „Temal oli natuke teistsugune muusika ja mulle meeldis see." Kahe plaadi peale anti kahasse vaid kolm kontserti, enne kui muusikategu proosalistel põhjustel katki jäi. (Loe lisa Esto-muusika kogumikust.) Ufer aga liikus ajaga kaasa ning läks vinüülilt üle kassettidele. Osa neist andis ta välja varjunime R.E. Kallas alt. NASA Apollo missioonidega leiba teeninud aeronautikainseneri jaoks polnud süntesaatori ehitamine ega varajaste rütmimasinatega toimetamine midagi üle jõu käivat. Vastupidi, see andis talle iseseisvuse ja tegi temast legendaarse kodusalvestaja, kelle täielikku diskograafiat pole siiani võimalik kirja panna – avastamisrõõmu jätkub ilmselt veel aastateks.

Suurte väliseesti elektroonikute ja põhjatu loomevaka teemat käsitledes peab tegema juttu Austraalias sündinud Olev Muskast. Tema astus raalimuusika rajale pärast vaimustumist Veljo Tormise kompositsioonidest, mis Nõukogude Eestis plaadistatuna ja kodumaale jäänud sugulaste pakkide kaudu teismelise noormehe hingeelu vapustama ulatusid. Kuna Muska on üdini kunstnik, ei jätnud ta oma töötlustes ühtegi tabu murdmata ning enda sõnul läheneski helile pigem visuaalselt. Tormis vangutas pead, aga aktsepteeris ja esitles Muska versioone isegi heliloojate liidus. 1985. aastal ilmunud „Old Estonian Waltzes" on üks kopsakaima hinnasildiga väliseesti vinüül, kuna pressimistehase töötajad pakendasid plaadid liiga vara ning suur hulk tiraažist kadus juba eos käibelt. Viimase info kohaselt on aga väike varu olemas nii seda kui ka seitsmetollisel olevat „Tuljakut", samuti Muska ansambli Kiri-Uu ajakirjas Rolling Stone omal ajal ülistava arvustuse saanud plaati. Olev Muska ise on endiselt aktiivne ning viimastel aastatel mitu korda Eesti eri paikades esinenud, nimetet plaadid alati *merch*'i laual müügis.

Kui võtta kogumise teljeks väliseesti muusika kui pagulaskonna vaimse lähetuse kandja, siis ei saa üle ega ümber 1972. aasta ESTO festivaliks tellitud skaudiestraadi kogumikust „Tule, rändame mändide varju...", mille kohta levib kuulujutt, et ühes palas lööb kaasa noor Toomas Hendrik isiklikult. Ka selle kogumiku on andnud välja Andres Raudsepa Reindeer Records, mis on EMP, Merit Recordsi ja Bellacordi kõrval ilmselt üks pagulaskonna olulisimaid plaadifirmasid. Lüürikaga panustavad legendid Jyri Kork ja Heino Jõe, samuti ka näiteks Ilmar Mikiver ja Endel Loo. Üks markantseimatest solistidest on Tallinnas ilmavalgust näinud mulk Ell Tabur, kes kasvas üles talutüdrukuna New Yorgi osariigis ning tegi karjääri nii lennunduses kui ka muusikas – Ell Taburi kontol on mitu sooloalbumit. Rohelisel skaudiplaadil teeb Raudsepa osalusel võimsa soorituse ka meesansambel, kelle „Põrrapõrra" oli nii mõneski perekonnas autosõidulaul number üks. Ja vähemalt Ameerikas oli autosõit Välis-Eesti elu lahutamatu osa. New Yorgi Eesti Meeskoori liikmed arvutasid näiteks kord välja, et proovi jõudmiseks läbitud kilomeetrid andsid kokku liites nii suure numbri, et oleks võimaldanud Tallinnast Berliini harjutamas käia, kui olud olnuks teised.

Esimest korda kuulsin skaudiestraadi soojas ja avaras New Jersey funkvillas, mille vanema põlvkonna pagulane Anitra koos abikaasaga valmis unistas ja seejärel arhitektidel vaid tehnilise poole ära vormistada lasi. Selles klaasi- ja valguskõllases elamises on palju väliseesti ja ka lihtsalt eesti elu elatud – külalisraamatus avaldab Lennart Meri tänu, et sai kasutada sedasama voodit, mis hiljem mullegi põnevaid unenägusid pakkus, aatriumis oleva klaveri ühe klahvi mängis väidetavalt surnuks Rein Rannap. Anitra ei teinud saladust, et aktiivne eestlaskond surfas pikalt rahvuslikkuse ja konservatiivsuse laineharjal. Mis meil üle jäi, ütles ta, kui kõige esimesel peol kohaliku koorekihi seltsis teatas haigla peaarst lahkelt, et oo, tulge siia, ma lõikan teile tüki kalkunit. „Lõikas mulle kalkuni. Oma pihuga võttis ja andis mulle pihku. See oli üllatus mulle! Täielik üllatus! Siis aga juhtus nii, et haigla kirurgi naine võttis ennast maani täis, tõmbas oma kleidi ülesse, naba välja ja ütles kliinilisele direktorile: „Näita mulle oma naba, minu oma on ilusam kui sinu oma!"" Külmas sõjas välisvõitlusega angažeeritud esimesele pagulaspõlvkonnale olid säärased argifrivoolsused vähemalt tagantjärele tarkuses vastukarva, ehkki Kanadas tegutsenud kupleetraditsiooni hoidja ja kandja Olaf Kopvillemi plaatidelt leiab ka Välis-Eesti labrakate anatoomia. „Tule, rändame mändide varju..." on aga aatelise väliseestluse muusikaline kvintessents, mis on loodud neid ideid kandva globaalseks traditsiooniks kujunenud ESTO tarbeks ning mille keskmes on välisvõitluse programmiliseks osaks kujunenud skaudipaatos. Tuumaplaat. Ja sellisena absoluutselt kohustuslik kogujale, kes tahab olla midagi enamat kui kaanekangutaja.

Kui Välis-Eesti koorimaastikul oli Nõukogude Eestis tegutsevate heliloojate laulude esitamine kuni perestroikani tabu, siis levimuusikas asusid noored bastioneid purustama tunduvalt varem. 1970. aastate lõpus kostüümidraama ning maru *show*'ga tuntust kogunud eri perede õdedest-vendadest koosnev Portlandi ansambli Kaja repertuaaris olid külg külje kõrval „Haanja miis" ja „Leegionäride marss", sekka kaverid Kukerpillide, Fixi, Rock Hoteli ja teiste kodumaiste artistide albumitelt. Ehk Kaja liidri Liina Merilo plaadiriiul oli ilmselt mõneti sarnane Abhaasia piiri juures toimetava Ake-tädi omaga. Seejuures on oluline märkida, et kantri ja *bluegrass* tundusid moodsa ja ägedana vaid läbi raudse eesriide idast läände vaatajale. Vabas maailmas elavate jaoks puhusid muusikas sootuks teised tuuled ja noored end üldjuhul selle skeenega kursis ei hoidnud. Liina ja tema abikaasa Erik Teose Montréali ansamblist Positiivsed Mehed tunnistavadki, et õigupoolest arvasid nad mitmete kaverdatud palade kohta, et tegemist on ehtsa kodueesti kraamiga. Alles pärast tuli välja, et originaalid olid pärit hoopis Ameerikast ja toimunud oli mitmekordne ümbermäng. Ansambel Kaja leidlikud ja siirad tõlgendused pakuvad tänapäeva kuulajale nii avastamisrõõmu kui ka tröösti. Külma sõja kulminatsiooni eel salvestatud muusika on sisuliselt avatud ja nooruslikult ootel. Kollektsionääridele kulub plaat marjaks ära ka seetõttu, et Kaja oli üks edukaim turneebänd, kes tegi kontserte andes korduvalt ringi peale kogu Põhja-Ameerikale. Ja see ütleb üldise diasporaa muusikaskeene kohta nii mõndagi.

WWW.FOLK.EE

XXIV VILJANDI PÄRIMUSMUUSIKA FESTIVAL

28.-31. JUULI 2016

NAISTE HÄÄL

37. EURORADIO FOLK FESTIVAL

Eesti Pärimusmuusika Keskus

EUROPEAN FORUM of WORLDWIDE MUSIC FESTIVALS

SUURTOETAJAD :

Telia

Premia

A.Le Coq

FOLKI SÕIDUTAB :

TEXOR

AUTOPARTNERID :

SUBARU Confidence in Motion

MARIINE AUTO

REKLAAM

EKA sisearhitektuuriosakonna
sisseastumiseksamid
4.–7. juuli 2016

EESTI
KUNSTIAKADEEMIA

MIS ON INIMMŌŌTMELINE RUUM?

Vestlusvoor toimub 4. ja 5. juulil Pedasaarel.

Töötab pop-up bussiliin Tallinn–Salmistu sadam,
väljumisega Lastekodu 48
Broneeri koht bussis: natalie.mets@artun.ee

Kogu info sisseastumiseksamite kohta www.artun.ee
NB! Sisseastumisavalduste esitamine 20.06–01.07 www.sais.ee

MUST
KAST

KÜBERPUNK VANEMA EDDA AINETEL

NORNIDE MÄNGUD

3 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9 / 10 JUULI 19.00
TARTUS RAADI LENNUKIANGAARIS

JAANIKA JUHANSON / SANDER PÕLDSAAR / GEE / STEN ARVI

KAIJA M KALVET / BIRGIT LANDBERG / JAANIKA TAMMARU
FATME HELGE LEEVALD / LIINALEINBERG / LAURA NIILS / KAAREL TARGO

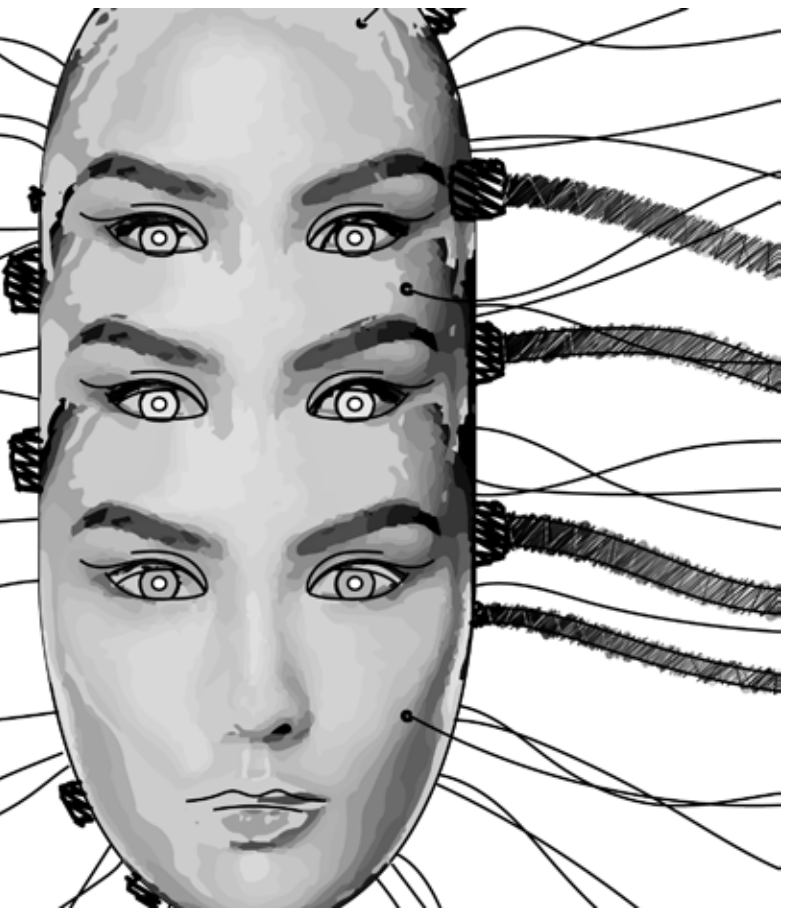

Kaasaegne kunst?!

Liitu kaasaegse
kunsti uudiskirjaga
ja saad teada:

cca.ee/liitu

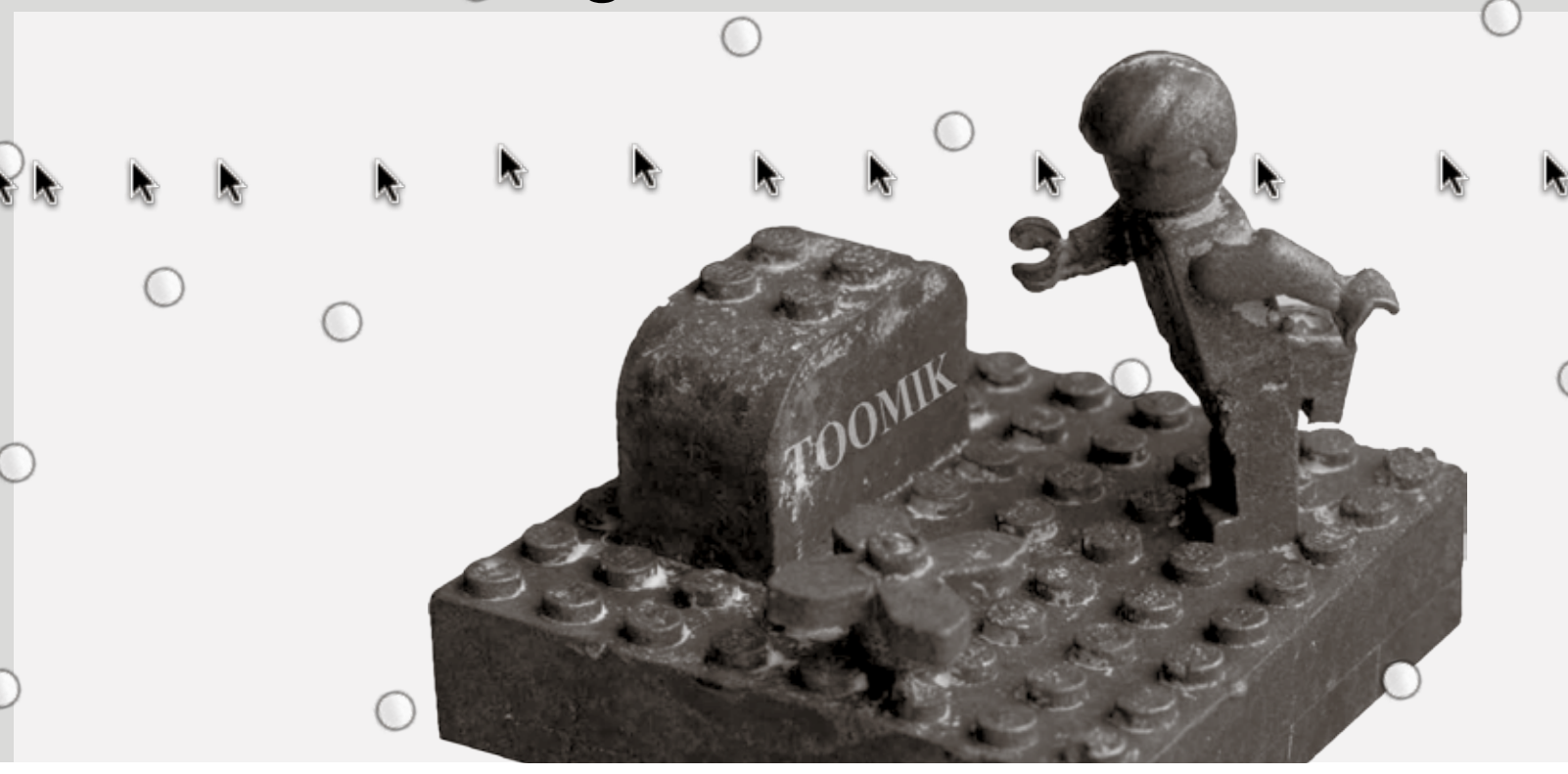

Mikk Madisson "Tants isa haual" (2010)

ROHELISELE MANDRILE JA TAGASI EHK TEE ISEENDANI

Helleka Koppel

Rändamiseks ning eneseotsinguteks vaheaasta võtmine on kujunenud noorte seas uueks normaalsuseks. Eesti uljaste seljakotirändurite jaoks on Roheline Mander muutunud pea kohustuslikuks vahepeatuseks eluteel. Seljakotituristide kreedo on lihtne: enne kui ajad juured maasse kodumaal, läbi elukool Austraalia metsikul maastikul.

2010. aasta sügisel pakkisime koos sõbrannaga seljakotid ja lendasime nagu väga paljud teised eesti noored Austraaliasse, et veeta Tartu Ülikooli etnoloogia eriala bakalaureuse- ja magistriõppe vahel umbes seitse kuud seljakotirändurina kodust eemal, väljaspool harjumuspärast elurütmi. Reisile ajendasid mind minema eelkõige soov vahelduse järele ning seiklusjanu. Enne seda põrkusin oma reisiplaanist rääkides väga erinevate hoiakutega. Oli neid, kes kiitsid takka ja julgustasid, ning neidki, kellele tundus teisele poole maakera lendamine ilma igasuguste konkreetsete edasiste plaanideta pisut hullumeelne. Kohtasin ka suhtumist, et vaheaasta Austraalias on eesti noorte seas viimastel aastatel nii laialt levinud, et tegemist on millegi igava, liiga mugava ning ehk lausa klišeega („mugavuspagulane" sai uudissõnaks üsna pea pärast minu reisi). Huvitaval kombel tuli aga selline kriitika vaid nendelt, kes ei olnud ise taolisel retkel käinud.

Suhtumiste mitmekesisusest ja isiklikust uudishimust innustatuna tegin reisil olles ka etnograafilisi välitöid, sidudes seljakotirändamise teema oma edasiste õpingutega. Panin kirja enda kogemusi ning veetsin aega ja vestlesin teiste Eestist pärit noortega nii reisi ajal kui ka aasta hiljem uuesti kodus olles. Mind huvitas, mida seljakotiränd noorte jaoks tähendab, mis olid nende motiivid minemiseks ning kuidas kogesid nemad naasmist argirutiini Eestis või paaril juhul ka kohanemist uute oludega võõrsile kauemaks elama jäädes. Uuring vormus 2014. aastal minu magistritööks „Kodus ja võõrsil ning vahepeal – Eesti seljakotirändurid Austraalias". Keskendusin nendele, kelle jaoks oli Austraaliasse mineku juures olulisem reisikogemus kui majanduslik tulu.

KULUNUD VÄLIMUS JA AVATUD MEEL

Maailm, milles liigutakse ja ennast positsioneeritakse, on tänapäeval võrreldes varasemaga oluliselt suurem. Palju on neid inimesi, eriti noori, kes kulutavad raha pigem elamustele kui materiaalsetele asjadele. Eneseteostus stabiilse karjääri ja perekonna kujul lükatakse tihti edasi. Reisimiseks on erinevaid viise ning nutikaimad leiavad, et tegelikult ei kulu selleks ka väga palju raha. Kodumajutuse võimalused, liikumisvahendite jagamine, odavlennud ning reisi ajal töötamine võimaldavad neil, kes soovivad, jagada enda elu varasemast kergemini mitme riigi või isegi mandri vahel, leidub ka neid, kes harrastavad seljakotirändamist elustiilina.

Seljakotiränduriteks (*backpackers*) loetakse tavaliselt inimesi, kes reisivad iseseisvalt ning paindlikult ning vastanduvad seeläbi paketireise eelistavatele (massi)turistidele. Seljakotirändurite eelarve on väike, mistõttu nad peavad olema reisil leidlikud ning n-ö tavaturistidega võrreldes ka kohanemisvõimelisemad. Nad reisivad pikema aja vältel, asudes teele näiteks mõneks kuuks või aastaks, ning nende jaoks on oluline suhelda reisil võimalikult erinevate inimestega, sealhulgas nii kohalike kui ka teiste seljakotiränduritega. Seljakotirändurid planeerivad oma reisi ise või koos kaaslasega. Kui lõbu ja vaheldus on enamasti ka turismi teiste vormide eesmärk, siis seljakotirändamise juures lisandub olulise väärtusena ka reisi avatus. Ootamatusi pigem nauditakse ning nende kaudu pannakse proovile oma isiklikke võimeid. Tänavapildis tunneb nad tavaliselt ära suure seljakoti ning veidi kulunud välimuse järgi. Selleks et iseseisvust säilitada ning olla võimalikult mobiilne, kantakse kaasas vaid mugavaid ja kergekaalulisi riideid ning jalatseid. Veidi kulunud välimust võib pidada ka üheks seljakotirändurite väliseks identiteedimarkeriks.

Loomulikult ei tähenda see, et kõik seljakotirändurid on ühesugused. Ületades kõikvõimalikke rahvuslikke, geograafilisi jm piire, ei ole lõplikke kriteeriume, mis kehtiksid alati ja ühtviisi kõigi seljakotirändurite puhul. Samuti ei pruugi näiteks inimene, keda kohalikud seljakotiränduriks loevad, end ise selle grupiga samastada. Tänapäeval, mil seljakotiturism on muutunud üpris massiliseks, leidub palju ka neid, kes soovivad end „tüüpilistest *backpacker*'itest" eristada. Siiski, ühist päritolu või geograafilist ruumi jagamata moodustavad seljakotirändurid juba oma valitud reisistiilist lähtuvalt vähemalt teatud määral kattuvate väärtushinnangute ja käitumisnormidega nõrgalt seotud kogukonna. Nad on kõik eemal oma tavapärasest kodusest sotsiaalsest keskkonnast, kuid neil on võimalus leida üksteise hulgast mõttekaaslasi. Tavaline on ka see, et teel olles moodustatakse ajutisi reisiseltskondi, kes jagavad lisaks kogemustele ja reisijuttudele ka sõiduvahendit ning majandavad lühikese perioodi vältel iga päev üheskoos.

MÄSS VÕI TURISMI VORM?

Seljakotiturismi ühe ajendina on nähtud Lääne noorte võõrandumist oma ühiskonnast, mis kulmineerus USAs 1960. aastatel noorte revolutsioonipüüete ja alternatiivsete elustiilide otsingutega. Ka tänapäeva võimalusterohkes, kuid ebakindlas maailmas on noorte seas levinud soov võtta õpingute vahel või järel aasta muudest kohustustest vabaks, et saada tulevikuks kasulikke uusi perspektiive. Seljakotirännule minek on muutunud kättesaadavamaks ja lihtsamaks kui kunagi varem ega pruugi väljendada seetõttu enam mässumeelsust. Tegu on ühega paljudest võimalustest, mida kaaluda erinevate eluetappide vahel.

Siiski, sarnaselt varasemaga võib reisile minek markeerida mõne inimese jaoks ka vastuhakku ühiskondlikule survele. Näiteks tunnistasid mitmed seljakotirändurid mulle, et neil tekkis Eestis tunne, et lähedased ootavad ning eeldavad neilt stabiilsust pere või „korraliku karjääri" kujul. Kuna nad ise ei soovinud end seesuguste kohustustega veel siduda, nähti reisimises võimalust ühiskondlikule survele mitte alluda, sellest eemalduda. Seega võib pikale reisile minekut näha tänapäeval ka teatud mõttes mässuna ühiskondlike ootuste vastu. Reisi ühed olulised eesmärgid on endiselt vabadus ning iseseisvus, soov ise oma igapäevaelu ja otsuseid kujundada. Teadmatust seoses lähitulevikuga peetakse seejuures nauditavaks.

Kui 1960.–1970. aastate seljakotirändurite puhul on turismiuurijad rõhutanud nende kodusest keskkonnast võõrandumist, individualistlikkust ja ka vähest arvukust, siis nüüdseks on seljakotirändamisest saanud paradoksaalselt selgelt üks turismi haru. Paljude jaoks võib aga mõiste „turist" olla ebameeldiv. Soov end sellega mitte samastada tuleneb ilmselt eelkõige mõistega sageli kaasnevast negatiivsest tähendusvarjundist tänapäeva ühiskonnas. Turistidega seostuvad suured inimgrupid, kes liiguvad koos, pildistavad samu objekte

Fotomuljed Müürilehe fotograafilt Patrik Tammelt, kes hetkel samuti Austraalias rändamas ja töötamas.

jätkub >

< eelneb

ANNIKA
lõpetab sisearhitektuuri osakonna
MUUDA
KÄIK
OHTLIK
Vastuvõtt Eesti Kunstiakadeemiasse
www.artun.ee/sisseastumine
+ fb/EKAavatuduksed
20.06.—1.07.2016
Veebis: www.sais.ee
30.06.—1.07.2016
Kohapeal: Estonia pst 7
EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Arhitektuur Disain Kunst Teadus

ning peatuvad mugavates hotellides. Tihti kujutatakse turiste negatiivsete ja ebamoraalsetena, omistades neile teatud stereotüüpilisi käitumismustreid, nagu ületarbimine ja keskkonna kahjustamine.

Seljakotirändur eelistab üldjuhul veeta reisil aega koos kohalike või äärmisel juhul teiste seljakotiränduritega ning peab selleks varasemast rohkem vaeva nägema. Varem, kui seljakotirändamine oli üksikute privileeg, oli ka lihtsam leida (massi)turismist puutumata radu ning paiku. Hilisemad seljakotirändurid liiguvad paratamatult rohkem mööda juba tallatud teid ning peavad varajasi rändureid oma eeskujudeks, ideaalseteks *backpacker*'iteks, sarnanedes paljude kriitikute väitel ise tegelikult pigem massituristidega. Seesugune kriitika kõlab aga enamasti vaid kõrvaltvaatajate suust. Seljakotiränduri jaoks on tema kogemus alati eriline. Pika reisi vältel on võimalik tunda end vastavalt soovile rohkem seljakotirändurite kogukonna osana või liikuda siiski ka neid radu mööda ja ööbida sellistes kohtades, kus teisi turiste palju ei leidu. Sellisel viisil reisimise juures ei ole oluline, et hotellituba oleks mugav, söök alati maitsev ning kõik sujuks plaanipäraselt. Väärtuslik on kogemus kui selline, sh kõik erinevad reisiga kaasnevad emotsioonid ja olukorrad. Kusjuures, kui paketituristil on lihtne süüdistada oma reisi õnnestumises või ebaõnnestumises näiteks reisikorraldusfirmat, siis seljakotirändur vastutab oma valikute eest ise.

Seljakotirändamine ei ole tänapäeval alati vaid varajastes kahekümnendates noorte pärusmaa. Näiteks on ka 30–40-aastaste inimeste seas üha rohkem levinud oma professionaalse karjääri katkestamine kodumaal, et veeta pikendatud puhkus reisides, kombineerides seda vahel ka töötamisega. Selliste seljakotirändurite (turismiuuringutes ja ingliskeelses meedias *flashpackers*) eelarve on suurem, nad on majanduslikult tunduvalt paremini kindlustatud kui näiteks õpingute vahel reisivad noored, kuid nad eelistavad peatuda siiski odavamates hostelites ning liikuda seljakotiränduritele omaseid trajektoore mööda.

NAASED PAREMA INIMESENA

Eesti noored reisivad Austraalias enamjaolt töötamisõigusega turismiviisaga, mida on võimalik taotleda 12 kuuks, ning selle aja vältel on lubatud lühiajaliselt Austraalias ka töötada, et oma reisi jaoks raha teenida. Aastal 2010, mil viibisin ka ise Austraalias, väljastati see viisa kokku 1453 eestlasele.

Enamik seljakotiränduritest tajub oma reisi kui katkestust, kui pausi igapäevaelust oma kodumaal. Tihti ollakse mingis vaheetapis oma haridus- või tööelus. Vähesed eestlased näevad seljakotirändu püsivama alternatiivina oma tavapärasele elule. Reisiks annavad tõuke uudishimu, seiklusjanu, eneseotsingud, vahelduseihalus ning mõnel juhul näiteks ka põgenemine oma koduste probleemide või igava töö eest. Kui minevik ja tulevik on pigem korrapärased, siis seljakotireis on kaootiline, normidest ja struktuuridest vaba, n-ö avatud aeg. Argirutiinist väljasaamine on üks olulisimaid põhjuseid, miks reisile minnakse. Ka minu jaoks oli see otsustatud just antud põhjusel juba enne, kui sain teada, et jätkan oma õpinguid magistrantuuris ja saan kaks asja omavahel siduda.

Austraalia kui seljakotireisi menukaks sihtkohaks kujunemisele eestlaste seas on aidanud kaasa meediadiskursuses palju käsitletud ja juba argiteadmisena levinud arusaam võimalusest seal kergesti raha teenida. Lisaks on Austraaliat kajastatud laialt nii ilukirjanduses kui ka teleseriaalides, mis on toonud eestlasteni idüllilisi pilte valge liivaga rannast ja sinisest ookeanist ning austraallaste muretust elustiilist. Samuti võivad Austraaliasse kutsuda sõja ajal Eestist sinna suundunud sugulaste ja tuttavate mälestused ning nüüdseks ka juba Austraaliast seljakotireisilt naasnud või sinna elama jäänud noorte lood, mida illustreerivad kiiresti sotsiaalmeedias levivad värvikad postitused.

Kui Eesti meedias on heidetud noortele sageli ette mugava elu otsinguid mujal, mida nähakse vahel lausa reeturliku või vastutustundetu käitumisena, siis Austraaliasse seljakotirändurik suunduvate noorte puhul tuleks meeles pidada, et tegemist ei ole kindlasti pelgalt meeldiva äraolemisega päikselises kliimas. Seljakotirändurid väljuvad oma igapäevaelust ja tuttavast sotsiaalsest keskkonnast, astudes hoopis teistsugusesse olukorda välismaal, kus oluliseks on reisiga seotud probleemide iseseisev lahendamine, mis võib osutuda kohati äärmiselt ebamugavaks ja keeruliseks.

Eriti neile, kelle prioriteediks on liikumine ja uute kogemuste saavutamine, on Austraalias igapäevaelu osaks ka pidev enese proovilepanek. Enamasti tehakse oma reisi rahastamiseks füüsiliselt rasket tööd väga palavas kliimas. Kuigi palgad on võrreldes Eestiga tõepoolest märkimisväärselt kõrgemad, on Austraalias elamine ja reisimine samuti väga kallis. Enamik seljakotirändurite töid on sellised, mida kohalikud eelistavad ise mitte teha. Seljakotiränduri jaoks on tegemist selgelt ajutise kohustusega, mistõttu ta ei hooli nii palju töö sisust ja tingimustest, vaid võtab seda kui uut kogemust.

Reisi eesmärk on suhelda erinevate inimestega, kogeda võimalikult palju, näha erinevaid kohti ning seda kõike madala eelarvega, mistõttu tuleb ette perioode, mil iga päev on vaja olla leidlik ja paindlik, et oleks koht, kus magada, toit, mida süüa, võimalus, kuidas ühest kohast teise liikuda jne. Stabiilse kodu puudumine ja kõige vajaliku pidev kaasatassimine seljakotis võib muutuda ühel hetkel nii vaimselt kui ka füüsiliselt äärmiselt kurnavaks. Samas on selline enese vahepealsesse olukorda asetamine ning oma taluvuse ja võimete piiride kompamine seljakotirändurite ideoloogiale omane.

Enamik noori tunnistasid, et seljakotireisil hästi hakkama saamine on tõstnud nende enesehinnangut ja kindlustunnet seoses sellega, et neil on ka Eestis rohkem võimalusi ning nad on tegelikult mitmes mõttes tugevamad, kui nad oleksid arvanud. Näiteks tõi üks noormees vestluses minuga välja, et reisimine on olnud tema jaoks elukool. Ta rõhutas, et üksi hakkama saamine ja enda eest seismine on muutnud teda tunduvalt enesekindlamaks ning pärast reisi on ta suutnud ka Eestis varasemast paremini endale koha leida. Sarnast arvamust kohtasin palju: „Ma arvan, et reisimine tuleb kasuks. Sa leiad kas enda või sa leiad midagi muud; su sees hakkavad mingid asjad tööle, mingid uued nüansid, mingid nägemused ja mõtted." Eelnev tsitaat kuulub ühele noorele naisele, kellega tutvusin samuti Austraalias. Veendumus, et seljakotireis mõjub positiivselt ja inspireerivalt ning aitab inimesel selgemalt enda võimalusi ja potentsiaali mõista, on seljakotirändurite seas äärmiselt levinud ning samale seisukohale jõudsin ka mina oma esimese seljakotirännu ajal.

Seega leian, et inimesi, kes võtavad ette seljakotireisi, võiks nende julguse ja iseseisvuse eest pigem tunnustada, selle asemel et süüdistada neid Eestist lahkumises ja „mugavuspagulaseks" olemises. Laiem silmaring ning mitmekesisem elukogemus on ühiskonnas olulised väärtused, mida erinevates sfäärides rakendada. Võib-olla on kõigi teiste eripäradega tegelemise asemel iseendale keskendumine ning enda piiride ja avatusega katsetamine üks asi, mis aitaks kogu ühiskonda tervemaks muuta. Ja kui keegi leiabki, et ta on õnnelikum kusagil mujal kui Eestis, siis miks mitte soovida talle tuult tiibadesse ja loota, et tal läheb hästi.

Co-founder of Latvian Museum of Contemporary Art

ABLV CHARITABLE FOUNDATION

is proud to announce solo exhibitions of annual grant recipients:

EDGARS GLUHOVS

DAIGA GRANTIŅA

September 2—October 16, 2016

kim? Contemporary Art Centre
Riga, Latvia | www.kim.lv

ABLV CHARITABLE FOUNDATION

10 YEARS OF PHILANTHROPY

AIRBNB SÜNNILINN UUE RUUMI OTSINGUIL

Intervjuu **Bella Mangiga**. Küsis **Eve Arpo**

Ruumikitsikus pitsitab maailma suurlinnu. San Francisco näitel on näha, kuidas nutikad lahendused alates kommuuniks muudetud garaažidest ja kohvik-kontoritest kuni kaubikutes elamiseni välja mõjutavad eluasemeturgu ning ruumiplaneerimist. Vajadus paindliku ja multifunktsionaalse avaliku ruumi järele on üha karjuvam.

Foto: Yuriy Rzhemovskiy

EKAs sisearhitektuuri eriala lõpetanud, vahepeal nii Rotterdamis kui ka Vancouveris elanud, õppinud ja töötanud ning nüüdseks peamiselt San Franciscos resideeriv Bella Mang on arhitekt ja urbanist, keda huvitab arhitekti rolli määratlemine linnaplaneeringu kontekstis. Poliitilist ja sotsiaalset aktiivsust oma distsipliinis propageerib ta grupi Urban Works Agency liikmena, mille alt tehakse uurimistööd, antakse välja rariteetset lehte The Agent ja korraldatakse näitusi, sümpoosione, loenguid jpm.

Londonis ja New Yorgis jagatakse kahekümnendates eluaastates korterit ja kallist renti mitme kaaslasega, kolmekümnendates tavaliselt leitakse valem, kuidas omaette toime tulla. Kuidas on lood San Franciscos, kas ühiskorterid on pigem normiks ja kas ka perede puhul?
Viimase paari aasta jooksul on nii linna kui ka kogu metroopiirkonda olnud suur inimeste juurdevool ja seda olenemata karmist reaalsusest, et San Franciscos on tõsine elupindade puudus. Tihtipeale elab üks korterikaaslastest elutoas, et madalamat renti maksta. Elatakse koos korterikaaslastega, aga ka garaažist, aiamajast või pööningutest välja ehitatud väikekorterites (*in-law units*), kommuunides, *hacker hostel*'ites ja isegi vineerist kastides sõbra elutoas[1]. *Hacker hostel* on ehk kõige iseloomulikum Silicon Valley elumudel. See on hübriid kommuunist, st elatakse mitmekesi ühes magamistoas ja kommuunikaaslasi valitakse vastavalt huvidele ja iseloomule, ning inkubaatorist. Suur osa sellises kommuunis elamise võlust seisneb professionaalsete tutvuste loomises ja oma äri arendamises. Kuna ruumipuudus ei pitsita ainult linnas sees, vaid ka ümbritsevates äärelinnades, on Bay Areas huvitav fenomen elada tihedalt koos selleks üldse mitte mõeldud avarates äärelinnades. Ühepereelamud ja nende garaažid täituvad naride ja töölaudadega ning HBO „Silicon Valley" on üllatavalt tõsieluline! Erinevalt Euroopast siin skvottimisest praktiliselt ei kuule. Ameerikas on eramaa idee ajalooliselt niivõrd tugev olnud, et selle proovilepanek on väga keeruline, et mitte öelda potentsiaalselt ohtlik. Kuid mahajäetud pindu siiski leidub ja haruharva kuuleb ka skvottimisest kõlakaid.

Kas sa tunned inimesi, kes ei ela traditsioonilises majas/korteris/stuudios, vaid alternatiivsel elupinnal? Kus elatakse ja kuidas?
Vast kõige ekstreemsem elukoht on mu sõbral Jaredil, kes kolis paar kuud tagasi oma poiss-sõbra juurde kaubikusse. Nad pargivad tasuta parkimiskohtades, käivad koolis-tööl duši all ja kui vaja, siis sõidavad kaubikuga linna asju ajama. Bensiini kulub vähe ja see on Ameerikas odav ning loomulikult puudub ka rendikulu. Nad on auto tõeliselt koduseks teinud ja sinna *loft*'i stiilis magamisaseme ehitanud. Auto mahutab isegi mitu külalist. San Franciscos on autos ööbimine ebaseaduslik, aga kuna neil ei ole aknaid, siis ei tülita keegi. Katuseakna tegemine pidi nende järgmine projekt olema.

Kõrged rendihinnad San Franciscos muudavad kohvikud järjest enam kontoriteks ja parkimiskohad elutubadeks. Kuidas on kohvikupidajad ja teenusepakkujad selle muutusega kohanenud?
Kohvikupidajad on ülihästi kohanenud – see toob neile ju täismaja, st kohvi tarbivaid *start-up*'ide töötajaid on järelikult piisavalt. Nähakse vaeva selle nimel, et olla töötamiseks võimalikult hea kohvik. Rakendused, nagu Work Hard Anywhere ja Workfrom, juhatavad kliendid just sellistesse kohvikutesse, kus on hea WiFi ja seinakontaktide reiting.

Parkimiskohtadega on natuke keerulisem, sest nende funktsiooni muutmine parkimiskohast istumisalaks nõuab linnalt luba ja ressursse. Tihtipeale seisavad naaberärid *parklet*'ide (*äriesine terrass, mis võtab enda alla tavaliselt paar parkimiskohta* – toim.) rajamisele vastu, kartes, et nende klientidel ei ole kusagile parkida. On aga aegunud arusaam, et vähem parkimiskohti tähendab vähem kliente. *Parklet*'ide rajamine tekitab jalakäijasõbralikuma tänava ning uusi kohtumispaiku ja toob rohkem inimesi tänavale uitama, mis omakorda toetab kohalikke ärisid.

San Franciscost sai alguse Airbnb. Kuidas on linnas praegu olukord seoses ajutiste elupindade rentimisega? Minu suurlinnades elavad sõbrad kas armastavad või vihkavad Airbnb'd – vastavalt sellele, kas nad teenivad Airbnb kaudu oma eluruume välja rentides lisasissetulekut või otsivad ise järjest kallineval ja alapakutud renditurul pikaajaliseks rendiks korterit.
Airbnb on ka siin kindlasti vastuoluline – proteste on olnud mitmeid. San Francisco elab läbi suuri muutusi, mis on toonud kohalikele kaasa tõsiseid tagajärgi. Otsitakse süüdlast ning tehnoloogiafirmad, nagu Google ja Airbnb, on väga kerged sihtmärgid, sest neil on konkreetne nägu, identiteet, ruumiline manifestatsioon. Palju lihtsam on näidata näpuga kontorihoonele, mille esiukse kohal ilutseb Airbnb logo, kui laialivalguvale institutsioonile nimega linn või ebamäärasele näota inimgrupile, keda iseloomustavad ammu teenitud kapital, kalli kinnisvara omamine ja konservatiivne meelelaad ning kes on hinnarallis kokkuvõttes palju suuremat rolli mänginud. Kui mõelda, mis tegelikult hinnad üles on paisutanud, on see ikkagi ruumipuudus. Ei tule kaugele vaadata, et näha, kelle huvides on kõrged hinnad – eks ikka kinnisvaraomanike, kelle hulgas on ka linn ise. Nõudlus on meeletu, aga ehitatakse vähe. Eluasemehindade tõus ei ole seega Airbnb tekitatud, pigem vastupidi. Airbnb sündis just sestsamast kitsikusest, kui Brian Chesky ja Joe Gebbia rentisid oma täispuhutava madratsi konverentsikülastajatele, kuna hotellid olid täis. Nii et pigem käib see loogika ikka vastupidi. Nii kaua, kui hinnad on laes, rendivad paljud oma kodusid Airbnb kaudu välja, sest see tasub end niivõrd hästi ära.

Oma vanematele Airbnb'd otsides sattusin rentima korterit, mille võõrustaja rentis oma rendikorterit omakorda Airbnb kaudu välja ning magas ise sellel ajal sõbra diivanil. Väga võimalik, et nädal-paar Airbnb teenust kuus on ainus viis, kuidas võrdlemisi madalapalgaline linnakodanik San Franciscos veel omale korterit rentida saab. Olen üpris kindel, et ta peab seda naabrite ja omaniku eest kiivalt varjama, sest enamik korterelamuid lühirente ei luba. Rendikontrolliga korterite omanikud kasutavad aga iga väikest võimalikku põhjust, et olemasolev rentnik välja lüüa ja korter uuesti turuhinnaga välja rentida. Airbnb'ga raha teenimine on seega kohati nagu mustal turul tegutsemine ja vahelejäämine võib praeguste rendihindade juures kalliks maksma minna.

Hiljuti tuli ka uudis sellest, et Berliin keelustab kohalike elanike kaitseks korterite rentimise Airbnb kaudu. Kuidas San Francisco muutustega kohaneb?
Airbnb probleemiks, mis omakorda kriisi süvendab, on kinnisvaramaaklerid ja -arendajad, kes on hakanud justkui mitteametlikke hotelle pidama ilma linnale hotellimaksu maksmata ja selleks mitte ette nähtud rajoonides. Just selliste tegevuste vastu kehtestati ka Berliini seadus, mis ei keela kellelgi lisatuba välja rentida, ent takistab just arendajaid ja kinnisvaramaaklereid süsteemi ära kasutamast. On kahju vaadata, kuivõrd reguleerituks sellised algatused muutuvad. Ideel, mis on loodud selleks, et lihtsustada inimestel omadel tingimustel väikese *bed and breakfast*'i rajamist, on oht muutuda nii reguleerituks, et see lakkab mõeldud viisil toimimast.

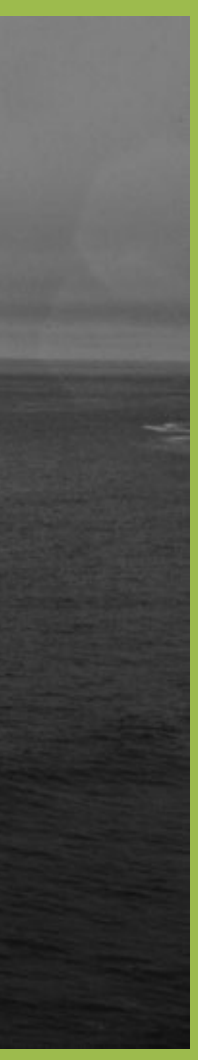

Põhja-Ameerika linnad ei ole sõjajärgsest ajast saadik aktiivselt eluasemete ehitamisele tähelepanu pööranud, mistõttu on linnaplaneeringud ajast maha jäänud ja elamistingimused kitsad. Milline on San Francisco juhtide tegevusplaan eluasemeprobleemide lahendamiseks praegu? Miks ei ole hoolimata suurest nõudlusest elukorterite ehitamisega tegeletud?
San Francisco poliitika on olnud juba aastakümneid radikaalselt demokraatlik – iga kodanik saab imelihtsalt linna otsuseid mõjutada, mis, nagu arvata võite, tähendab, et linnal on keeruline midagi teoks teha. Tulemuseks on üpris kartlik ja passiivne linn, kes hoiab kinni aastakümneid tehtud otsustest ega reageeri uutele probleemidele. Osalt on see valulike kogemuste tõttu, kui näiteks 1960ndatel hävitati Fillmore'i naabruskond pea täielikult. See oli üks San Francisco vanim piirkond, üks vähestest, mis 1906. aasta maavärina järel säilis. Tegemist oli rikkalikult arenenud afroameerika rajooniga – kuulsad džässibaarid ja väljakujunenud kogukond. Linn suutis selle hävitada, ilma et keegi jõudnuks reageerida, et ehitada asemele uued sotsiaalhooned. Pärast taolisi kogemusi on muidu sotsiaalselt meelestatud ja tundlikud sanfranciscolased hoolt kandnud, et midagi taolist nende linnas ei korduks. Võib öelda, et ehk liigagi hästi hoolt kandnud. Võrdlemisi täisehitatud linnas on kohati tunne, et ei tohi puudutada ühtegi päevavalgust näinud hoonet. Kuna viktoriaanlik romantiline üldpilt on tugev ja enamik majadest on 2–3-korruselised, siis peaaegu kogu San Francisco on tsoneeritud maksimaalselt kolme korruse jaoks. Ülejäänud rajoonides hakatakse nüüd vaikselt kortereid ehitama. Paljud neist projektidest, mida ehitama hakatakse, said linnale esitatud enam kui kümme aastat tagasi. Nii linna bürokraatiamasina kui ka iga kodaniku protesti sügavuti uurimise tõttu on protsess niivõrd aeganõudev ja kulukas, et vähesed arendajad võtavad sellise teekonna ette. Lisaks on maa kallis ja mägise geograafia tõttu ehituskulud suuremad. Mark Hogani uurimuse[2] kohaselt on San Franciscos uue kahetoalise korteri ehitushind keskmiselt 469 800 USD, mis on juba iseenesest rohkem, kui paljud ostuhinnana välja käiksid.

Üks mu tuttav vabakutselisena töötav jurist üllatas mind hiljuti, kui osutas New Yorgis uhkele arendusele ja teatas, et ehitatakse sotsiaalkortereid ja ta taotleb sinna elupinda. Üldiselt seostatakse sotsiaalkorteritega kriminaalset kontingenti ja vanglatena paistvaid kõrghooneid, nagu NYC suurim, Baruch Houses Manhattanil. Kuidas San Franciscos sotsiaalkorteritega lood on?
Sotsiaalkorterite programm on siin justkui valuuta, millega linn ja arendaja kokkuleppeid teevad. Näiteks kui arendaja määrab teatud protsendi korteritest sotsiaalkorteriteks (*affordable housing*), saab ta linnalt mõne prääniku vastu – näiteks loa kõrgemale ehitada. Sotsiaalpindade saamine ei ole lihtne ja peab tõestama, et perekondlik sissetulek on äärmiselt väike.

Kas Põhja-Ameerika suurlinnades pigem ostetakse või renditakse kortereid?
Renditurg on üpris suur, tihtipeale jäädaksegi eluaegseteks rentnikeks. Põhjuseid on mitmeid: soovitakse olla pankadest sõltumatud või ei taheta võtta oma kinnisvaraga kaasnevat vastutust. Mõnikord võib see tuleneda ka sellest, et kellelegi meeldib rajoon, kus ta korterit rendib, ent ostuhinnad on seal liiga kõrged. Rendikontrolliga korteris elades on see igati loogiline. Kui rent ei ole juba 30 aastat eriti palju tõusnud, siis milleks poolmuidu saadud kodust lahti öelda? Vancouveris, kus aastaid tagasi elasin, on arendajad ehitanud kesklinnas 60ndatel ja 70ndatel terved rajoonid meie Lasnamäe tornide stiilis kõrgelamutega, milles kogu kinnisvara on osa renditurust. Kui naabruskond sobib, siis muud varianti naljalt ei olegi kui rentida.

Kui mõnikümmend aastat tagasi koliti pere luues kesklinnast äärelinna, siis viimase aja trend on jääda koos lastega südalinna elama. Kuidas USA metropolide eeslinnadel läheb – kas seal on vastukaaluks elupindade ülejääk?
Arvan, et see on äärmiselt sõltuv, millise linna äärealadest rääkida. San Francisco Bay Area (niimoodi nimetatakse metrooga ühendatud piirkonda San Franciscos) on praegu väga hinnas Silicon Valley tõttu. Silicon Valley hõlmab San Franciscot ja sellest lõunasse jäävaid äärelinnu kuni San Joseni välja. Kuna äärelinnades on suured tööandjad ja madala ning hõreda asustuse tõttu väga piiratud arv elupindu, siis nõudlus on ka sealkandis kõrge. Bay Area äärelinnas elamine võib olla kallimgi kui linna parimates rajoonides.

Kuidas siis saaksime muuta avalikud ruumid ja linnatänavad edukalt toimivateks elutubadeks ja kas see oleks lahendus ruumikitsikusele?
Isegi tihedamalt asustatud linnades on palju kasutamata või vähe kasutatud ruumi. Suur osa avalikust ruumist on planeeritud transpordile. Parkimisplatsid, laiad bulvarid ja kõrgendatud maanteede alused on meeletult suured alad. Inimene ise ei võta kaugeltki palju ruumi ja paljusid vajadusi saaks lahendada üpris väikeste sekkumistega. Üks parkimiskoht mahutab kümme inimest mõnusalt õhtust sööma või läpakast töötama. Toidukaubik saab sama palju inimesi toita kui alaline restoran. Lisaks, kui arvestame, et isesõitvad autod võtavad tulevikus linnas potentsiaalselt palju vähem ruumi kui praegused mahukad sõidukid, mis transpordivad enamjaolt vaid ühte inimest, siis saame osa tänavatest tagasi inimkasutusse. Kuna linnad tihenevad kõikjal maailmas ja uuringud näitavad, et üha enam ameeriklasi elab üksinda, siis vajame kindlasti rohkem kvaliteetset avalikku ruumi, kus kokku tulla ja teha kõike, mida me üha kitsenevates elutingimustes teha ei saa.

[1] *Graff, Amy 2016. San Francisco man lives in a box (for only $400 a month). – SFgate, 30.03.*
[2] *Hogan, Mark 2014. The Real Costs of Building Housing. – The Urbanist, 11.02.*

1.–3. juunini toimus Tallinnas III rahvusvaheline sisearhitektuuri sümpoosion SISU „Welcome Stranger!", mis võttis vaatluse alla nüüdisaja aktuaalseima teema – rände ja sellest tulenevad ootused ruumile. Sümpoosionil otsiti vastuseid küsimustele, millist ruumi vajab nüüdisaegne nomaad ning millised on tänapäeva linlase ruumilised ootused ja vajadused. Ideid jagasid tunnustatud teoreetikud ja praktikud Hollandist, Belgiast, Prantsusmaalt, Türgist, Austraaliast, Soomest ja Eestist. SISU 2016 korraldas Eesti Sisearhitektide Liit koostöös Eesti Kunstiakadeemia sisearhitektuuri osakonnaga.

ValgeKlaar Authorised Reseller
1autorent
OLEREX
rgb
STABILO
no+o
voog
kujund
baas

SUVEFESTIVALIDE VÄLI-MÄÄRAJA 2016

Puhkusemõtetel võib lasta nüüd vaikselt võimust võtta ning asuda kapi otsast telgivaiu otsima, sest käes on aeg, mil iga nädalalõpp kulgeb reisikotte kokku ja lahti pakkides. Ei saa me ka sel aastal kohalike ja piiri taha meelitavate linnafestivalide, võsareivide ega erinevaid Eestimaa nurki avastama viivate üritusteta, mis kõik on omamoodi erilised. Panime taas paberile erinevate ,,veteranide" või uutele sündmustele juba pileti tasku pistnud kultuurisõprade soovitused ja mälestused tulevases meluvirvarris orienteerumiseks.

JUU JÄÄB

28. VI – 3. VII

Millal: 28. juunil – 3. juulil
Kus: Muhu Muusikatalus, Pädaste mõisas, Muhu Katariina kirikus, Hellamaa kirikus, Kuressaare Arensburg Boutique Hotel & SPAs
Mis: Juu Jääb tähistab 2016. aastal oma 20. sünnipäeva ning toob taaskord Saaremaale ja Muhu saare looduse keskele väärika rea maailmamustreid ja tulevikumuusikat pakkuvaid artiste, kelle hulgas on ka legendaarne DJ ja produtsent Gilles Peterson, ameerika džässitar China Moses, briti-nigeeria päritolu muusik Ola Onabule jt. *juujaab.ee*

Foto: Aleksander Puumets

Anneliis Kits (laulja, muusik, DJ)

,,Tajun järjest tugevamini, kuidas inimene liigub kogu oma kaootilises eksistentsis salamisi loomulikkuse poole. Imeline on sealjuures avastada, et keegi kusagil on loonud midagi niivõrd vahetut, et see kestab ajas ning eksisteerib oma rahulikus reaalsuses ilma suurema tähelepanuta. Veel imelisem on, et too ,,miski" pesitseb kadakasel Muhu saarel kaunis taluhoovis ja ootab inimesi igal suvel külla. Rahvasuu andis sellele muusikafestivalile kunagi nimeks Juu Jääb ning pärast 20 aastat võib tänutundega ohata: ,,Ta jäigi!"

Kõige mõnusam Jääbi kogemus pärineb 2011. aastast, mil peaesinejaks oli saksa DJ-kollektiiv Jazzanova laiendatud *live*-koosseisuga. Tollel suvel oli suur au saada festivalist osa nii artisti kui ka kuulajana ning pärast kontserte seisime Jazzanova produtsendi Stefan Leiseringiga Nautse Mihkli talu ukselävel ning jagasime muljeid. Mäletan, kuidas Stefan seletas suure vaimustusega: ,,Meil polnud õrna aimugi, kuhu me tuleme! Väikesele saarele kuhugi metsa. Kas keegi meid Eestis üldse teab? Ja siis ma seisan laval ja vaatan neid 3000 inimest, kes kõik laulavad taluhoovis meie lugusid kaasa. Teavad kõiki sõnu peast!"

Juu Jääb on imeline! Sööd otse põõsast marju, eksid kadakatesse, mängid oma muusikaliste iidolitega jalgpalli ning räägid päris asjadest. Kuulad mitut head kontserti ja leiad enda seest taas ülesse loomuliku olemuse. Aitäh, perekond Veskid, meil on hea meel, et ta jäi!"

KULTUURITOLM

1. VII

Millal: 1. juulil
Kus: Punases Majas Telliskivi Loomelinnakus
Mis: ,,Kunsti- ja muusikafestival Kultuuritolm on seisnud ikka hea selle eest, et painutada linnaruumi ja unistusi tõelisest vabast olemisest ühte kaleidoskoopilisse kvadraati," juhatavad kultuuritolmutajad sisse ühe kõige eklektilisema kavaga suvesündmuse. Sel aastal on kohal rootsi uuspsühhedeelia rokkarite punt RA, Badass Yuki, Kristina-Maria Heinsalu ja Doris Feldmanni hirme puuriv *performance* ,,Carefree = fear free", Taavet Janseni bandžoseminar jpm. *facebook.com/kultuuritolm*

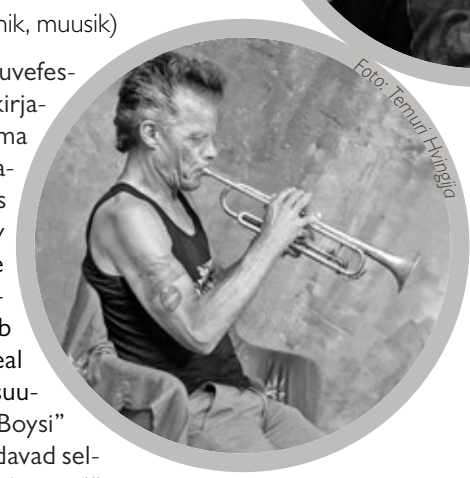
Foto: Tõnuri Hvingija

Steve Vanoni (kunstnik, muusik)

,,Kultuuritolm on üks mu läbi aegade kõige lemmikumaid suvefestivale, mis toob kokku parimad muusikud, kunstnikud ja kirjategelased. Korraldajad Chungin ja Tõnis Hiiesalu koos oma imelise vabatahtlikearmeega loovad industriaalsetesse paikadesse üha kasvava fännibaasi ja juubeldavate osalejate jaoks värvikaid keskkonna- ja kunstiinstallatsioone. Kultuuri-*crew* pingutab kõvasti, et valida Balti regiooni klassikute ja uute tõusvate tegijate hulgast välja need õiged ja luua kõige maagilisem ja lõbusam üritus, mis võimalik. Muusika varieerub näiteks elektroonikast kõikvõimalikuni ja edasi. Kui sul seal lõbus pole, külasta oma psühholoogi, et ta su ravimidoosi suurendaks, või jää koju ja õpi tagurpidi jooksva ,,Trailer Park Boysi" osad pähe. *Underground* on elus ja Kultuuritolmu tüübid saadavad selle raketina taevasse, nii et tule välja ja toeta oma kohalikku skeenet!"

VISIO

1. VII – 2. VII

Millal: 1.–2. juulil
Kus: Teurastamos Helsingis
Mis: Helsingi linnafestivalide read on saanud sel aastal täiendust elektroonilise muusika festivali Visioga. Kuna mastaabilt lubab Visio kohti ainult 4000 inimesele, tasuks ilmselt pilet ruttu ära hankida, et sellised nimed nagu Levon Vincent, Detroit Swindle, Todd Terje, Glenn Astro ja teised tegijamehed nägemata ei jääks. *visiofestival.com*

Foto: Tõnu Tõmmel

Natalie Mets (ööelu edendaja)

,,Olgugi et pean Flow'd megahästi korraldatud ja kureeritud festivaliks, on see mulle isiklikult alati veidi kõrk ja ülerahvastatud tundunud. Seda lahedam on näha Helsingis uhiuut, täielikult *techno*'le ja *house*'ile keskenduvat festivali Visio.

Mõnus, iseloomukas ja ilmselgelt palju mõtteainet nõudnud veebileht ja Instagrami *feed* viitavad korraldusmeeskonna heale maitsele ja *lineup* ainult toetab seda järeldust. Esinejate nimekirja moodustavad tuntud elektroonilise *underground*-muusika nimed, nagu rütmikat troopilist *techno*'t loov Leon Vynehall, norra päritolu üks nüüdisaegse disko esimehi Todd Terje koos oma *live*-bändiga The Olsens, Kito Jempere Live Band Venemaalt, New Yorgi *house*'i-skeene üks alustalasid Joey Anderson ja targu, kuid sihikindlalt endale nime teinud Hunee. Visio muudab väga sümpaatseks ka nende ilmselge kohaliku talendi toetus – näiteks vähem tuntud, kuid väga intrigeeriv soome artist Serot, Soome kargusele Aafrika rütmidega vastupanu osutav Maajo ning Kaiku üks resident-DJ Kristiina Männikkö. Juba ootan ka, millist atmosfääri loob festivali toimumispaik Helsingin Kalasatamassa Teurastamon – keset linna asuv endine tapamajarajoon. Korraldajate sõnul on ekstra tähelepanu all festivali toimumispaiga atmosfäär ja interjöör – kaasatud on mitmed paikkondlikud kunstnikud, kes seal oma metsikuid fantaasiaid realiseerida saavad."

HARD ROCK LAAGER

1. VII – 2. VII

Millal: 1.–2. juulil
Kus: Vana-Vigalas Raplamaal
Mis: Vana-Vigala kord aastas tumedatesse toonidesse ümber võõpav Hard Rock Laager toimub sel aastal juba 15. korda ning juubelipeo raames astuvad ürgoru looduse keskel asuval kahel laval üles 22 bändi meilt ja mujalt, teiste hulgas Iron Maideni ridadest tuntud Blaze Bayley, folk-*metal*'i üks teerajajaid Cruachan lirimaalt, progressiiv-*metal*'i kollektiiv Borknagar Norrast, Batushka Poolast jpt. *hardrocklaager.ee*

Foto: Aleksander Kelpman

Tristan Priimägi (Sirbi filmitoimetaja)

,,Hard Rock Laagri nimi on suhteliselt valele teele juhatav, sest *hard rock*'iga on seal vähe pistmist. Kuskil mujal Eestis ei näe aga suvistes välitingimustes nii kuulsaid ekstreem-*metal*'i artiste nagu seal. Ikkagi mõned maailma tippnimed on igal aastal kavas, seekord minu jaoks kas või At the Gates, rootsi *death metal*'i legend, kes on 25 aasta jooksul päris mitu korda selle stiili nägu ümber kujundanud. Lisaks annavad eesti esinejad alati hea ülevaate raskemuusika olulistest sündmustest aasta jooksul – kellel plaat väljas, kellel mingi *revival* käsil.

HRL on ilmselt Eesti kõige turvalisem festival, pole aastate jooksul isiklikult ühtki konflikti näinud, mida tõestab ka statistika. Rahulikud inimesed ja agressiivne muusika, päris hea kombo."

jätkub >

< *eelneb*

KÕU 1. VII – 3. VII

Millal: 1.–3. juulil
Kus: Kikkaoja külas Võrumaal
Mis: Mustjõe-äärse oru kaldal on leidnud juba paar aastat vargsi aset audiovisuaalne seiklusrännak KÕU, mis seob omavahel kauni looduse ja elektroonilise muusika. Nii ka sel aastal, kus neljal laval jagavad tantsutossudele valu andvaid biite ning teevad *ambient*'likke ja improvisatsioonilisi kõrvalepõikeid kümned DJd, melomaanid ja artistid, sealhulgas Christopher Stone, HeadRead, Malkovski, Merimell, Subcure jpt. *kõu.ee*

Foto: Aleksander Puurnets

Martin Markii (muusikahuviline)

„Kui suvel linnamelust puhkust vaja, siis on just KÕU see õige koht. Festival pakub elamust juba oma asukohaga – vana küün keset heinamaad, mis hommikuni tantsijate silme ees udusse mattub. Kui jalad on tantsimisest väsinud, saab metsatukas võrkkiiges puhata ja end Mustjões päikese kuumusest jahutada. Eelmisest aastast jäi eriti eredalt meelde Malkovski ja Eisi Mäeotsa *back-to-back*, Van Muki *live* ja 16V/Tehnofoobia telk, kus Fok Yee rahvast tantsitas."

SCHILLING 2. VII

Millal: 2. juulil
Kus: Kilingi-Nõmme suveaias
Mis: Palavalt armastatud *indie*-festivali Schilling kümnes toimumiskord saabub koos tõelise muusikalise raskekahurväega, kus hoiavad lippu British Sea Power, Peterburi *shoegazer*'id Pinkshinyultrablast, tumeromantika duo The KVB, The Embassy, Garden City Movement, Black Lizard, Jaakko Eino Kalevi ja kohalikud alternatiivhurmurid. *schilling.ee*

Foto: Aleksander Kelpman

Ott Kelpman (DJ, muusikasõber)

„Olles enamiku kordadest kohal viibinud, näib mulle, et Schillingu kaubamärgiks on saanud eeskätt tema sundimatu ja üleüldist rahulolu kiirgav kogu pere keskne õhkkond. Muusikaline menüü on maitsev ja keskkonnale kohane, progresseerudes akustilistest helidest hämaruses saabuvate tiheda helivalliga orkestrite ja elektrooniliste biitideni. Kui oled sulni *indie*-musa saatel murul pikutamisest tüdinud, saad nautida oivalist gastronoomiat, tuhnida plaadipoe nurgas, mängida pinksi või minna järve ujuma. Meeleolukate hetkedena meenuvadki varahommikused improviseeritud *afterparty*-katsetused kohaliku veekogu kaldal. Usun, et kes on käinud, tahab sellesse Kilingi-Nõmme kuuma juulikuu päeva alati tagasi sattuda."

POSITIVUS 15. – 17. VII

Millal: 15.–17. juulil
Kus: Salacgrīvas Lätis
Mis: Positivus tõmbab praegu eestlasi nagu 90ndate Soome oma kivipesuteksade ja Jenkkiga. Festivali kümnenda aastapäeva puhul on kutsutud kohale rokisaurus Iggy Pop, prantsuse elektroonika raskekaallane Air, *art pop*'i printsess Grimes, psühhedeelse ilu meisterdajad bändist Mercury Rev jpt. Kõigi muude lõbustuste kõrval toimub ka kunsti- ja käsitöölaat, kus lüüakse letti lai valik nii nüüdisaegset kui ka *vintage*-disaini. *positivusfestival.com*

Foto: Aleksander Kelpman

Taavi Paomets (produtsent, Avoid Dave, raadiohääl)

„Positivus on olnud minu jaoks igal aastal kõige eredam festivalielamus. Ajaliselt on see langenud ühte suve soojemasse perioodi ja loomulikult on logistiline boonus meile eestlastele väga meeltmööda – mereäärne asukoht küngaste vahel looduskaunis kohas, mille eri paikades saab ennast võrkkiiges külili visata või heinarullide peal selgroogu sirutada. Ka organiseerimisega seoses ei ole midagi nuriseda, ole siis artist või lihtkülastaja.

Mis kõige olulisem – igal aastal on suudetud kohale kutsuda palju aktuaalseid artiste väga erinevatest skeenedest, kes täidavad kolm päeva muusikaga, mille seast leiab endale lemmikud iga kriitiline melomaan. Kvaliteeti tuleb sel korral rohkem kui küll: M83, John Newman, Years & Years, Air, Mark Ronson ja Oh Wonder on vaid mõned, kes mind sinna meelitavad. Olles seal ise mitmeid kordi üles astunud, julgen ka väita, et publik on alati entusiastlik ja energiline."

DIVEDIVEDIVE FESTIVAL 22. – 23. VII

Millal: 22.–23. juulil
Kus: Punases Majas Telliskivi Loomelinnakus
Mis: Selle suve uustulnukana *DiveDiveDive.org*-i eestvedamisel toimuv linnafestival toob kodumaiste artistide kõrval publiku ette UK reiviskeenest võrsunud Neville Watsoni, keda toetab teiste seas kohalik tantsupreester Bakey USTL. Festivali teise päeva juhatavad spetsiaalse psühhedeeliaprogrammiga õues sisse Kersten Kõrge ja Kaarel Valter ning edasi kulgetakse Christian Salderti (SWE), Les Attitudes Spectralesi (LV), Phloxi ja Rainer Jancise kõlade ilmas sinnamaani, kuni lava vallutavad St Cheatersburg ning õhtu peaesineja rootsi punkbänd Viagra Boys. Ehast koiduni ja sealt edasi võtavad puldi üle maratonsettides ületamatud KLMN, Mava ja Paul. *divedivedive.org*

Foto: Ken Oja

Helen Tammemäe (Müürilehe peatoimetaja, kaaskorraldaja)

„Kui tänavu 10. juubelit tähistava alternatiivmeedia *DiveDiveDive.org* eestvedaja Paul Emmet mainis, et hakkab festivali korraldama, juhtus kuidagi nii, et sattusime ideid pildudes nii hoogu, et olengi nüüd otsapidi ka ise teemas sees. Festivali põhifookus on ahistavatest normidest ja reeglitest väljarebimisel, vabanemisel ja ülevatel meeleseisunditel laveerimisel, mille saavutamiseks oleme pannud kokku pealtnäha eklektilise, kuid sisemiselt sidusa kava, kus kohtuvad reiv, punk, psühhedeelia, eskapism ja perifeeriaromantism nii helis, pildis kui ka ruumis. Kõige paremate kavatsustega moodustab see kõik kokku ehk mingi sellise kogemusliku terviku, mille kaudu on võimalik läbida teatav kesksuvine vaimne virgumine. Idealistidena anname endast parima, et kogu ettevõtmine oleks ka võimalikult keskkonnasõbralik, ja üleüldse oleme motoks võtnud, et ühe festivali võlu seisneb ennekõike detailides."

VILJANDI FOLK 28. – 31. VII

Millal: 28.–31. juulil
Kus: Viljandi lossimägedes ja südalinnas
Mis: Tänavuaastane folk ülistab naiste häält – seda laulu ja pillimängu kaudu, kuid ka meenutamaks, et 99 aastat tagasi said Eesti naised hääletusõiguse. Nii leiabki selle aasta kavast hulga vägevaid naiskooslusi ja -artiste, nagu Sutari Poolast, Trio Maar Norrast või Márta Sebestyén Ungarist. Muidugi toimuvad ka filmiprogrammid, käsitööõu, loodusretked jpm. *folk.ee/festival*

Foto: Ken Mürk

Sandra Sillamaa (muusik, Trad.Attack!)

„Olen käinud väga paljudel festivalidel nii Eestis kui ka välismaal ja võin öelda, et Viljandi pärimusmuusika festival on üks inspireerivaimaid, kvaliteetseimaid ja paremini organiseerituimaid. Miks? Kõik esinejad on väga hoolikalt valitud, et nad tooks publikuni mingi maa/kultuuri/rahva traditsioonid ja rikastaks publiku muusikalist mõtlemist. Esinejana tean, et kõik asjad toimivad ja mul on alati puhas rõõm lavale minna. Lisaks leiab harva nii hästi ülesehitatud programmi. Tänu korraldajatele ja meeskonnale, kes on pannud sinna oma südame ja annavad endast igal aastal 120%, on folgist tunda õhkumas soojust, energiat, kirevust ja pühendumust, mis tekitab publikus ja esinejates erilise sünergia."

INTSIKURMU FESTIVAL 5. – 6. VIII

Millal: 5.–6. augustil
Kus: Intsikurmu metsapargis Põlvas
Mis: Jõudsalt suvekalendri punaseks kuupäevaks tõusnud Intsikurmu festival toob ka sel aastal metsapargi murule pikutajad ja muusikanautlejad, kelle meeli aitavad seekord kosutada saksa duo Me And My Drummer, salapärane poola viisik Bokka, soome värske popsensatsioon Katéa, kohalikud Wolfredt, Ouu, Mick Pedaja, Zebra Island jpt. *kurmu.com*

Foto: Pilt Mürk

Anett Kulbin (muusik)

„Eesti oma Positivuseks nimetatud Intsikurmu festival on üks kõige erilisemaid suvefestivale. Esimest korda aastal 2014 festivali külastades lummas mind kõigepealt looklev ja üleni tuledes pargitee, millel kulgemist saatis puulatvu painutav helide massiiv. Mul polnud aimugi, mis mind tegelikult ees ootab. Metsapargi roheluse keskel oli palju erineva loomuga muusikat ja artiste, kes kõik kokku moodustasid hea emotsiooniga terviku.

Järgmise aasta festivalile läksin juba kindla teadmisega, et need kaks muusikat täis päeva on suve tipphetked. Tol aastal oli mul au

lisaks publikus olemisele ka artistina üles astuda ja nautida festivali uuest küljest. Festivalidel esinemise juures on kõige mõnusam inimeste avatus ja vastuvõtlikkus uue muusika suhtes. Kõik muremõtted, mis võisid meid linnas painata, on jäänud kuskile kaugele maha ja nüüd me oleme puude taga peidus koos oma parimate sõprade, kaasahaarava ja inspireeriva muusika ning hea toidu-joogiga.

Tänavuaastasest *lineup*'ist ootan kõige enam Me And My Drummeri ja Bokka ülesastumist. Praegu mängibki kirjutamise taustaks Bokka esimene, omanimeline album. See meenutab oma helikeele poolest mulle üht minu lemmikut USA päritolu bändi Beach House."

KUKEMURU AMBIENT 4. — 6. VIII

Millal: 4.–6. augustil
Kus: Pähklimäel Türi vallas Järvamaal
Mis: *Ambient*-kultuuri esifestival, mis seob omavahel kvaliteetse heli, maitsva toidu, meeldiva atmosfääri, looduläheduse ja keskkonnasõbralikkuse ning muidugi põneva esinejate valiku. Sel aastal loovad Pähklimäel uusi atmosfäärikihte Another Fine Day, Art.E.Facts, Dogon, Extreme Chill Showcase jpt ning kuulda saab ka Valdur Mikita mõtisklusi. *kukemuru.ee*

Foto: Priit Mürk

Tony 1000 (koolmeister ja DJ)

„Keset Eestit hästi ära peidetud kohas, metsade ja jõgede ääres seatakse augustikuus üles tipptasemel tehnika selleks, et pakkuda Heli ja Pilti. Kukemurul saad kogeda audiovisuaalset „ruumi". Siin tahab publik keskenduda ning elamuste nimel ollakse vaiksed. Niisama mula vuliseb hiiglaslikul õuel, kus visuaalid sulavad ühte ümbritseva loodusega. Kes soovib, külastab sealsamas sauna ja jõge. Kosutuseks pakutakse lihavaba toitu ja kräpivaba jooki. Täpselt nii ongi, nagu festivali tunnuslauses lubatakse: rohkem heli, vähem muusikat."

EESTI HIP HOP FESTIVAL 12. — 13. VIII

Millal: 12.–13. augustil
Kus: Elvas
Mis: Kodumaal pole just palju hiphopile pühendatud festivale, aga kui, siis korralik. Esindatud on Eesti või võib öelda, et maailma pikim räppar Reket, kõige paremini kuldhambaid ja kipsi väljakandev Beebilõust, värske, Võsult ja huumoriga grupeering 5miinust, dünaamiline duo Genka ja Paul Oja jpt. *eestihiphopfestival.ee*

Dr. PhilGood (DJ, Yo!Hoov, Gram-of-Fun)

„Augustipäikese ja Elva mändide all toimuv EHHF on iga-aastane hiphopiarmastajate *must-go*, kus on võimalik näha *live*'is põhimõtteliselt kõiki eesti räpigrupeeringuid. Sel aastal pakub endale täiega huvi 12 EEK MONKEY – Genka ja Põhjamaade Hirmu projekt, mis sündis krooniajal ja polegi kindel, kas seda veel mujal kuulda saab. *#rareshit*.

Siis kindlalt 5miinust – tüübid on väga usinalt stuudios istunud ja teinud träkke Paul Oja, MagnumPI, Liis Lemsalu, Reketi ja paljude teistega. Lisaks peaks Gorõ Lanal valmima päris palju uut ja *cool*'i materjali ning viimased kuus aastat on DJ TSR tekitanud sinna B-lava, mille põhirõhk on DJdel, kes kammivad läbi suht kõik žanrid – *trap*, *breaks*, *techno*, *house*, *funk*, disko. Nii et annab ka *booty shake*'ida, kui räpi järgi käe õõtsutamine ära väsitab. Soojad soovitused: broneerige ASAP kämping, kui telgis magamine ei istu, ja haarake kaasa ujumispüksid, kuna seal on palju idüllilisi järvekesi."

Foto: Andrei Ozdoba

FLOW 12. — 14. VIII

Millal: 12.–14. augustil
Kus: Suvilahtis Helsingis
Mis: Muusikat, kunsti ja arutelusid segava Flow' *lineup* muutub iga korraga aina võimsamaks, tuues peaaegu koju kätte William Basinski, Floating Pointsi, New Orderi, Arca, Paula Temple'i, John Talaboti ja teised, kelle teeneid ei saa alahinnata. *flowfestival.com*

Sami Sharkslayer (DJ, Top Billin)

„Kuidas defineerida Flow'd? Fakt on, et kui sa Flow'd ei tea, ei peaks sa seda siin üldse lugema, sest Flow on legend. Kuid minu asi pole seda soovitada, vaid rääkida, kuidas sinna sisse saada – tasuta. *Gratuit. Gratis. Ledig. Frei. Kostenlos. Ilmaiseksi.* Elustiili- või muusikablogi pidamine, mõne DJ tundmine või Coachella *outfit*'i selgaajamine sind kaugele ei vii, niisiis siin on minu *top* 8.

Foto: Aleksander Kelpman

1. Kõnni lihtsalt sisse. Ära kunagi alahinda enesekindluse võimeid.
2. Hangi pressipääse. Kui sa ei tööta ühegi väljaande heaks, siis keda huvitab. Nüüd töötad.
3. Hakka ajutiseks *roadie*'ks. Äge bänd? Tahad nendega tuttavaks saada? Uuri välja, kust bändid oma tehnika festarile veavad, ja tõtta neile appi.
4. Müü narkootikume. Kas sul on aimu, kui paljud bändid teevad drooge või kui paljudele neid lubatakse? Kõigile.
5. Müü ennast. Me oleme kõik seal olnud.
6. Hakka MTÜ vabatahtlikuks. Näiteks mõne loomakaitseorganisatsiooni, sest festivalil, eriti hommikul kell 6, on palju kasse, kellel pole kodu.
7. Hangi töö prügikorjajana. See on üks mu kõigi aegade lemmikuid. Kaua töötama ei pea ja annab sulle hea tunde, et oled midagi ära teinud.
8. Tavaline „tunne kedagi, kes teab kedagi, kes teab kedagi, kes teab kedagi", mis enamasti kunagi ei tööta, nii et küsi parem tasuta pileteid."

RUHNURAHU 19. — 20. VIII

Millal: 19.–20. augustil
Kus: Ruhnu saarel
Mis: Sel aastal teist korda toimuv RuhnuRahu on Eesti väikseim suvelõpufestival, mis ühendab kaheks augustilõpu päevaks muusika, teatri, filmi, arutelud, kunsti, uskumatu looduse, Ruhnu kultuuripärandi ja sõbralikud inimesed ning neid mahub sinna ainult 150! Üles astuvad Vaiko Eplik, pUULUUp, Holy Motors, Drummie jt. *ruhnurahu.ee*

Mick Pedaja (muusik, RuhnuRahu üks esinejatest)

Foto: Ken Mürk

„Ruhnu saarele jõudes võttis meid vastu sõbra vend oma veneaegse kastiautoga. Tundsin, et siin on väga hea olla. See saar ise on juba suur rahu. Ööbimispaika jõudes tervitas meid sõbra venna Marteni maja koos sauna, peamaja ja kõrvalmajaga. Tänu lopsakale loodusele on end hoovi lähedale sisse seadnud ka rebased, kes käisid meil külas ja sõid näpu vahelt vorsti. Ööseks ei tasu jalanõusid välja jätta – minu lendava taldriku vedasidki nad endale ilmselt urgu. Festivalile jõudsime päev varem, et saaks sisse elada ja hängida. Järgmisel päeval sai käidud metsas mustikal ja rannas lebotatud. Õhtul oli Micucuga *live* ja pärast meid esines taani-soome bänd Liima, mis oli kindlasti üks minu tolle suve tipphetki. Mäletan, kui nad palusid kogu valguse kustu panna. Seadsin end pikali ja sealt avanesid kosmos, tähed. Muidugi toetas muusika kõike 100%. Lisaks saab seal nautida ka filmiinimeste kokku pandud teoseid ja palju muud, näiteks tünnisauna ja head sööki."

LOFTAS 2. — 3. IX

Millal: 2.–3. septembril
Kus: Vilniuses
Mis: Muusika, arutelude, audiovisuaalsete installatsioonide ja *performance*'ite juurde juhatav värav *urban*-kultuuri austajatele ja neile, kes on pidevalt uue ja inspireeriva otsinguil. Industriaalsele pinnale on leedukad meelitanud selle aasta peaesinejateks kohale näiteks Gesaffelsteini, Daughteri, Formationi, Lola Marshi ja Kero Kero Bonito. *loftasfest.lt/en*

Jaane Tomps (ajakirjanik, muusikahuviline)

Foto: Aleksander Kelpman

„Vilniusesse armusin ma esimesest silmapilgust ning neid tundeid on tugevdanud Loftas Fest, mida julgen nimetada Baltikumi *cool*'imaks linnafestivaliks. Mahajäetud tehases toimuvale Loftasele on siinmail kõige lähedasemaks vasteks ehk Kultuuritolm, millele on lisatud törts Tallinn Music Weeki elemente: muusikatööstuse siseringile toimuvad vestluspaneelid, avatud on disainiturg, *pop-up*-galeriid, välikino ja viielt lavalt käivad läbi kohalikud *indie*-bändid ja räpparid, elektroonilise muusika skeene kõige nõutumad nimed ning Euroopa *techno*-klubide kõige kõvemad bossid. Boonusena on Loftase minilinnak ehitud erinevate valgusinstallatsioonide ja skulptuuridega (näiteks eelmisel aastal valvas festivali hiiglaslik kollaseks võõbatud Lenini pea), mille autoriteks on kohalikud kunstihinged."

SUUR SUVE RAAMATUHOROSKOOP IGALE TÄHEMÄRGILE!

Tekst: **Müürilehe erakorraline esoteerikatoimetus**. Illustratsioonid: **Eleonora Šlanda**

Puhkuste hooaeg on algamas ja mis sobiks paremini suviseks kultuurseks meelelahutuseks kui lugemine, aristokraatide meelistegevus, mugavus ja vabadus. LOE SIIT, mida on planeetide seis näinud ette suviseks lugemisvaraks just sinu tähemärgile! VAATA KA, mis raamatut kinkida või soovitada töökaaslasele, pojale, vanaemale või naabrile.

Raamatuid ilmub meil nagu seeni pärast vihma ja kas me siis ei tea, kui raske on neiks vähesteks kauniteks suvepäevadeks väärilist kirjandust, seda kõige õigemat ja paremat leida. Seda, mis muudaks meie elu, paneks meid naerma ja nutma ühekorraga, pakkudes samas suvist meelelahutust, aga ometi sobides ka vihmaste õhtupoolikute lepitavaks lugemisvaraks. Raamatut, mis ei oleks ülearu morbiidne, aga ka mitte liiga üheselt positiivne ja elujaatav. Mõistagi peaks see sisaldama põnevat lugu, aga avama meile ka mõne tegelase komplekssset siseilma; jätma ruumi fantaasiale seejuures lugeja eest liigpalju ära otsustamata. See teos peaks käsitlema universaalseid teemasid, aga olema ka piisavalt nüüdisaegne, et meil oleks seda huvitav lugeda. Keel peaks olema poeetiline, aga mitte kaldduma piinlikku banaalsusesse. Raamat peaks mõistagi olema hästi toimetatud ja/või tõlgitud, font peaks olema piisavalt suur ja reavahed lugemist toetavad.

Me teame niisiis väga hästi, *kui raske* on leida seda kõige paremat, kõige õigemat raamatut lugemiseks olukorras, kus meil ei pruugi olla aega kahe raamatugi läbitöötamiseks, ja me teame ka väga hästi, kui oluline on augustis tööle naastes kolleegidele näidata, et see päevitunud jume pole ainus, mis sellest suvest sai kaasa võetud!

Selleks et teie otsimisvaeva kergendada, läksime esimestel kuumadel suvepäevadel pendli, tarokaartide, teleskoobi ja kahe kristallkuuliga raamatupoe uudiskirjanduse riiuli juurde, küsimaks nõu inglitelt, kuult, tähtedelt jt taevakehadelt, Fortunalt ja teispoolsuse residentidelt, kui nimetada siinkohal mõned meie pöördumise adressaadid.

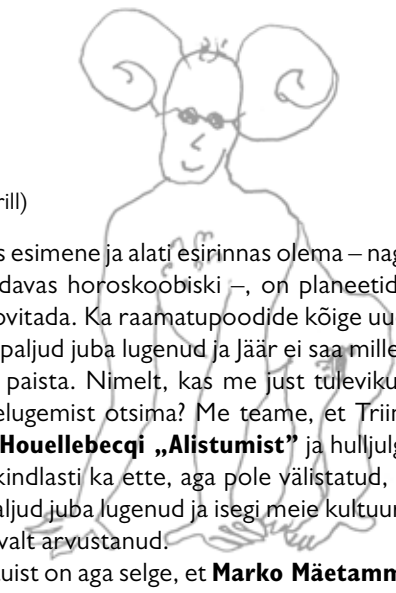

JÄÄR

(21. märts – 20. aprill)

Kuna Jäär peab kõiges esimene ja alati esirinnas olema – nagu ju igas endast lugupidavas horoskoobiski –, on planeetidel raske talle midagi soovitada. Ka raamatupoodide kõige uuemaid teoseid on liiga paljud juba lugenud ja Jäär ei saa millegi olulisega lisaks silma paista. Nimelt, kas me just tulevikust ei peaks Jäärale suvelugemist otsima? Me teame, et Triinu Tamm tõlgib **Michel Houellebecqi „Alistumist"** ja hulljulge Ambur võtaks selle kindlasti ka ette, aga pole välistatud, et sedagi on meil liiga paljud juba lugenud ja isegi meie kultuuriajakirjanduses korduvalt arvustanud.

Lähituleviku raamatuist on aga selge, et **Marko Mäetamme „Juubeliaasta"** (;paranoia, juuni 2016) on see teos, mida me jäärapäised kaaskodanikud peavad suvel lugema ja sellest ka kõigile kuulutama! Alati eesrindliku (küll Amburist) kunstniku olmekirjanduslik teos toob humoorikas stiilis ja küllalt detailselt meieni Mäetamme seiklused 2015. aastal, mil juubilar sai soliidsed 50 aastat vanaks. Pisikeses formaadis 328 leheküljele laotunud teos on illustreeritud kunstniku enda ohtrate joonistustega. Kõige esimest Jäära võiks huvitada ka teadmine, et raamatut esitletakse 11. juunil Vabaduse väljakul vabaõhukunstimessil.

SÕNN

(21. aprill – 21. mai)

Sõnn, nagu me teame, ei armasta riskida. Nii ei soovita ka universum Sõnnile ühegi debütandi ega ekstremisti teoseid, vaid ikka kindlalt järele proovitud häid teemasid, häid autoreid. Neid, kelle kohta võib vabalt öelda (aga ei pruugi), et nad on „maa sool". Nii on planeetide liikumine näinud Sõnnile ette uudiskirjanduse teose **„Liikluseeskiri ja liiklusmärgid. Liiklusseadus. Redaktsioon 2016"** (Jutulind, 2016), siin ei ole mingit küsimust. Selgub, et „ratasteta" Sõnnidel on just nüüd viimane aeg teha ära juhiluba, ratastega Sõnnidel on aga mõistagi vaja meenutada kuldseid sõnu, kuldseid mõtteid, mis on kindlasti küll osalt tuttavad juba 2015., 2014., 2013. aasta jne redaktsioonidest.

Aga niisamuti kui Sõnn on konservatiivne, armastab ta ka palavalt kunsti, ja mida muud kui **„Omadusteta meest"** (Eesti Keele Sihtasutus, 2006) peaksime me sellele kõige jonnakamale tähemärgile soovitama. Mis veel võiks olla piisavalt suurejooneline, et Sõnni loomuomast kangekaelsust ja saavutamistungi välja kutsuda. Austria kirjaniku **Robert Musili** aastatel 1930–1943 kirjutatud suurteos jõudis 2006. aastal Mati Sirkli vahendusel meienigi. 1840 lehekülge puhast rõõmu ja kannatust on universumi loosiratas ja Fortuna teile välja valinud, palju õnne! Soovitame austusväärse lugemismaterjaliga kindluse huvides siiski kohe algust teha.

KAKSIKUD

(22. mai – 21. juuni)

Esiti tundub meile – nagu võiks tunduda igale tähemärkidega vähegi kursis olevale inimesele –, et Kaksikutele võiksime soovitada ükskõik mida, aga tõenäosus, et ta selle tõepoolest läbi loeb, on kaduvväike. Sest samavõrd kiiresti kui Kaksikute huvi ja vaimustus tekib, see ka kaob, ja nii jätavad nad endast igal sammul maha lugematul hulgal pooleldi loetud raamatuid, mõne puhul neist pole seejuures jõutud pooleteisest leheküljest kaugemale! Aga olukord ei ole lootusetu ning siingi on kaks võimalust. Nii nimetavad kuud ja tähed ja teised taevakehad selgelt: **Janar Ala „Ekraanirituaalid"** (Jumalikud Ilmutused, 2014) ja **Katrin Pautsi „Politseiniku tütar"** (Varrak, 2016).

„Ekraanirituaalid" sisaldavad paiguti nii lühikesi lugusid, ehk laastegi, et Kaksikutel ei ole võimalustki neid pooleli jätta – juba ongi lause läbi ja lausega koos ka laast, märkamatult ongi üks tekst loetud, uskumatu lugu! Kui aga see trikk konkreetse Kaksiku puhul ei tööta, tuleb appi võtta teine võimalus – hoida töös neile loomuomast tungi põnevuse ja mõistmise poole. Nii võtabki Kaksik ette Katrin Pautsi põneviku. Mis juhtus, kus on tõde, kes on süüdi – seda on Kaksikul vaja teada saada ja augusti viimasel päeval lõpetab ta nimetatud teose viimased poolteist lehekülge. Nii on kirjas tähtedes.

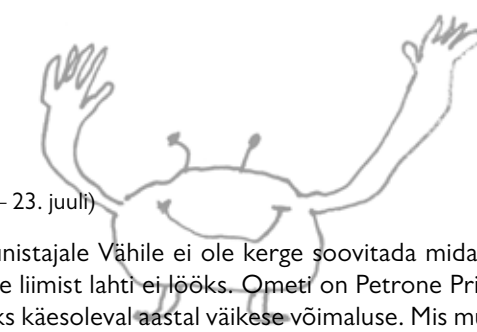

VÄHK

(22. juuni – 23. juuli)

Tundelisele unistajale Vähile ei ole kerge soovitada midagi, mis teda kohe liimist lahti ei lööks. Ometi on Petrone Print leidnud selleks käesoleval aastal väikese võimaluse. Mis muu võiks kodu armastava ja pisut inimpelgliku Vähi meeli ergutada kui üks reis tundmatusse, aga turvalisel ja rahulikul moel – reisida saab ju ka raamatuga ja kui aus olla, siis täpselt seda meie Vähid enim eelistavadki.

Mitte värvikirevasse ja alati sagivasse Indiasse või ekspressiivsesse Brasiiliasse, temperamentsesse Hispaaniasse ei saada me inglite manitsusel ja ruunikivide klirinal oma kesksuvel sündinuid, ei-ei. Hoopis turvalisele maavillasele põhjamaisele Ålandile viib **Janne Kütimaa** värskelt ilmunud **„Minu Ahvenamaa. Tuhande saare rahu"**. Raamatukaante vahelt puistuv põhjamaine rahu toob turvatunnet ka väikesele lugejale. Kui Ahvenamaa siiski ohtlikult kaugeks jääb, kisub pendel **Olavi Ruitlase** siiras-nunnu-imelise lapsepõlveloo **„Vee peal"** (ZA/UM, 2015) poole, sest veemärke kisub ikka vee poole ja peale. Poolkohustuslik suveraamat on see aga muidugi ka kõigile teistele, kes veel mingil põhjusel seda veel kätte võtta pole jõudnud.

LÕVI

(24. juuli – 23. august)

Tõelisele loomade kuningale, grandioossele hedonistile, suursugusele Lõvile saavad märgid universumist soovitada vaid kõige suurejoonelisemat. Ja klaaskuulist virvendabki vastu vaid üks ja ainus **Paavo Matsini** (või **Paša Matšinovi**) **„Gogoli disko"** (Lepp ja Nagel, 2015). See tõeliselt ekstravagantse kaanekujundusega – kuldsed tähed ja ornamendid sügaval veinipunasel taustal, no millest me räägime!? – romaan jääb igale Lõvile raamatupoes kõige esimesena silma ja piisavalt auväärsed ning kuninglikud on ka teosele määratud auhinnad.

Kas ei võiks ka raamatu üks peategelane Arkadi Severnõi ehk lihtsalt Arkaša olla Lõvi? Kas ei ole ka temas seda hedonistlikku vaimu ja pillamist, juhuslikkust ja püsimatust, siirust ja hajameelsust, mida Lõvile ühtepuhku omistatakse? Kuid

ei, *ru.wikipedia.org* ütleb Аркадий Дмитриевич Се́верный ehk reaalse Arkaša, fiktsionaalse tegelase prototüübi sünniajaks 12. märtsi, mis teeb temast – jumal paraku – pesueht Kalad, kellega Lõvi isegi mitte läbi ei tohiks saada... Olgu sellega, kuidas on, head kirjandust, kunsti, huumorit, veini ja seltskonda Lõvi mõistab (vähemasti seni, kuni ta, nagu öeldakse, saab seal esimest viiulit või kitarri mängida) ja seda paiskub „Gogoli disko" lehekülgedelt, otse tuleviku-Viljandist meile küllaga.

NEITSI

(24. august – 23. september)

Alati ratsionaalsele ja kahe jalaga maas püsivale Neitsile ei taha planeedid kuidagi suveks ilukirjandust ennustada ega soovitada. Erinevalt Lõvidest ei salli need varasügise lapsed üldse mingisugust ilutsemist ega liialdusi. Loogilised seosed ja selged piirid ning lahtrid on näitajad, mis siin domineerivad. Nii ei tavatse meie Neitsid oma aega igasuguste meelelahutuste ja hedonismi peale kulutada. Õnneks on Ilmamaa kirjastus tõlkinud neile mõistuspärastele pedantidele mõeldes ning avaldanud sarjas „Avatud Eesti raamat" **Max Plancki „Vaatlusi maailmale kvantfüüsiku seisukohalt"** (2016), mis ka Neitsite loomuomast kirge teadmiste järele natukeseks ajaks peaks rahuldama. Plancki vaade füüsikale lähtub reaalse, tegeliku maailma olemasolust, mis eksisteerib inimestest täiesti sõltumatult ning mille (elutu osa) ratsionaalne ja objektiivne kirjeldamine on füüsikateaduse eesmärk. Ja nii istub see hinnanguliselt 1/12 inimkonnast sel suvel, varbad vees, õlgkübar päikesepiste vältimiseks peas, rannas ringi sibavate või käratsevate elunautlejate vahel, ehk pisut pahuragi ilmega, ja ammutab teadmisi kvantfüüsikast.

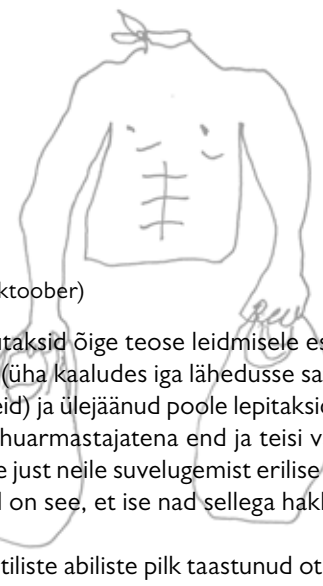

KAALUD

(24. september – 23. oktoober)

Kuna just Kaalud ise kulutaksid õige teose leidmisele esimese, ilusama poole suvest (üha kaaludes iga lähedusse sattuva raamatu plusse ja miinuseid) ja ülejäänud poole lepitaksid nad suurte humanistide ja rahuarmastajatena end ja teisi valesti valitud raamatuga, valime just neile suvelugemist erilise hoole ja armastusega. Kindel on see, et ise nad sellega hakkama ei saaks.

Lõppeks jääb meie müstiliste abiliste pilk taastunud otsusekindluse abiga peatuma **Mari Järve** imeulmeromaanil **„Klaasmeri"** (Hea Lugu, 2015), mis kõiksugust kaalumisväärset, aga ka üldinimlikult universaalset lugejani toob. Sest kas mitte just mererahva ja metsarahva vaenu seljatamise tung ja igasugune rahutaotlus ei peaks köitma meie rahuarmastavaid diplomaate. Aga justnimelt. Arutlevas (noh, kaaluvas) võtmes esitatakse siin sõda ja rassilisi erimeelsusi, verd ei valata. Siin on olemas kõik, mida üks reeglipärane Kaalude esindaja sellest suvest võiks soovida.

Neile Kaaludele, keda köidavad maisemad küsimused, soovitab igasugune planeetide seis sel suvel aga **Miranda July** romaani **„Esimene paha mees"** (Varrak, 2016), sest just see raamat võiks aidata näha, et kõige pöörasemad teekonnad võivad viia kõige pöörasemate ja etteaimamatumate tulemusteni ja kaalumisest ei ole siin elus mõnikord kõige vähematki kasu.

SKORPION

(24. oktoober – 22. november)

Kuivõrd selgub, et Skorpion on vaieldamatult ja paratamatult kõige kinnisem ja paranoilisem sodiaagimärkide seast, poleks meil kõikide müstiliste abiliste abitagi raske soovitada neile otsejoones kogu krimikirjanduse riiuleis sisalduvat, sest just trillerites, põnevikes, detektiivi- ja spiooniromaanides peitub piisavalt sellele tähemärgile sobilikku mõistatuslikkust ja sala(dus)likkust. Ja kriminaalromaane, eriti tõlkekirjandust, ilmub meil ühtelugu, muudkui võta üks ja viska teist!

Kuivõrd meil hakkas Skorpioneist aga siinkohal pisut kahju, sest nähtavasti ei ole neid õnnistatud liiga suurejoonelise komplekti positiivsete omadustega (ikka, et kinnised ja salvavad, pelgalt eesmärgile orienteeritud, korjavad ühtepuhku vaenlasi jne), küsisime universumilt ka soovitust millekski helgeks, mis ei astuks seejuures selgesti Skorpioni... noh, iseloomujoontega vastuollu. Nii soovitame hilissügise lastele siinkohal ka **Vahur Afanasjevi** – taaskord kõrgesti auhinnatud – luulekogu **„Tünsamäe tigu"** (Tartu NAK MTÜ, 2015). Sest kas tigugi nagu skorpion ei ole omal moel kinnine ja endassetõmbunud, oma kaasaskantava koja kui eraldumisvõimalusega jne. Olgu, kuidas on, raamat on niikuinii soovitamist väärt, pakkudes oma geograafilise paikkondlikkuse, maa-/külaelu õilistamise, aja- ja eluloolisusega igasugust avastamisrõõmu suunal lokaalne → globaalne.

AMBUR

(23. november – 21. detsember)

Üht meie tähtkujude suurimat filosoofi ja seiklusjanust maadevallutajat Amburit on planeetide seis õnnistanud selleks suveks iseäranis sobiliku teosega – nimelt on Loomingu Raamatukogu andnud käesoleval aastal välja **Jaan Unduski** teose **„Teekond Hispaania"**. See ei ole tavaline reisikiri, nagu tavalised ei ole ka meie Amburid (mitte ükski neist!). Hispaaniast on meil kirjutatud hoopis tavapärasemaid, aga midagi siin on, mingi uutmoodi Undusk, kes kaunis julgelt meie ette kauneid naisi manab. Veinine ja meeleline, aga igal juhul ka filosoofiline essee või nende kogum. Mõtteainest on siin intelligentsele Amburile igal juhul – iseasi, kas ta üle keskmise moralistina selle heaks kiidab.

Neile Ambureile, kes eelistavad reisimist pigem ajalisel kui ruumilisel skaalal, soovitavad taevakehad oma paiknemisega aga **Kai Aareleiu „Linnade põletamist"** (Varrak, 2016) – üleskasvamise lugu sõjajärgses Tartus, üht väikese elu väikesi suuri tragöödiaid, mis suurepäraselt kildhaaval meie ette laotub, pusletükkidena kokku asetub ja meile ainult ühe aja ja koha ning isegi mitme ajastu ja paiga asemel hoopis midagi neist ülemat näitab. Aga eksootiline on see igal juhul, nagu oma maavillasel moel oli Aareleiu esimenegi romaan „Vene veri".

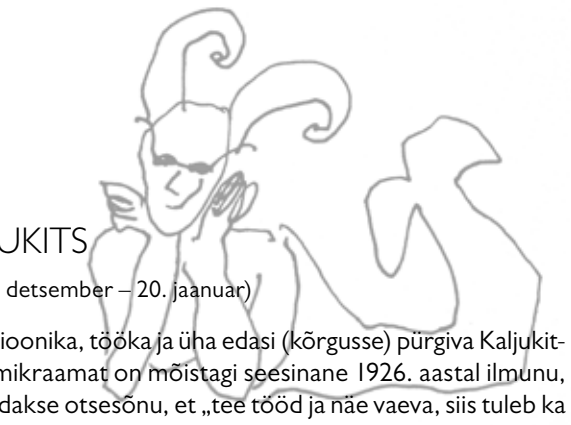

KALJUKITS

(22. detsember – 20. jaanuar)

Ambitsioonika, tööka ja üha edasi (kõrgusse) pürgiva Kaljukitse lemmikraamat on mõistagi seesinane 1926. aastal ilmunu, kus öeldakse otsesõnu, et „tee tööd ja näe vaeva, siis tuleb ka armastus" – sõnad, mis tänapäeval laiema publiku silmis oma usaldusväärsusest mõnevõrra loovutama on pidanud, kuid mitte meie pööripäevamärgi silmis! Üleüldse näib tõenäoline, et arhetüüpne Kaljukits ongi Vargamäe Andres.

Aga kuna suur romaan, vabandage väga, on nüüdseks manala teele siirdunud (vt ka Hennoste, Veidemann jne), peab uudiskirjandusest huvituv Kaljukits rahulduma vormilt ahtakesemaga. Või siis, veel parem, mitte leppima pooliku lahendusega, vaid hülgama proosa ülepea ja igaveseks ning siirduma luulelisemate lahenduste teed, mis, mööngem, on pragmaatilisele Kaljukitsele raske, kuid väljakutse raames enam kui tehtav! Eesti Kirjanduse Seltsi luuleplaatide kujul väljaantav sari „Kirjanike hääled", millel luuletajad ise oma tekste ette kannavad ja oma häälte kaudu otse me kuulmekanalisse jõuavad, on saanud väärikat täiendust **Viivi Luige „Pühendusega"**, mida soovitamegi suviste *road trip*'ide kaaslaseks autos, vihmaste ilmade poeetiliseks lohutajaks, päikeseliste rannapäevade rõõmsaks seltsiliseks (90ndate taastulemise raames on ka CD-pleier jälle *cool*, eriti kui klappidest kostab Viivi Luige hääl).

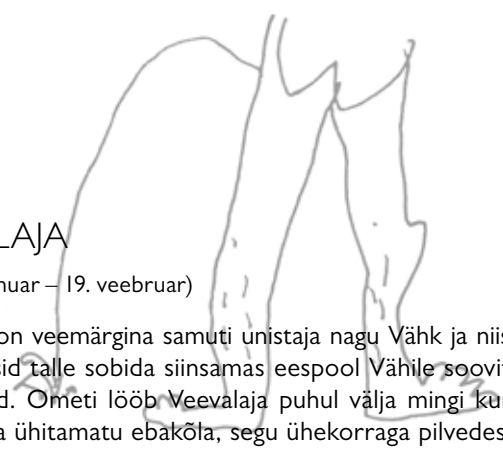

VEEVALAJA

(21. jaanuar – 19. veebruar)

Veevalaja on veemärgina samuti unistaja nagu Vähk ja niisamuti võiksid talle sobida siinsamas eespool Vähile soovitatud teosed. Ometi lööb Veevalaja puhul välja mingi kummaline pea ühitamatu ebakõla, segu ühekorraga pilvedes ja maa peal elamisest, eba- ja enesekindlusest. Hea uudisena kõigile aasta külmimal ajal sündinuile ongi taas välja antud 2004. aastal Loomingu Raamatukogus esmailmunud **Vaino Vahingu „Noor Unt"** (Tänapäev, 2016), ja tõepoolest, kes muu kui mitte Vahing oleks arhetüüpne Veevalaja!? (ja miks üldse tuleb meile üllatusena, et ta tõepoolest ongi sündinud 15. veebruaril 1940. aastal?). Kõvasti tasakaalukam, ehkki samavõrd boheemlaslik, oli Kaljukitsest Unt, aga Vahingu raamat räägib, teadagi, kõige rohkem autorist endast. Kohati filosoofiline ja elujaatav (mõistagi ikka oma kiiksuga moel) kirjutaja võib olla langenud juba sama päeva õhtuks ebakindluse ja enesehaletsuse küüsi ja muserduda elu olmelise külje (väljateenimatust!) kidurusest samavõrd kui tunda end alaväärsena Undi geeniuse (või „geeniuse") aupaiste kõrval. Lihtsad vastuolud ja igikestev balansseerimine melanhoolia ja seltskondlikkuse vahel panevad iga Veevalajat end siin igatahes ära tundma.

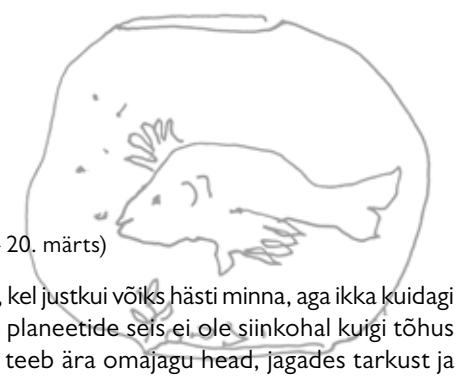

KALAD

(20. veebruar – 20. märts)

Jälle üks tähemärk, kel justkui võiks hästi minna, aga ikka kuidagi ei lähe. Selgub, et planeetide seis ei ole siinkohal kuigi tõhus ja ehkki Jupiter(!) teeb ära omajagu head, jagades tarkust ja õnnelikku saatust jne, elimineerib Neptuun oma kontrastide ja sisemise võitluse ja rahutuse andidega omajagu sellest heast kraamist. Nii et Kalad on oma justkui lubatud õnneliku saatuse kiuste ühtelugu tusased ja mornid, kahtlevad ja umbusklikud ning kannatavad mõnevõrra ka hingepiinade all! Mis on asjaolusid arvestades muidugi ka arusaadav.

Ühesõnaga, siin ei aita muud kui eleegiad, melanhooliasse kalduv ning kõike kaduvana/kadununa kujutama kippuv aegumatu žanr (ehkki tema populaarsus on lähisajanditel märkimisväärselt kahanenud...). Ühe **„Eleegiate"** kogumiku on andnud äsja välja **Mariliin Vassenin** (Artellect Press, 2016) koos **Teri Varholi** piltidega, sobilikult tuleb neis tekstides juttu talvest, surmast, melanhooliast, närbumisest, lahkumisest, kadumisest, rusudest jne. (Ärge mõistke meid valesti, see on väärt ja ilus raamat!) Kui aga see ei ole piisavalt morbiidne, jääb Kaladel üle pöörduda **„Koguja raamatu"** poole, mis nüüdsama (Verb, 2016) **Jaan Kaplinski ja Vello Salo** ühistööna valminud uustõlkes välja on antud. Ning keda veel võiks igavikuline probleem tühja töö ja vaimunärimise ümber kõnetada kui mitte Kalu.

HUBANE TRAAGIKA EESTI AINETEL

Piret Jaaks

Ilmar Taska
,,Pobeda 1946''
Varrak, 2016
306 lk

Ilmar Taska „Pobeda 1946" on kirjutatud samanimelise novelli järgi, mis võitis paar aastat tagasi ajakirja Looming novelliauhinna. Juba novellina oli „Pobeda" täiuslik meistriteos, mis suutis anda oma kompaktsuses edasi kogu ajastu traagika selle valusas lootusetuses. Romaanina jätkab „Pobeda" sealt, kus novell pooleli jäi, mängides aja haavu ja traumasid välja erinevates ühiskonnakihtides lihtrahvast eliidini, keskendudes ennekõike küsimusele, kuidas pääseda KGB kombitsatest.

„Pobeda 1946" on ajalooline romaan, mis kvalifitseerub oma ladusa jutuvestmisvõttestiku tõttu aga ka ajaviiteromaaniks. Kuigi see tugineb reaalsetele olukordadele, on lugu siiski selgelt fiktsioon, jutustades meile, kuidas KGB nimetatud aastal töötas ja halastamatult vahendeid valis ning kuidas inimesed vaikelu säilitada püüdes „äraandjate" ja „riigireeturite" tiitlite rägastikus laveerima pidid. Ennekõike on see romaan okupatsioonist ning inimeste soovist ja vajadusest selle koledustes samal ajal nii ellu kui ka inimeseks jääda. „Pobeda" võtab vaatluse alla teema, mida pole meil seni eriti käsitletud: kuidas KGB värbas oma eesmärkide saavutamiseks lapsi.

Romaani väärtus lisaks vähekäsitletud teema ning taaskäsitlemist ja -mõtestamist vääriva perioodi tõstatamisele meie ajaloost ongi meisterlik fabuleerimisoskus. Ootamatute sündmuste loomine on Taskal tõeliselt käe sees. Ainsaks miinuseks on see, et mõned neist ei mõju piisavalt põhjendatult, esineb tegevustikus ringiratast käimist. Kuid tuleb ka tunnistada, et sellisel tasemel ennenägematute sündmuste loomise võimekus hakkabki meie aja kirjanike arsenalist kaduma. Võimalik, et romaan „Pobeda" oleks heaks alusmaterjaliks filmistsenaariumile, mis suudaks oma kiirete käikudega ka kõige nõudlikuma vaataja ekraani ette naelutada.

Skeem on lihtne: nimetu Poisi suurt huvi autode vastu hakkab kasutama ära osav KGB töötaja, kes petab oma läikiva Pobedaga peibutades Poisilt välja tema isa asukoha, sest too on riigireetur, kes on end juba mõned aastad valitseva võimu eest korteri tagatuppa peitnud.

Järgemööda võetakse ette teisedki perekonnaliikmed, võrgutatakse Poisi ema ja seatakse lõkse tema tädile, ooperilauljale Johannale. Ehk natuke liiga kergelt andub Poisi ema KGBšniku võrgutustele, lausa ebaloogiliselt, kuid ilmselt lubabki inimeste psühholoogiline seisund niisuguses piiripealses olukorras ootamatusi. Lahti läheb võitlus hea ja kurja vahel, haarates endasse lugeja, kes viiakse rännakule võimekate manipuleerimisvõtete, alanduse, trotsi, ahastuse ja väikeste võitude maailma. Olgu lugemiskoodiks öeldud, et sõna „pobeda" tähistab ju lisaks automargile ka võitu.

Taska juhatab meid ajalooliselt raskesse maailma delikaatselt, justkui hea isa lapsi käekõrval läbi elu viies, peites meie eest seda, mis võiks meid pelutada. Kui Oksanen juhatas meid enda kümme aastat varasema tegevustikuga „Puhastuses" halastamatult ülekuulamisruumi, kus lugeja silme all rakendati süüdistatute või tunnistajate suhtes talumatuid võtteid, siis „Pobedas" kohatavas samalaadses olukorras autor vaid viitab toimunule, säästes lugejaid liigsetest detailidest. Romaan on kirjutatud lausa hubaselt, seda on mugav lugeda, ta ei raputa meid liigselt, kuid samas ei vii ka ülemäära sügavale tegelaste psühholoogilisse maailma. Lugeja on alati vaatleja rollis, kellele näidatakse puhuti ajaloo julma palet, kuid vahel jäetakse see varjule fiktsiooni pehme katte alla.

Üks süžeeliin kulgebki nimetute tegelastega. Karakter nimega Naine, Poisi ema, on paratamatult ka üks peategelane. Naise nime puudumine on küllap taotluslik, sest eks olnudki meie esivanemad kõik KGB toimikutes vaid naised ja mehed (ja lapsed), mitte nimedega varustatud väärikad inimesed. Ja Naine viibki seda lugu edasi, tema andumine, tema trots ja viimane võitlus.

Poisi traagilise perekonnaloo kõrval on romaani teine süžeeliin tema tädi Johanna lugu, kes üritab saada olude kiuste kokku oma kallima, BBC diktori Alaniga. Taska kirjanikusulg on pannud osavasti mehe esindama kõike „läänelikku", vaba ja edumeelset. Nii ei häiri isegi see, kui Alan räägib näiteks serotoniinist, mis avastati tegelikkuses romaani tegevusajast alles paar aastat hiljem. Sest meie eestlaste, siiajääjate jaoks oligi lääs üleloomulik koht ja Alan on selle literatuurne representatsioon.

Taska esikromaan on kindlasti õnnestumine, millest paistab välja põhjalik töö arhiivimaterjalidega ja läbikomponeeritud süžee. Ladusa stiiliga Eesti-ainelisi ajaloolisi romaane ei olegi meil ju liiga palju.

SALAPÄRANE SININE RAAMAT

Hanneleele Kaldmaa

Anti Saar
,,Juturaamat''
Tänapäev, 2016
73 lk

Esimene küsimus, mis mulle Anti Saare „Juturaamatut" käes hoides pähe tuli, oli, et kas tegemist on nüüd täiskasvanute või lasteraamatuga. Ega see iseenesest ju kuigi oluline olegi, aga no näiteks raamatupoes või raamatukogus tuleb raamatule selle järgi osakond ja riiul leida ning neist omakorda hiljem raamat. Sest paigutusest sõltub ometi see, kes raamatut poes uudistades üldse näeb, kui see avariiulilt liiga kiiresti kaob.

Pealtnäha ei oska midagi öelda, vaatad sa siit- või sealtpoolt. Seda, mis lapsi otse ligi meelitaks, justkui pole, aga lapselegi ostavad lugemisvara täiskasvanud, ja pealegi eks igaühele oma. On teine selline soliidne, sinine.

Pealkiri on samuti mittemidagiütlev kõige paremas mõttes, sest kellele ei meeldiks juturaamatud sõltumata vanusest, soost ja muudest näitajatest. Ka tagakaanetekst ei lase otsuseid teha, kuigi seda sellelesinasele raamatule üle kandes saab siit ehk vastuse – „saavutas nii laste kui ka suurte seas tohutu lugejamenu". Ehk on juba see üks krutski, väike vastuhakk mugavalt lahterdatud maailmale? Või kas ongi neid sahtleid vaja, ei saa ju lapsi alahinnata ega täiskasvanuid, noh, neidki kuidagi üheselt võtta.

Olles selle esimese mõtteproovi läbi elanud, saabub aeg raamat ka lahti teha. Vastu vaatavad Jüri Mildebergi pildid nagu pisikesed portreemaalid. Või mis „nagu", seda need ju ongi. Ega piltide järgigi eelmisest küsimusest midagi arvata saa, kunst on ikka kõigile oma. Mildeberg on illustreerinud põhiliselt lasteraamatuid, aga stiil ei ole samuti selline üheselt lastepärane – valdavad pruunid ja hallid toonid ning teatav tõsimeelsus. Võiks aga ju täiskasvanutegi raamatuis pilte olla – mitte skeeme, jooniseid ja fotomaterjali, vaid päris pilte. Ainuke illustreeritud täiskasvanute juturaamat, mis viimasest ajast pähe tuleb, on Mehis Heinsaare „Unistuste tappev kasvamine". Heinsaarega – kellega siis veel, kui vaatluse all on krutskiga lood – tuleb paralleele teisigi, aga esialgu piisab sellestki tõdemusest, et vähemalt mulle on igasugused pildid meeldinud küll nii lapsena kui ka nüüd täiskasvanuna.

Siis alles jõuab järg lugude endi lugemise kätte. Aga kummitavale küsimusele ei saa kindlat lahendust neistki ja järjest enam tundub, et ei peakski sellega pead vaevama, ja selge on, et autor on asja meelega keeruliseks teinud.

Juttude tegelased on enamasti täiskasvanud, enamasti mehed. Samas teevad nad sageli lapselikke asju – mängivad veesõda, söövad mannaputru. Või mis, kuulen juba mõttes vaidlejaid, ega neid asju ainult lapsed tee, ja seda mõtlen minagi. Mis sest, et ise ma ei söö üldse mannaputru, mitte kunagi. Ja veesõda pole ka jumal teab kui kaua mänginud, sest ega ma seda lapsenagi armastanud.

Mõtted käivad seda rada, et esiteks võib lapse ja täiskasvanuna sama lugu hoopis teistmoodi lugeda ja seejuures täpselt sama palju seda armastada. Teiseks ei oska kunagi ette ennustada, kellele kunas ja mis meeldib. Kolmandaks ei ületa miski kaasaelamis- ja empaatiavõimet, mis võimaldavad lugeda ja vaadata asju, millel oma eluga mingit pistmist pole, ja neid ikkagi südames tunda. Lisaks loevad lapsed ja täiskasvanud ju tihtipeale üheskoos, nii võib lugudest üldse midagi uut saada.

Ega kõik lasteraamatud – või siis ehk peaks ütlema, et raamatud, mida ka lapsed loevad – räägi teistest lastest. Meelde tuleb ekstsentriline härra Huu, meelde tuleb see, et Kivirähki „Sirlis, Siimus ja saladustes" polnud lapsena mu lemmiktegelased mitte teised lapsed, vaid kojamees-veeprints ja vaene kuri naabrimees, kelle juures käis pisike siil. Kohe riiulis „Härra Huu" lähedal oli aga „Hobune, kes kaotas prillid ära", mille peategelane on hoopis hingevalus hobune – kui see oli lapsena armas, mida ta oli, miks siis mitte ka lood igasugustest veidratest täiskasvanutest, kes teevad veidraid asju ja mõtlevad veidraid mõtteid.

Niisiis nähtus lõpuks, et see küsimus vahest ei väärigi lahendamist. Suurem osa arvustajatest, poodnikest ja muust rahvast tundub olevat jõudnud üksmeelele, et tegu on lasteraamatuga – isegi Eesti Lastekirjanduse Keskus soovitab.

Ometi ei saa parata, et ka täiskasvanute raamatuid lugenuna meenutavad Anti Saare jutud mõneti, nagu juba öeldudki, Mehis Heinsaare omasid. Tegelased on nagu tavalised inimesed, elavad üsna usutavaid või ettekujuteldavaid elusid, aga siis, enne kui õieti arugi saad, kalduvad need kusagile kõrvale, sõidavad rööbastelt maha ja leiavad endid hoopis suurest segadusest. Ebatavalisusest.

Vahur püüab täielikult keskkonda vahetada, pöörates oma elu absoluutselt pahupidi, kaks venda üritavad olla kõiges kõige kõigem ja kõiges kõige keskmisem, Maanus ja Jaanus hakkavad superkangelasteks, Frida tahab maalida kõike, mida ta näeb. Niimoodi kirja pandult ei oskakski aimata, millisteks lood kujunevad, kas tegelased on lapsed või täiskasvanud, ainult seda, et ehk saab neist tunda rõõmu ja väikestviisi äratundmistki. Üks asi, mis mind pisut kurvaks teeb, on see, et Frida on terve juturaamatu ainus naistegelane. Tähendab, naisi ja tüdrukuid on juttudes küll veel, aga Frida on ainus, kes neist oma loo peategelane on.

Kuid see ei vähenda olemasolevate tekstide väärtust – seda, et lõbus on lugeda pesulõksude leiutamisest ja tudengist, kellel on kõige meeldejätmiseks oma meetod, unenägudest ja kadunud varjudest. Oleks ilmselt olnud ka lapsena, mis paneb soovima, et oleks võimalik lasteraamatuid lugedes (või raamatuid, mis võivad olla lasteraamatud) päriselt lapsepõlve tagasi astuda ja omal nahal järele proovida. No näe, sellestki tuleks järgmine imelugu – arvustaja, kes muutub vahepeal lapseks, et teada saada, mida ta lapsena asjadest arvanud oleks. Oleks see alles tore! Kuni see aga võimalik pole, tuleb lugusid omal nahal või tuttavate laste peal järele proovida, sest ühte võib vast küll kahtlemata öelda: lugeda on lõbus nii lapsena, täiskasvanuna, lapseliku täiskasvanuna, täiskasvanuliku lapsena kui ka kõigi muude variantidena. Selleks kulub üks juturaamat alati ära.

KOSMOPOLIIT

„Kosmopoliit" on Müürilehe rubriik, kus saavad sõna välismaal tegutsevad noored eestlased. Välispoliitika, majanduse, keskkonna ja kultuuri teemadele lähenevad kosmopoliidid uutest vaatepunktidest, nad arutlevad, miks asjad on mujal just nii või naa, ning kajavad, mis piiri taga teemaks. Sel korral muljetab poolaastaks Omaani kolinud lavastaja Marit Sirgmets, millised on kaugel araabia maal suhted lääne kultuuriga.

ÜHE LOOMULIK ON TEISE LUBAMATU EHK PIIRIDE TUNDMAÕPPIMINE OMAANIS

Marit Sirgmets

Kus sa oled? Omaanis. Omaan? See on Araabia poolsaare tipus, Saudi Araabia, Emiraatide ja Jeemeni vahel. Kuidas seal on? Kas sa pead hijab'*i kandma? Kas sa tohid seal autoga sõita? Kas sa alkoholi tohid juua? Kas seal on tsensuur? Kas seal on sõda? Kas naised võivad seal hääletada? Kas seal sigu on? Kas seal loobitakse inimesi kividega surnuks? Kas seal on üldse midagi peale kõrbe, ostukeskuste ja mošeede?*

Rumalaid küsimusi ei ole, nagu öeldakse. Kõiki küsimusi, millega mu lääne sõbrad on mind pommitanud, ei julge ma siiski oma kohalikult tuttavalt Zayedilt otse küsida. Zayed on vaid 32-aastasena kõige suurema, umbes 500 000-liikmelise Al Ghafri hõimu juht. Vastus, et ega iga araabia riik ei ole Saudi Araabia või Dubai, on teinud mulle selgeks, et rumalal ja uudishimulikul turistil on ikka vaks vahet.

Vestleme Zayediga Omaanist Shangri-La hotelli baaris. Meist paar lauda edasi istuvad vaikides kaks kohalikku meest valgetes *dishdasha*'des, mis on igapäevaselt kantavad rahvusrõivad. Mõlema ees on viskiklaas. Tõenäoliselt nad ei ööbi seal, vaid on tulnud pärast tööpäeva lõõgastuma. Alkoholitarbimine omaanlasena Omaanis tähendab palju rohkem kui alkoholitarbimine eestlasena Eestis. Või eestlasena Omaanis. Seda juba põhjusel, et peamised kohad alkoholitarbimiseks on avalikud. Alkohol on koondunud Omaanis hotellibaaridesse ja litsentsiga restoranidesse.

Kodune alkoholitarbimine on rangelt piiratud. Alkoholi omamiseks on vaja luba, mida ükski omaanlane ei saa taotleda, sest iga Omaani passi omanikku peetakse automaatselt konservatiivseks muslimiks. Keegi ei küsi isiklike uskumuste või religiooni praktiseerimise eripärade kohta. Niisiis meie ülelauanaabrite viskiklaasid annavad selge signaali kõikidele baaris viibijatele, et need mehed on võtnud endale vabaduse valida.

„Omaani muslimid, kes tarbivad alkoholi, on teinud endale väga selgeks, miks nad seda teevad. Kõik algab koraanist ja jõuab selleni iga ringiga tagasi." Zayedi sõnul on nii sotsiaalsetes normides elamine kui ka piiride nihutamine koraani tõlgendustega põhjendatud. „Mõnel omaanlasel on raske leida koraanist alust üldlevinud alkoholikeeluks, niisiis nad on otsustanud olla enda suhtes tolerantsed ja ennast mitte piirata."

Üks asi on teha, teine asi tegudest rääkida. Avalikku debatti tundlikel teemadel üldiselt ei ole. Vastupidi araablaste stereotüübile on omaanlased rahulik rahvas. Nad järgivad „ela ise ja lase teistel elada" põhimõtet. Kui aga keegi kõva häält hakkab tegema, on rahva reaktsioon teine, mis paneb Zayedi nentima, et need, kes mõtlevad teisiti, seisavad üksinda vastaskaldal.

Vahel osutub teisitimõtlejaks sultanaadi valitsus, kes on enamjaolt peavoolu määravaks jõuks. Nii juhtus segakoolide projektiga. Ajast aega on omaani lapsed ja noored olnud algkoolist keskkoolini sugude järgi eraldatud koolides. Valitsus tegi aga ettepaneku kõik läänelikult ühte patta panna. Rahva seast tõusis kuri vastuhääl ja juhtidel ei jäänud muud üle kui projekti mõõtu vähendada ning poisid ja tüdrukud ainult algkoolides ühte koolimajja koondada. Nii noored õpilased ei olevat veel häbelikus eas.

Zayed paneb omaanlaste häbelikkuse arvele ka kohtingutel käimise kultuuri puudumise. Vaadates baariski ringi – kudrutavaid paarikesi ei ole kuskil näha. Käsikäes võib tänaval ringi jalutada ainult abielupaar, aga ma ei ole ausalt öeldes nelja kuu jooksul ühtegi kätt käes näinud.

Pealtnäha tundub kõik süütu, kuid kardinate taga käib teine elu, sest kuidagi peavad noored ju kohtuma. Üheks viisiks on saanud sotsiaalmeedia. Mitte veel päris tinderdamine, kuid Facebook, Twitter ja WhatsApp on kosjasobitajateks küll. Üks populaarne pealinna teelõikki on saanud nimeks Love Road, sest õhtuti sõidavad noored seal ringteest ringteeni edasi-tagasi ja saadavad üksteisele samal ajal sõnumeid. Naftariigis on kütus odav, nii et vahel tiirutavad samad autod teosammul antud lõigul lausa öötundideni välja.

Suhete teemal rääkides ei saa ma kuidagi küsimata jätta polügaamia kohta. Selle praktiseerijad on Omaanis vähemuses, kuid sellegipoolest on tegu avalikult aktsepteeritud abielu vormiga. Zayed on vastustega napp ja otsib tähelepanelikult mu küsimustest läänelikku hinnangut. Seda on raske mu toonis vältida, sest polügaamia on minu jaoks midagi mõistetamatut. Ma saan mitme kaasaga elamisest aru, aga naiste ja meeste ebavõrdsete tingimuste sallimine seejuures on väljaspool mu empaatiavõime piire. „See tuleb religioonist, nii et keegi ei ole vastu hakanud. Täpselt nagu alkoholigagi – mõned inimesed tõlgendavad koraani sedasi, et mehel võib olla neli naist."

Naised on nõrgemas seisus ka lahutuste korral, mida tuuakse välja aastast aastasse inimõiguste raportis. Naise kahju ei ole majanduslik, sest nii riik kui ka abikaasa on kohustatud maksma lahutatud naisele alimente, kuid see on moraalne. Ja tegemist on ühiskonnaga, kus moraali järgitakse ja jälgitakse. Purunenud abielust tulnud naine kannab stigmat – omaani mees ei abiellu lahutatud naisega. Vastupidine toimib aga küll.

Selleks et vestlust tasakaalustada, küsin Zayedilt, mis on tema jaoks läänes taunimisväärset, mida ta kindlasti oma kultuuriruumis näha ei taha. „Peresidemed ja pereüksuse tähtsus on läänes väga nõrgad. Vanemate eest hoolitsemine või isegi nendega iga päev suhtlemine ei ole kohustus, meie ühiskonnale on see vastuvõetamatu." Samuti toob ta välja lahutuste hulga ja alkoholi vaba kättesaadavuse, sest Omaani ühiskond ei ole selleks tema hinnangul veel valmis.

Katsume ikka mõista, mitte hukka mõista, nii Lääs Ida kui ka Ida Läänt. Seepärast on käitumispiirangud läänest pärit külastajatele Omaanis avaramad kui kohalikele. Kui varem ei sobinud kellelgi tänaval lühikeste pükste ja käisteta särgiga käia, siis nüüdseks ei panda isegi bikiine paljudes randades tähele. Loomulikult tuleb enne lahtiriietumist enda ümber pisut vaadata – kui kõrval on pealaest jalatallani *abaya*'desse riietunud naised lastega piknikku pidamas, siis ei tasu suure hooga riideid seljast visata ja lainetesse hullama minna.

Omaanlased muutuvad keha paljastamise suhtes tolerantsemaks, kuid samal ajal muutub Euroopa katmise suhtes rangemaks. Paljudes riikides juba seaduslikult paika pandud looride ja peakatete regulatsioonid on Zayedi arvates märk lääne vastuolust enda sallivusnõuetega. Ta ise ei poolda nägu katvaid loore, kuid tema arvates on see iga inimese enda valik ja ideaalühiskonnas ei pista poliitilised jõud nina inimeste riidekappidesse.

Traditsiooniliselt on omaani naised kandnud värvilisi rätte ja pikki kleite. Viimase viieteist aasta jooksul trendina levinud mustad *abaya*'d on välismõju, mis sai alguse Saudi Araabiast. Zayedi sõnul on koraanis märgitud, et tuleb ennast katta, kuid pole öeldud, mis lõike, värvi või riidesordiga.

Zayed. Foto: Marit Sirgmets

Omaan. Foto: Amer Kahtib

Meeste *dishdasha*'de üle on omaanlased väga uhked. Pikad valged või õhtuti kantavad toonitud ühevärvilised hõlstid on silmale eksootilised. Need on elegantsed rõivad, mille kandmisega käivad kaasas teatud reeglid. Lihtsalt öeldes kehtib põhimõte, et ära tee *dishdasha*'s midagi, mis võiks rõivast häbistada. Nii et ööklubisse minnes panevad kohalikud selga läänelikud riided.

Ostukeskused on läänelikest riietest ja brändidest pungil. Esmapilgul tekitab lääne kaubamärkide populaarsus nördimust – miks me peame kõik maailmas ühte nägu tegema? Kuid Zayed tuletab mulle meelde, et praegustes tingimustes eksisteeriv Omaan on noor kultuuriruum ja alles globaliseeruvas maailmas oma identiteeti otsimas. Starbucks ja Hello Kitty on lihvimata nurgad, mis leiavad oma rahumeelse tasakaalu kohalikul pinnal mõne aja pärast.

Ükski maa pole muuseum turisti silmale. Kõik on muutumas ja liikumas. Omaan on võrreldes naaberriikidega üks vabameelseimaid ja rahulikemaid riike. Välismõjud on siin teretulnud, kuid peavad olema läbimõeldult integreeritud. See on hõimujuhina Zayedi üks tähtsaimaid ülesandeid. Tema positsioon annab talle võimaluse olla muutuste oluliseks suunajaks. „Kõik peab toimuma tasapisi, ettevaatlikult, me peame harjuma. Me ei saa kõike läänest *copy-paste* üle võtta."

Soovin Zayedile edu ja kannatust arukate otsuste tegemisel. Ta tänab mind ja me tõuseme lauast, jättes vaikivad omaani mehed oma viskiklaasidega seljataha. Viie aasta pärast kannab nende meeste tegu arvatavasti palju lahjemat tähendust kui praegu. Mul on hea meel, et sattusin siia ajal, mil minu loomulik on veel kellegi lubamatu.

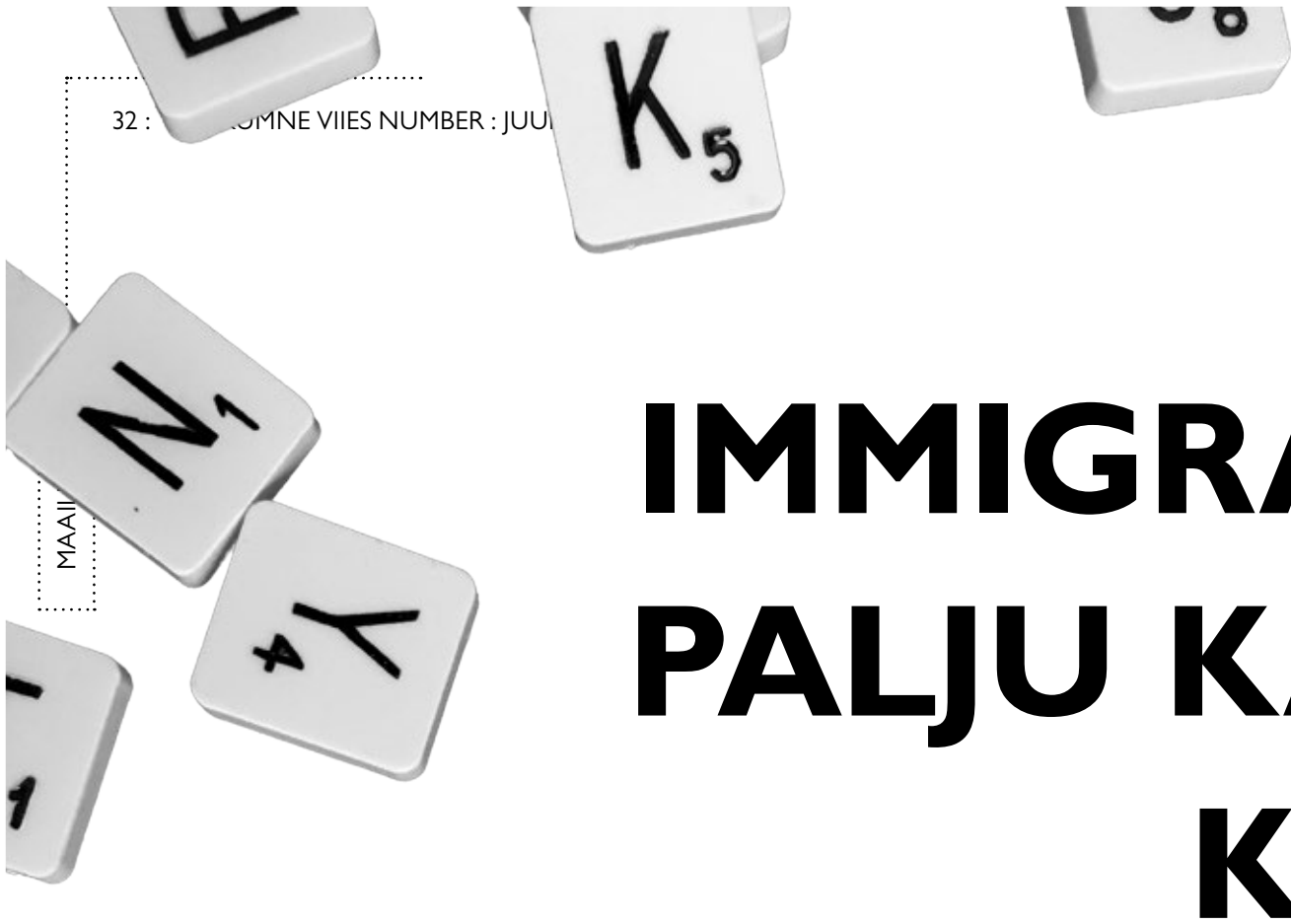

BREXIT JA IMMIGRATSIOON – PALJU KÄRA, KUID KELLE SÜÜ?

Emajõe Saadik

Jaanipäevaks peaks selge olema, kas Euroopa Liit jätkab koos brittidega või ilma. Brexitiks nimetatud referendumil võivad olla märkimisväärsed negatiivsed tagajärjed nii Ühendkuningriigi majandusele, Euroopa ühtsuspoliitikale kui ka Ida-Euroopa migratsioonitrendidele.

„Isegi kui me lahkuks Euroopa Liidust, ei suudaks me kontrollida immigratsiooni!" Nii kõlasid konservatiivide juhi David Cameroni meeleheitlikud sõnad oma valitsuskabinetile selle aasta veebruaris. Talle ei saa seda pahaks panna – referendum, mis otsustab Suurbritannia lahkumise EList, on juba ukse taga ning ühtäkki leiab ta omaenda parteikaaslaste seast tugevat vastasseisu[1]. Pinged on laes, sest referendum otsustab nii Ühendkuningriigi ühiskondliku kui ka majandusliku saatuse 21. sajandi esimeseks pooleks. Küsitluste põhjal otsustades on rahva jaoks suurimaks mureküsimuseks valitsuse immigratsioonipoliitika, mida parempopulistlikud parteid on ka tugevalt kritiseerinud. Pole kahtlust, et Suurbritannia on võõrtööjõule, eriti just idaeurooplastele atraktiivne sihtpunkt.

Euroopa Liidu pädevusse kuulub lugematu arv ülesandeid, kuid üheks olulisimaks neist on siseturu reguleerimine. Siseturg peab garanteerima Euroopa Liidu neli põhivabadust, milleks on kaupade, teenuste, tööjõu ja kapitali vaba liikumine. Suurbritannia referendumi ajendiks on just tööjõu vaba liikumisega seotud probleemid. Selleks et Euroopa Liidu elanikel oleks kerge ELi piires teise riiki tööle suunduda, kohustab EL liikmesriike teistest liikmesriikidest pärit tööjõudu oma riigi tööjõuga samaväärsena kohtlema. Ka sotsiaaltoetuste maksmine peab toimuma nii oma riigi kui ka teisest liikmesriigist pärit töötajale võrdsetel alustel.

Kõige rohkem peavalu ongi tekitanud brittidele *low income tax credit*, mida saavad Suurbritannias madalapalgalised töölised kõrge hinnatasemega piirkondades, et ots otsaga kokku tulla[2]. Suurbritannia sotsiaalhüvede süsteem sõltub peamiselt inimese elukohast riigis, kuid mitte sellest, kas abisaaja on varem tööl käinud ja makse maksnud. Probleemiks on siinkohal tõsiasi, et kõik immigrandid, kes saabuvad Ühendkuningriiki, võivad taotleda kohe pärast töö leidmist madalapalgalise töötaja toetust. Asukohapõhiselt toimib ka näiteks lapsetoetuse saamine. See on immigratsioonipoliitika teine suur kitsaskoht, sest võõrtöölistel on kombeks toetusraha koduriiki oma peredele saata. Viimase paari aasta jooksul on Suurbritannia peaminister püüdnud kaubelda Euroopa Komisjonis riigile välja vabastust kohustusest võõrtöölistele neid toetusi tagada, kuid Cameron pidi leppima Brüsseli läbirääkimistel kompromissiga. Samas hakkaksid kättevõidetud eritingimused Suurbritanniale kehtima alles siis, kui saareriik peaks hääletama liitu jäämise poolt. UKIPi ja teiste Brexiti toetajate retoorika on sidunud Euroopa Liidu otseselt praeguse immigratsioonikriisiga ning nende kohaselt ei oleks eritingimused piisavalt efektiivne lahendus. Millise stsenaariumi järgi peaksid britid pärast lahkulöömist käituma, ei oska brexitlased öelda. Suurbritannia võib sõlmida ELiga eraldi lepingu, et osaleda ühisturul, kuid see kujuneks väga raskeks – et mitte öelda võimatuks –, kui sealjuures ei taheta leppida inimeste vaba liikumisega.

Brexiti pooldajatel on olnud praeguses poliitilises keskkonnas imehead võimalused immigratsiooniprobleeme oma vaadetele toetuse leidmiseks ära kasutada. See on tingitud peamiselt paljudest väärarusaamadest Briti ühiskonnas. Viimaste aastate jooksul korraldatud küsitluste andmetel usuvad kohalikud, et kuni kolmandik Suurbritannia elanikkonnast koosneb sisserännanutest, kuigi see arv moodustab elanikkonnast tegelikult umbes 12% ning nende hulgas on idaeurooplasi omakorda vaid kolmandik[3]. Samuti tuntakse muret eelkõige kohalike lihttööliste palkade langemise pärast, mis on tõepoolest võõrtööjõu sisserände tagajärg, kuid selle mõju on küllaltki marginaalne võrreldes Briti valitsuse enda eelarvekärbetega. Ei saa kindel olla, kas nendele hirmudele rõhumine ning nende seostamine ELi põhivabadusega on brexitlaste eesmärgipärane strateegia, kuid neid esindavate parteide populaarsuse tõusule on see igatahes kaasa aidanud.

Nagu eespool mainitud, näeb rahvas tonti seal, kus seda ei ole – immigrantide arvu hinnatakse kõvasti üle. Samas ei saa aga eitada, et majanduslikus mõttes on sisseränne muutumas riigile koormavaks. Kui pärast ELi 2004. aasta laienemist avati piirid uutele liikmesriikidele, ennustati rändesaldot kardinaalselt valesti – eeldatud 50 000 asemel elas 2008. aastaks Suurbritannias pool miljonit idaeurooplast[4]. See aga ei anna alust arvata, et sisserännanute puhul oleks tegemist n-ö puukidega, kes UKIPi ja kollase meedia retoorika kohaselt Suurbritannia sotsiaaltoetustest tühjaks imevad. Tänapäeval võib jagada ELi immigrandid Suurbritannias üldistades kaheks. Esimesed on pärit vanadest ELi liikmesriikidest ja paljud neist töötavad juhtivatel kohtadel. Teised, Kesk- ja Ida-Euroopast tulijad, on heast haridusest hoolimata vaesemal järjel ning töötavad peamiselt sellistes valdkondades nagu toitlustus ja ehitus, kus nad saavad Euroopa Liidu seaduse järgi samasuguseid madalapalgalistele mõeldud toetusi nagu kohalikud[5].

Eurooplaste ühiseks jooneks on märkimisväärne töökus, mis väljendub ka viimases statistikas. Keskmiselt panustavad kõik EList pärit töölised, kes on pärast 2004. aasta laienemist Suurbritanniasse emigreerunud, Ühendkuningriigi majandusse 1,2–1,5 naela iga naela eest, mille nad hüvedena vastu saavad. Viimaste hulka kuuluvad ka tervishoid, haridus jne. Selline statistika ei tohiks olla üllatav, sest need immigrandid on peamiselt noored tööealised inimesed, kellel on lihtne kohe pärast saabumist tööle asuda[6].

Kui rääkida rändest üldiselt, on Suurbritannia ajalugu olnud viimase 500 aasta jooksul võrdlemisi kirev – suurte kaubanduslike sidemete ja poliitiliste vabadustega mereriigi ning Rahvaste Ühenduse liidrina on oldud nii Euroopa riikidest kui ka kolmandatest riikidest pärit inimestele populaarseks sihtpunktiks. Pole tähtis, kas tegemist on olnud suurte juudi või hugenottide kogukondadega, kõigi jaoks on Ühendkuningriik olnud ühel või teisel viisil soodne sihtkoht, olgu siis äriks, kaubanduseks või varjupaigaks tagakiusamise ja sõja eest. Immigratsiooniga seotud probleemid on olnud Suurbritannia lähiajaloos valdavalt tagaplaanil, kuna Suurbritannia ise on olnud enamasti pidevalt suureneva rahvastikuga väljarändemaa ning immigrante on olnud võrdlemisi vähe. Maastrichti lepingu sõlmimisest alates hakkas võõramaalaste osakaal kiiresti kasvama ning suurenes vahemikus 1991–2001 rohkem kui miljoni võrra. Huvitaval kombel oli teistest ELi riikidest tulevate inimeste osakaal nende hulgas võrdlemisi väike, jäädes kuskil 10 000 inimese juurde aastas[7]. Milles peitub siis probleemi tuum?

Kuni 1997. aastani hoiti migratsioonipoliitikat range kontrolli all, see pidi vastama otseselt tööturu ja rahvusvaheliste konventsioonide sätestatud vajadustele. Sel perioodil toimus kõigele lisaks ka pidev järelevalve sisserännanute üle. Nii saadi teada, kes, millal ja kui kaua Suurbritannias viibis, kuid järelevalvesüsteemi kalliduse tõttu loobuti sellest tooride valitsuse ajal. Seejärel muudeti lihtsamaks saareriiki emigreerumine kohalikuga abielludes. Suurbritannia on seotud ka Rahvaste Ühenduse tööjõuturuga, mistõttu hakkas sisseränne saareriiki pärast teist maailmasõda kasvama, sest Ühendkuningriigis töötamine ja elamine tehti ühenduse kodanikele lihtsamaks.

Võib väita, et Suurbritannia valitsuse otsused sisserännet lihtsustada olid toonud juba enne 2004. aastat kaasa riigi ajaloo ühed suurimad immigratsioonilained[8]. Suurbritannia valmisolek pärast ELi laienemist 2004. aastal võtta ilma piiranguteta oma riiki vastu kõikide uute liikmesriikide kodanikke oli kummaline, sest just sel perioodil kardeti massilist

emigreerumist Ida-Euroopast läände. Tol hetkel võimaldasid piiranguteta immigratsiooni lisaks Suurbritanniale veel ainult lirimaa ja Rootsi, mistõttu inimesed hakkasid esialgu nendesse riikidesse voolama. Statistiliselt pole uute liikmesriikide lisandumine siiski võõrtööjõu hulka protsentuaalselt väga palju kasvatanud ja idaeurooplaste populaarseimaks sihtpunktiks on kujunenud nüüdseks hoopis Saksamaa[9]. Seega tundub, et paljud laienemisega seotud hirmud Suurbritannias ja Euroopa Liidus on olnud alusetud.

Eitada ei saa aga tõsiasja, et eelmise aastaga jõudis Suurbritanniasse üle 330 000 immigrandi, mis on umbes pool Liverpooli-suuruse linna elanikkonnast. Pooled neist tulid Euroopa Liidust ning neist omakorda pooled on idaeurooplased. Isegi kui Suurbritannial oleks võimalik panna piir rändele Ida-Euroopast või koguni tervest EList, on ta väga kaugel oma lõplikust eesmärgist, milleks on rändesaldo kolmekordne vähendamine sajale tuhandele. Sellest võib järeldada, et isegi brexitlaste plaani õnnestumise korral ei oleks võimalik sisserännet piisavalt takistada, et Ühendkuningriik saaks hinge tõmmata.

Mida tähendab eestlastele ja teistele Ida-Euroopa töölistele ja elanikele võimalik Brexiti stsenaarium? Kuigi puudub täpne statistika, võib väita, et 2011. aasta rahvaloenduse põhjal on asunud Ühendkuningriiki elama umbes 9000 eestlast[10]. Neid Brexit tõenäoliselt ei ohusta, sest karmimad regulatsioonid tööjõusisserändele ja elamislubadele hakkaksid kehtima kõige varem 2019. aastal, kui lõppeksid lahkumisläbirääkimised.

Kui läheneda rändekriisile pealiskaudselt ning võrrelda riikide SKTsid ja majanduskasvu, siis Poola majandus on juba nullindate algusest Suurbritannia omast kiiremini kasvanud. Just Poolast tuleb saareriiki Ida-Euroopa suurim emigrantide hulk. Paljud majandusteadlased usuvad, et võimalik on tõmmata otseseid paralleele poolakate ja itaallaste kogemuse vahel – viimaste hulgas langes emigrantide arv kahekordselt pärast teatud majandusliku edu saavutamist. Kuigi Poola emigratsioon on jätkuvalt kõrgel tasemel, on suurenenud seevastu immigratsioon, mis võib ennustuste kohaselt tõusta järgnevate aastate jooksul veelgi, juhul kui Poola majanduskasv peaks jätkuma. Senini aitab ironilisel kombel Suurbritannia ise Poola majanduse arengule kaasa, vähendades töötuse taset Poolas umbes poole miljoni võrra. Need on inimesed, kellel oleks raske leida piisavalt kvaliteetset ja tasustatud tööd oma koduriigis. Võib väita, et mida nooremad on immigrandid Ida-Euroopast, seda rohkem mõjutab neid palganumber, kuid vanema põlvkonna (vanuses 32–45) jaoks on mõjuteguriteks pigem tööturu stabiilsus ja kõrge elatustase, mis on praegu Ida-Euroopas tõusval järjel. Mis puudutab aga tagasirännet, siis tähtsaimate koduriiki tagasipöördumise põhjustena tuuakse eelkõige välja koduigatsust ja perekonda. Sellest hoolimata on 26–30-aastaste seas populaarne mitte kunagi jäädavalt tagasi koju pöörduda. Lisaks paremale elatustasemele on põhjus pigem psühholoogiline, sest noores eas võrdsustatakse tagasitulekut tihti läbipõrumisega[11].

Tagasipöördumist proovitakse kõikides Ida-Euroopa riikides eelkõige erinevate organisatsioonide ja projektide abiga soodustada, mis peaks kodumaa atraktiivsust tõstma. Eestlastele on tuntud kampaaniad „Talendid koju!" ja Integration and Migration Foundation, mille mõlema peamine eesmärk on hõlbustada igasuguste eesti päritolu inimeste naasmist Eestisse. Kummalgi projektil pole ette näidata just kõige säravamaid tulemusi. Samas ei jää Kesk- ja Ida-Euroopa riikidel muud üle, kui teha paberiajamine võimalikult lihtsaks nendele, kes tahaksid kunagi tagasi pöörduda. Kas Brexit annaks piisava tõuke paljude idaeurooplaste tagasipöördumiseks? Sellised ennustused on pigem negatiivse värvinguga. Ajutiselt tööl olijad võivad olla pärast Brexitit motiveeritumad püsivalt saareriiki jääma. See on tingitud tõsiasjast, et kaks korda ei pruugi Suurbritannia enam samale inimesele tööluba väljastada.

Kokkuvõtteks võib öelda, et immigratsiooniga seotud mured Suurbritannia ühiskonnas on tingitud rohkem riigi enda halbadest poliitilistest otsustest minevikus ja Briti avalikkuse teadmatusest kui idaeurooplaste rändest viimase 12 aasta jooksul. Ei ole alust väita, et immigrantide puhul on Suurbritannias tegemist sotsiaalhüvede najal elavate parasiitidega, vaid tegu on töökate inimestega, keda meelitavad sihtriiki eelkõige stabiilne tööturg ja kõrge elatustase. Brexiti pooldajatel ja meedial on õnnestunud seostada avalikkuse silmis faktidest hoolimata pealtnäha rahva immigratsioonist tingitud hirmud ning Euroopa Liidu tööjõu vaba liikumise põhimõte. Brexit ei tähendaks Suurbritannias automaatselt sisserändajate arvu vähenemist soovitud tasemele, sest pool immigrantidest tuleb praegu kolmandatest riikidest. Ilmselt ei muudaks Brexit väljarännet Ida-Euroopast, sest lisaks Suurbritanniale on ELis teisigi ahvatlevaid tööturge, kuid tagasirändele võib Brexitil olla tulevikku vaadates pigem negatiivne mõju.

Illustratsioonina on kasutatud Jeff Djevdet' fotot (CC BY 2.0) muudetud kujul.

[1] *Dathan, Matt 2016. Even if We Leave the EU, We Won't be Able to Control Immigration: Cameron's Counsel of Despair as He Turns on Rebel Brexit Ministers. – Daily Mail, 21.02.*
[2] *Sumption, Madeleine; Altorjai, Szilvia 2016. EU Migration, Welfare Benefits and EU Membership. – The Migration Observatory.*
[3] *Duffy, Bobby 2014. Perceptions and reality: Ten things we should know about attitudes to immigration in the UK. – The London School of Economics and Political Science.*
[4] *Vargas-Silva, Carlos; Markaki, Yvonni 2015. EU Migration to and from the UK. – The Migration Observatory.*
[5] *Dixon, Hugo 2014. The Inflow: European Migration to Britain. – The In/Out Question.*
[6] *O'Leary, Joseph 2016. Do EU Immigrants Contribute £1.34 for Every £1 Received from the UK? – Full Fact, 24.02.*
[7] *A Summary History of Immigration to Britain. – Migration Watch UK, 04.05.2014.*
[8] *How did immigration get out of control? – Migration Watch UK, 05.03.2009.*
[9] *Migration in the 21st Century from the Perspective of CEE Countries – an Opportunity or a Threat? – Central and Eastern Europe Development Institute, lk 18, 2014.*
[10] *Puur, Allan; Valge, Jaak 2015. Ohtlik väljaränne. – Postimees, 24.03.*
[11] *Migration in the 21st Century from the Perspective of CEE Countries – One Way Ticket? – Central and Eastern Europe Development Institute, lk 26–36, 2015.*

* *Emajõe Saadik on Tartu Ülikooli Rahvusvaheliste Suhete Ringi (RSR) liikmete loodud pseudonüüm, mille alt kirjutatakse ühisloominguna valmivaid välispoliitilisi teemasid käsitlevaid artikleid.*

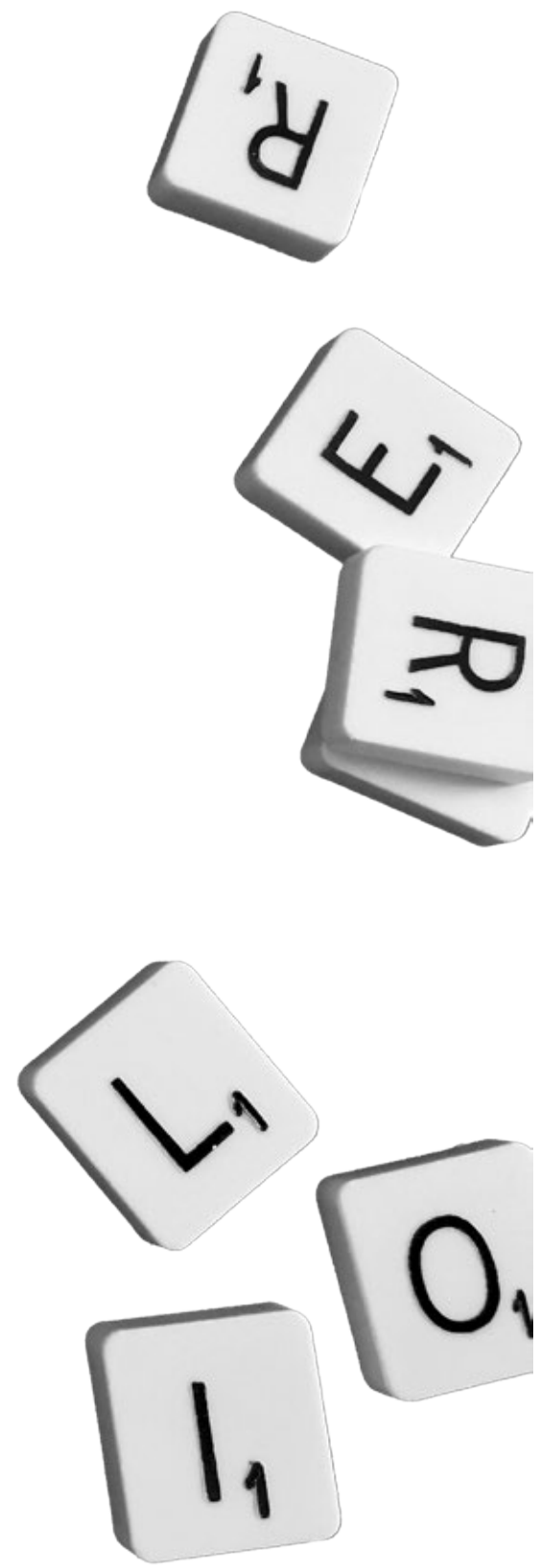

UUS EESTI BIIT

HEIKI

Foto: Artur Augustynowicz

Kunagi industriaal-*techno* punti Digital Poodle kuulunud Heiki Sillaste on Torontos resideeriv väliseestlane, kelle laialdasse muusikalisse ampluaasse on kirjutatud sisse saunaverandal salvestatud *ambient*'i, *dub*'i, tükikesi eesti lastemuinasjuttudest ja loodusest. Lisaks graafilise disaineri ametile veab ta ka oma elektroonilise muusika leibelit paper + sound.

Kuidas kirjeldaksid oma loomingut kellelegi, kes seda kunagi kuulnud pole?
Olen loonud elektroonikal põhinevat muusikat peaaegu 30 aastat, nii et minu stiil on aastate jooksul muutunud. Viimane sooloalbum „Dub Museum" kuulub instrumentaalse *dub techno* kategooriasse. Sellele eelnenud „Sauna Porch Recordings Co." on aga *soundtrack*'i stiilis *ambient*. Uus muusika, mida praegu loon, on tume analoogsündi ja trummimasinaga *acid house*. Mulle meeldib hüpata üle erinevate žanrite, kuid elektroonilised toonid on alati põhilised.

Oled teinud muusikat juba alates 1987. aastast, lasknud välja üle 45 albumi ja su muusikat võib leida rohkem kui sajalt kompilatsioonilt. Kuidas sa muusika tegemiseni jõudsid?
Minu keskkooliaastatel toimus UK süntpopi plahvatus. Hankisin hullumeelselt palju 12" singleid: The Human League, Visage, Fad Gadget, Depeche Mode, Blancmange jne. Hakkas meeldima ka raskema teraga tööstuslik industriaalmuusika, nagu SPK, Skinny Puppy, Front 242 ja DAF. Kuulasin palju Kraftwerki ja Brian Enot. Järgmine loomulik samm oli proovida ise elektropoppi luua. Ostsin ja rentisin odavaid trummimasinaid ja süntesaatoreid, salvestasin algelise kassettmakiga. Mu vanaema oli klaveriõpetaja ja sain lisaks tema käest tunde. Levitasin oma lugusid kassetil ja vinüülil, müües neid kohalikes Toronto plaadipoodides ja postimüügi kaudu rahvusvaheliselt. Ameerika ja Euroopa leibelid võtsid ühendust ning plaadid hakkasid ilmuma üle maailma.

Su muusikaline karjäär algas industriaal-*techno* pundist Digital Poodle, mille lüürikasse ja sämplitesse on haagitud külma sõja lõpu ja Baltimaade iseseisvumise temaatikat. Mil viisil ja kui palju eesti kultuur sinu loomingus veel kajastunud on?
Paar aastat tagasi ilmus minu „Sauna Porch Recordings Co.", mille lugudest suurem osa on salvestatud looduses, palksauna verandal, mille mu isa on Põhja-Ontarios ehitanud. Mõne laulu pealkirjad on eesti keeles, näiteks „Külm järve vesi", millel on lõdvestunud tempo ja *ambient dub*'i atmosfäär. Loodus, saun ja järved on teemad, mis on esinenud hiljuti nii minu tehtud kujundustes kui ka helis. Viimasel plaadil ilmunud „Archivesil" olen kasutanud inimhäälte manipulatsiooni, mis on osaliselt leitud eesti lastemuinasjuttude plaatidelt. Torontos üles kasvades osalesin kohustuslikult iganädalases eesti koolis, eesti skautide rühmas ja suvelaagrites. Seega on mul Torontos palju eesti sõpru ning ka üsna palju sõpru ja perekonnaliikmeid, kes elavad Eestis.

Su loomingus leidub kõikvõimalikke elektroonilise muusika alažanre, alustades *techno*'st ja lõpetades *ambient*'iga. Kuidas su muusika ajas muutunud on? Kui palju sa niiöelda uute vooludega kaasa lähed?
Kuulan kogu aeg uut elektroonilist muusikat. Mu heal sõbral on Torontos spetsiaalne plaadipood, nii et saan tema kaudu uut ja ka vanemat elektroonikat kuulata. Olen alažanritest alati huvitatud olnud, kuid leian, et tihti ei ole neil peale tempo suurt vahet. Mu muusika mõjutajad muutuvad kogu aeg. Olen teinud kolm plaati *ambient*'i, kuid uus muusika on senini lärmakam ja kiirema tempoga.

Hiljuti tegime „Uue eesti biidi" jaoks loo Kara-Lis Coverdale'iga, kes elab Montréalis ja kelle juured on samuti otsapidi Eestis. Kas sa oled märganud ka teisi väliseesti muusikuid, kes vaikselt Kanada pinnaselt pead on tõstmas?
Kara-Lis Coverdale'i ma tean, kuid teisi kahjuks mitte. Aga hiljuti selgus, et Black Flagi kitarrist Greg Ginn on eesti päritolu!

Vead Torontos oma plaadifirmat paper + sound ning oled tugevalt seotud ka kohaliku eksperimentaalse ja elektroonilise muusika skeenega. Kuidas sa Kanada skeenet praegusel hetkel kirjeldaksid? Mille järgi sa artiste valid?
Alustasin oma plaadifirmat paper + sound selle mõttega, et kuigi Torontos on küllaltki suur eksperimentaalse ja elektroonilise muusika skeene, ei ole paljud oma muusikat avaldanud. Peamine kriteerium on loomulikult see, et muusika oleks elektrooniline ja meeldiks mulle isiklikult! Olen andnud paper + soundi kaudu välja *ca* 50 plaati – *ambient*'i, *dub*'i, *minimal techno*'t ja eksperimentaalset *industrial*'i. Koostan kompilatsiooniseeriat „Quiet Drones", mille peal on uued Toronto ja selle ümbruse *ambient*-muusikud. *Vol* 8 ilmub sel suvel.

Kui palju sa eesti muusikas toimuval silma peal hoiad?
Mulle meeldib väga Tartu muusik Thing. Paranoilised atmosfäärid ja kõvad rütmid. Maria Minerva psühhedeelne *electro disco* on meeldiv. Andres Lõo ja tema Faun Racket teevad huvitavat poppi. Sven Grünbergi esimene album „Hingus" on standard.

Küsis Mariliis Mõttus

Pane kõrv peale: soundcloud.com/heiki-2

DJ-ANKEET

BORN TO BANG

Foto: Aleksander Kelpman

Olgu selleks 80ndate disko, *acid*, industriaal, Argentina kirbukatelt leitud muusikalised veidrused või midagi viiendat – Born To Bangi nime all nii DJ kui ka produtsendina tegutseval Lauri Lemberil jätkub teravat kõrva mitmel rindel. Oma maitset jagab ta sama eklektilisel peol Off-Kilter või pakub indulgentsi pühapäevastele pidutsejatele mõeldud Kiriku kaudu. Hiljuti andis ta välja ka esimese EP, kust võib leida muu hulgas nii kummituslikku *techno*'t kui ka vokaalpoppi.

Debüüt: 2007. aasta suvi, Root Downi nimeline *funk*'i, hip-hopi ja *trip hop*'i pidu Haapsalus koos Lazy Antoni ja DJ Insightiga, millele järgnes kohe sari Hang the DJ Tallinnas. Nimeks oli mul siis Motherknowsbest.

Muusikas oluline: Helisageduste abiga on ehitatud megaliitseid templeid ja on võimalik muuta teadvusseisundit (kurgulaul, šamaanitrummid, isokroonilised helid, *techno*)... Neid asjaolusid silmas pidades oleks minu jaoks ideaalne muusikakuulamise kogemus sarnane stseeniga filmist „Perfume", kus Jean-Baptiste Grenouille' päästab valla *THE* lõhna. Energia, atmosfäär ja ehedus (usutavus) ja muidugi BÄNG on märksõnad, mis mind muusika juures köidavad.

Muusikas ebaoluline: Populaarsus... *Keep it real or die trying*!

Mida mängin: *All skool music. Acid, rave, psych rock, new wave*, 90ndate *techno*, industriaal, *trance* ja *house*... Uuest kraamist meeldivad praegu toodetav *electro* ja *breaks*. Omajagu on mul kotis *italo*'t ja *dark wave*'i ning suunurga kisub üles, kui saan setti mõne *metal*'i/*hardcore*'i loo sisse poetada. Klasse Recordings ja Lurid Music on kaks lemmikleibelit 2016. aasta kevadel.

Eredaimad mängumälestused: Üldiselt meeldivad mulle väiksemad ja intiimsemad üritused – sünnipäevad, *afterparty*'d, korteripeod, kuid ka viimastel pidudel EKKMi kohvikus ja UPSis on rahvaga mõnus side tekkinud. Aastavahetuse Kirik oli korralikult konksu otsast ära!

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Billy Idol „White Wedding"

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Salon – Zur wilden Renate Berliinis. Nr 1 klubi minu jaoks. Endine korterelamu, mis transformeerus orgaaniliselt hedonismi Mekaks. Puitpõrandalt ja mingist teisest ajastust sisekujunduselementidelt peegeldub heli, mis on piisavalt vali, et penetreerib igast su rakust läbi, kuid on samal ajal pehme. Kodune ja sõbralik atmosfäär, lõputult pimedaid ja vähem pimedaid nurgataguseid... See koht on nagu muinasjutust!

***Guilty pleasure*:** *Nu metal…*

Alt üles vaatan...: Kõige ennekuulmatumate aardekastidega *crate digger*'itele, kes ühtlasi seda headust muljetavaldava tehnilise meisterlikkusega „peale panna" suudavad. Andrew Weatherall on jumal, DJ Hell peaingel, Luca Lozano Jeesus. Eakaaslastest on DJ Richard ning Darren Allen tegelased, keda igal võimalusel kuulama läheksin.

Viis klassikut:
Talk Talk „Spirit of Eden"
„Mezzanine de l'Alcazar, Volume 3" (erinevad esitajad)
Global Communication „Remotion: The Global Communication Remix Album"
Sensorama „Welcome Insel"
Danzig „Circle of Snakes"

Viis hetkekummitajat:
De Ambassade „Geen Genade"
The Rattler Proxy „Mother Goose"
Lena Muir „Experimental Product 1"
Antoni Maiovvi „Autoguerra"
Peeping Tom „Outraged Keyplayer"

Tehnilist: Kasutan tavaliselt grammofone ja CDJisid, kuid Tommy Cashi DJna tuuritades olen pidanud väga erinevates tingimustes hakkama saama. Võimalusel alati *soundcheck*'in.

Arvutist või USBlt mängides hoiaksin MP3st pigem eemale. Tasub investeerida suurema mahutavusega USB-pulka või välisesse kõvakettasse, et WAV- või isegi FLAC-failid ära mahutada – vahe on tuntav.

Vinüülide miksimisel on teinud mu elu oluliselt lihtsamaks plaatide organiseerimine ja sildistamine. Kasutan erinevat värvi kleepse, et märgistada teatud tempovahemikke. Nii tean, milliseid lugusid on võimalik *beatmatch*'ida ja milliseid mitte.

Lõppsõna: Viimased miksid (vt SoundCloud) on mul väga seinast seina ja *ADHD*, seega seks puhuks vorpisin koosluse, kus rõhk on sujuvusel ja terviklikkusel. Midagi sellist kuuleksid mind Kirikus või peo esimese DJna mängimas.

Kuula meie veebiväljaandest ka Born To Bangi Müürilehele tehtud miksteipi või pane kõrv peale aadressil soundcloud.com/borntobang

Keshob – Awake & Arise
(Lejal Globe, 2016)

Kuulas: Ivar Murd

Pea kolm aastat pidasime sõbraga Indiasse minemise plaani. Vaimne ärkamine, eksootika, *curry*, Bollywood – kõik see. Ühe linnalegendi järgi käis isegi Vändra-Aveli kusagil kaugel iseennast avastamas ja emu väljaheiteid koristamas, küll ma end ka ühel muinasjutumaal leian. Kuid me ei läinud. Kui lähed, jää otsima, parimal juhul kaootilisest kakofooniast ilu leidma, halvimal palehigis Telegrami lappama ja templis tikuvalgel Surnud Jumalat äratama.

Sõber *match*'is hiljuti Tinderis neiuga Mumbaist. Nüüd pidi olema veel rohkem põhjuseid, et sinna minna.

Mina aga käisin hoopis kaltsukas (vabandust, *vintage*'is) ja leidsin endale sealt jube kihvti särgi: erkrohelisest siidist, lühikeste käistega, horisontaalse rõõmsatest väikestest elevantidest mustriga. Seitse eurot. Olgu see siis minu hingeelu tärkamise aseaineks.

See album kaotab mind kusagil poolel teel ära, nagu haihtus ka minu India. Puhtast teotahtest ei piisanud. Minu muinasjutumaad olid mujal, ilus Bollywoodi neiu mind ei oodanud. Viiendast loost edasi minna on raske, kuuendast rääkimatagi. Kas tegemist on üheteistloolise EPga, mida jaanuaris lubati? „Oh Dear" on mega lugu, ent rohkem pole siiski alati parem.

Foto: JarmoNagel

VIHJE

Patareiv, mis on hiilanud alati laia ampluaa põrandaaluse elektroonikaga, toimub sel aastal 12. augustil Telliskivi Loomelinnakus Punases Majas. Artistide saladusloori kukkumisel hoia silma peal aadressil *facebook.com/patareiv*.

Kali Briis Band – Let's Play Love
(NeatBeat, 2016)

Kuulas: Kaisa Laurimaa

Mai alguses ilmus Kali Briis Bandi esimene ühine album. Kui varem on Kali Briis olnud Alan Oloneni sooloprojekt, siis „Let's Play Love'i" helipilti on panustanud bändi kõik liikmed. Oloneni ainulaadne hääletämber ja osav laulukirjutamisoskus muudavad koosluse kohalikul muusikamaastikul üsna eripäraseks ning väljapaistvaks.

Kali Briis Bandi ei saa mingisse kindlasse žanrisse paigutada, sest koos kõlab nii elektroonikat, poppi, souli, *funk*'i jms ja plaati läbib üks kandev teema, milleks on noor armastus ja selle erinevad etapid.

Meeldejäävaid laule on mitu. „Miracle" räägib elusolemise võlust ja meloodia ning rütm toetavad seda sõnumit igati. Palas „Not for Me" sünnib Oloneni ja Laura Junsoni vokaalide eriti äge sümbioos ja lõpulugu „Give In" näitab edukalt, et bänd ei tee vaid tantsulist muusikat.

Aeg-ajalt kipub elektroonika küll liiga julmalt domineerima ja robotlikud vokaalid kõrva kriipima, mistõttu paneb ka vahelugu „Moment" tihti *skip*'ile vajutama. Mõnes teises palas on see siiski õnneks mööduv nähtus.

Laulud toimivad nii *live*-esitluses kui ka plaadilt kuulates, kuid esimese puhul haaravad nad rohkem endasse. Kali Briis Bandi esimene kollektiivne album on kvaliteetselt salvestatud-loodud ja kannab üheksat meeleolukat rada. Mida veel tahta.

KP Transmission – Temnoe Poznaetsya Chernim
(Klammklang, 2016)

Kuulas: Mariliis Mõttus

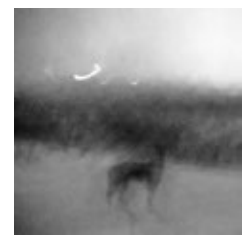

KP Transmissioni album, ingliskeelse pealkirjaga „Dark is cognized by black", algab nagu tasapisi tuppa imbuv ving. Selle musta müra, rituaalseid hõimutrumme ja erroris elektroonikasüsteeme segava muusika autor on Karina Kazaryan, gruusia päritolu, ent Venemaal tegutsev artist. Teda mõjutavad Ida-Euroopa filosoofid ja ta surgib aladel, kuhu surelikud tegelikult eriti vabatahtlikult sattuda ei tahaks. Ainsateks heledateks nootideks on nimilugu ja „Mamleevskiy Oskal", mis petavad oma tempokuses, kuid taustal suruvad ikka pinnale veidrad hääled torudes, kummalised manamised ja kurjakuulutavad trummid.

Industriaalne „Chevengur", esimene lugu, mis minus üldse KP Transmissioni vastu huvi äratas, kõlab viimaseid hingetõmbeid tegeva tehisintellekti võitlusena, kes saab aru, et maailm pole siiski igavene. „Chudovisches" võtab läbi segaste raadiolainete sõna ka Kazaryan ise, rebides hetkeks kuskilt mustast taigapõhjast lahti, kuid jõudes umbes sama suurde tühjusesse. Lõpulugu „Net" viib läbi plaadi kulgenud musta vingu töö lõpule, olles kõik ruumid oma võimu täis laotanud, aga mis ta meile alles jätab? Hirmu, ilu, mälestused ja uued kohad, kus vahepeal käidud sai, ning see vist ongi sellise muusika puhul oluline.

Radiohead – A Moon Shaped Pool
(XL, 2016)

Kuulas: Kirill Havanski

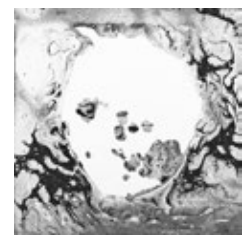

Ligikaudu *art rock*'i žanrisse paigutatav Radioheadi uus LP „A Moon Shaped Pool" on siiani ansambli kõige esteetilisem töö. Ta on nagu voolav vesi oma erinevates ettejuhtuvates vormides. Silme ees tõusevad ja taganevad kujutlused tormakatest jõgedest, tilkuvatest allikatest ning kohisevatest jugadest, millele annavad vaimutoitu varasemate töödega võrreldes vägagi domineeriv orkestratsioon, silmapaistvad tavakuulaja vastuvõtlikkuse piiri peal kõikuvad keerulised harmooniad ning üsna meelevaldne äraütlemine varem bändi loomingust läbi käinud dissonantsidest, klastritest ja *distortion*'ist. Taju Radioheadist kui viieliikmelisest ansamblist kaob selle plaadiga täielikult, kõik on heas mõttes palju massiivsem, puhtam.

Bänd on olnud üsna tihti müstilisuse etalon, millele on aidanud kaasa sügavad kõlapõhjad ning Thom Yorke'i dekonstruktsionistlik lüürika. Sellel plaadil on aga loonud julmalt salapärase õhustiku voolavad aasiapärased kõlamotiivid, edasi-tagasi *rewind*'itavad *ambient*-helid, millel on vana jaapani retrokaamera videoklippide väärtus, ning vokalisti printsiibil „less is more" põhinev inimlik, joovastavalt melanhoolne (aga mitte sentimentaalne) lüürika. Tehtud on seda aga hoopis teise – kui paradoksaalselt see ka ei kõlaks –, kerglasema nurga alt.

„A Moon Shaped Pool" tõstab esile armastuse komplekssust, selle igavikulist vasturääkivust, aga sellest armastusest ei kirjutaks, sest selle leiab sealt igaüks ise. Kala õhus, lind vees.

Ruutu Poiss – LEVELS-005
(Levels, 2016)

Kuulas: Kärt Kelder

Ruutu Poisi kohta pole just palju teada. Küll aga seda, et esinejanime taga peitub Jan Tomson, kes on ka üks Haigla Peo liikmetest, ning et tema varasem „Mango" on korralik *track*. Samas pean tõdema, et muusika räägib enda eest ja seda kõige paremas mõttes.

Ruutu Poisi uue EP intensiivsus säilib algusest lõpuni. Arvatavasti on selle põhjuseks julge trummimasinate kasutamine, millele lisavad helgemat aktsenti sündihelid. Mõlemal rajal („Kiiged" ja „Noad") on palju kihte, mis teeb muusika mitmekülgseks, kuid samas ka raskesti jälgitavaks. Mitmete erinevate liinide tõttu peab terviku tabamiseks üsna tähelepanelik kuulaja olema.

Samas pole olukord nii keeruline, kui esmakuulamisel tundub. Hoolikal jälgimisel võib püüda loos „Kiiged" kinni isegi salsarütme, „Nugadega" kangastub aga silme ette 80ndate politseisarja algusmuusika ning kaadrid õhtustes tuledes Beverly Hillsist. Lapsepõlve filminostalgia!

Ruutu Poisi muusika kasvab kuulajale külge. Alguses võõristasin, siis muutusin uudishimulikuks ning lõpuks hakkas meeldima. Võib-olla mängib esimese puhul rolli tõsiasi, et kõik helid toimivad uuelt ja värskelt, muusika mõjusus on aga kindlasti kirgaste ja nostalgiliste süntide teene. Suvisesse sumedusse sobib ideaalselt.

Tont – Rändurvaim / Poon – Edasi
(2015/2016)

Kuulas: Norman Kuusik

Helimaastikuartistid Tont („Rändurvaim") ja Poon („Edasi") kõlavad kokku nagu Kukemuru festivali paheline vanem vend. Erilise infoküllasusega kumbki silma ei paista, ent nii palju on teada, et kaks entiteeti on üheskoos esinenud küll. Kusagil elektroonilise ja müramuusika ning lihtsalt välilindistuse piirimail nad igatahes asuvad, kuigi kõlaliselt märkimisväärselt erinevatena.

Instrumendikasutuse ja lugude ülesehituse poolest on „Rändurvaimu" sisseminek kergem. Muidu minimaalsete muudatustega kulgemisest leiab isegi autori vokaali, mis annab palju juurde helipildi meeldejäävusele. „Kihvade seadus" jääb kummitama Metsatöllu „Ussisõnade" võtmes, kuigi kordades intiimsemana. Teisalt kisendab (või siis pigem sosistab) kõik muu Tondis teistsuguse kultuuri järele ja kui peamisest loodusesteetikast läbi puurida, jõuab Tondi sügava tuumani, mis on täis bassi (ja mõnevõrra harvemini ka trummi).

„Rändurvaimu" tasase introvertsuse kõrval kaldub „Edasi" pigem ekstreemmuusika žanritesse ja sellest kaugemalegi. Vastupidi Tondi rõhutatud looduslähedusele mängib Poon mehaanilisusega – üksikud helid, nagu lõõtspilli peenike kääksatus või mõnitav tintinnabuli, upuvad müra ja muidu suvalisuse vahele. Kui oskaksin seda üldse millegagi võrrelda, siis ehk Coili või varajase Current 93-ga, aga suurema rõhuasetusega müramaastikele ja vähem otsest agressiivsustaotlust. Albumi kõige kelmikamaks helimotiiviks on niisked sulpsatused ja sellele järgnevad lurtsatused, mis tekitavad vägisi mulje ummistunud peldikust ja peatselt saabuvast vabanemistundest. Üldisest kompotist jääb ehk kõige rohkem kõlama lõpulugu „Loodustehas", mille kurjakuulutav madal tümin liidab tervikut natukene paremini kui eelnenu.

ARTISHOKI VEERG

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Sel korral jagab Gregor Taul mõtteid, mis tekkisid konverentsiturismi harrastades.

RAHVUSVAHELINE KONVERENTS, TEADUSLIK KONVERENTS. ÜHE EUROOPA REISI MÄRKMED

Gregor Taul

Edinburgh on vist ainus linn, kus isegi raudteejaam on saanud nime ilukirjandusest. Kirjanduslinna atmosfääri toetavad muu hulgas muinasjutuliselt künklik linnamaastik – Harry Potteri raamatute sünnipaik – ja sadakond raamatuantikvariaati. Tegemist on vaat et monofunktsionaalse „tekstimasinaga". Linn-raamat nagu Tartu. Õnneks veel mitte linn-muuseum, aga natuke lämmatav küll. Erinevalt Tartust on Edinburghis seistud selle eest, et ülikool ei lahkuks südalinnast. See saavutati pilvelõhkujate hinnaga – 1970. aastatel lammutati kitsaks jäänud ajaloolised ehitised ja vanalinna servale rajati brutalistlikud kõrghooned, mida nüüd suure hädaga renoveeritakse.

Glasgow – Briti impeeriumi kunagine „teine linn" – on seeeest energiline, pragmaatiline, robustne ja pigem visuaali- kui tekstikeskne. Tänavail lärmavad läbisegi prohvetid ja muusikud, kolmeteistaastased šoti tšikid sõidavad mulle oma lapsevankritega karmilt otsa ja pahvivad veel sigaretitossu näkku. Turul hoolitsevad seitsmekümnesed kutid selle eest, et kõlarid oleksid viimase peale keeratud ja sealt kostuks kõrvulukustavat eurotümmi. Seitsmekümneste kohta öeldakse „kutid", sest Glasgow on ainus paik Suurbritannias, kus meeste kohta kasutatakse peaasjalikult sõna „guy". See tuleneb sellest, et 1930. aastatel polnud kusagil mujal Euroopas nii palju kinosid kui Glasgow's. *Glaswegian*'id elasid usinalt kaasa ameerika filmitähtedele ja nende kangelaste kõnepruuk on siiani säilinud. Selles 600 000 elanikuga linnas on üle 70 *artist-run space*'i, mis kõlab Tallinna paari projektiruumi kõrval hirmutavalt. Glasgow's vihatakse kirglikult nohiklikku Edinburghi, nii nagu viimase intelligendid ei salli tööstuslinna tooreid kutte. Nendes linnades kordamööda peatudes mõtlen, et Tartu ja Tallinna vastandamine võiks ka tulisem ja põhimõttelisem olla. Mõnikord jääb mulje, et seda tehakse rohkem moe kui sisu pärast. Glasgow' nüüdiskultuuri eripärast on kirjutatud põnev ja inspireeriv raamat „Social Sculpture: The Rise of the Glasgow Art Scene", millele pakub siinmail konkurentsi vaid Andres Kure ja Mari Laanemetsa „Tallinna juht". Uued alternatiivsed sissevaated Eesti linnade ja subkultuuride (pop)kultuuriajalukku ootavad kirjutamist!

Edinburghis toimus briti kunstiteadlaste aastakonverents, mis koosnes paarikümnest väiksemast konverentsist. Mina pendeldasin erinevate „paneelide" vahel. Kõnelejate esitlustehniline tase oli ühtlane ja kadestamisväärselt kõrge. Eks nad on harjutanud kõnepidamist oma parlamendis juba pooltuhat aastat. Millised mõtted jäid kõlama? Paljudes ettekannetes võrdsustati kunst ja arhitektuur fraasiga „give meaningfulness to the world" (maailma tähendustamine). See oli läbiv ja seda peeti iseenesestmõistetavaks argumendiks. Saksaameerika arhitektuuriajaloolane Hans Morgenthaler kõneles teemal „Is there an Architekturwollen?" ja väitis, et kuna arhitektuuri põhiiva (mõju inimesele) on psühholoogiline, siis arhitektuuri peamine uurimismeetod peaks olema psühholoogia. Mitmes teises linnaruumialases ettekandes nuriseti selle üle, et infrastruktuuri investeeringutel (teedevõrk, kanalisatsioon, sillad jne) ei ole kunst (tähendused) projekti integreeritud. Samal ajal on aga kinnisvaramaaklerid haaranud kõikjal maailmas oma sõnavarasse sellised terminid nagu „place-making", kusjuures „place" on võrdsustatud avaliku ruumiga.

Minule sümpaatselt oli esinejate seas mitmeid poolakaid (Portos ja Vilniuses ka, nendest allpool). Mida enam poolakad jt idaeurooplased pildil on, seda mitmekülgsema kunstikirjutuse saame. Elżbieta Błotnicka-Mazur kõneles näiteks gentrifikatsioonist Gdański laevatehase territooriumil. Midagi rõõmustavat või muust maailmast erinevat ta küll ei rääkinud, sest tundub, et endiste tööstusalade kalamajastamine (arhitektuuriajakirja Maja väljapakutud vaste gentrifitseerimisele) toimib kõikjal ühtse ja üheülbastava loogika järgi.

Inglise küberneetilise kunsti klassik Roy Ascott kõneles sellest, kuidas talle anti aastatel 1961–1964 Ealingu kunstikoolis vabad käed, et avada küberneetikat ja kunsti miksiv visuaalkunsti kursus „Behaviourist Art and the Cybernetic Vision". Nagu selliste eksperimentide puhul ikka, pühendati esimene õppeaasta tudengite šokeerimisele ja teine, viimane aasta selle üle juurdlemisele, kes või mis see inimene üldse on. 2012. aastast õpetab Ascott Shanghais ja nagu ta ise ütles, on see ainus koht maailmas, kus saab samasuguse paueri, uudishimu ja naiivsusega neidsamu asju teha, mida Euroopas viimati 1960. aastatel kogeti. Ja mitte ainult. Ascott seletas, et kui jaapanlased ainult kordavad seda, mida läänes välja mõeldakse, ning seejärel toodavad samu asju kaks korda efektiivsemalt ja odavamalt, siis Hiina eesmärk on võtta üle eurooplaste mõtlemine. Nad tahavad teada, mis on see, mis teeb inimesed loominguliseks. Kunstikoolid, kus tegeletakse kurat teab millega, on osa riiklikust programmist, millega püütakse hiinlaste ajusid konventsioonivabamalt tööle panna. Kui mõni hiina ametnik juhtub seda lugema, siis annan ühe vihje: ma ei näinud konverentsil ühtegi inimest, kes oleks teinud märkmeid (tahvel)arvutisse. Mitusada inimest toetusid pastakale ja märkmikule.

Edinburghi teaduskuu raames käisin kuulamas veel Ove Arupi inseneribüroos töötava arhitekti ettekannet. Ta rääkis, et interneti andmebaasidest on saanud maailma suurimad energiakulutajad. Kuidas saaksime andmetelt kokku hoida? Teeme vähem selfisid? Toodame vähem kasutut infot? Võib-olla annab Google'i otsingutulemustelt koomale tõmmata? Vahemärkusena olgu öeldud, et ameeriklased on väidetavalt jõudmas kohe-kohe tehisliha tootmiseni. Maailmaruumi suurimad reostajad on teatavasti lehmad-sead, kelle nuumamiseks (tapmiseks) on eraldatud 2/3 kogu maailma põllumaadest. Kui näiteks kümne aasta pärast on tehisliha söömine tavaline, kas siis muutub tavapäraseks ka see, et kui guugeldame „musta ruutu", saame ühe, mitte 700 miljonit vastust? Kui palju saab 700 miljoni musta ruudu arvelt energiat kokku hoida?

Porto ülikooli humanitaarteaduskonna korraldatud konverents teemal „genius loci" (kohavaim) oli suvaline mitmel põhjusel. Esiteks oli see kõige halvemas mõttes „rahvusvaheline konverents, teaduslik konverents", mille ainus eesmärk näis olevat see, et korraldajad saaksid kusagile paberile linnukesed kirja. Teiseks, olen olnud Norberg-Schulzi klassikalise kohavaimu raamatu fänn ja lootsin saada esitluste põhjal ettekujutuse sellest, milline on termini n-ö instrumentaalne väärtus mujal Euroopas. Paraku ei kuulnud ma midagi huvitavat, sest liiga erineva taustaga humanitaarid ajasid ühekülgset jama, just nagu nad kõik oleksid olnud kinnisvaramaaklerid, kes püüavad *oma kohta* tänu selle tähendusrikkusele kuulajatele maha müüa. Sain teada, et Belgias, Norras, Krimmis, Türgis leidub erilisi paiku, aga mis siis?

Ettekannetega esinesid vist küll kõik, kes vähegi soovi avaldasid, ja seetõttu oli tase hüplik. Selmet üritada ettekannete järel diskussiooni aretada, käitusid moderaatorid liinitöötajatena: *next!... next!... next!* Huvitav, kui palju (Euroopa) humanitaaria teadusrahastusest sellistesse avalikesse mokalaatadesse voolab? Või moodustavad sellised näiliselt mõttetud kokkusaamised siiski innovatsiooni ja loomingulisuse nurgakivi, mida inimesed Aasias nii väga omaks tahavad võtta?

Veel hullem, lausa tragikoomiline oli olukord Vilniuse kunstiakadeemias, kus võtsin kõnelejana osa arhitektuuriajaloolaste konverentsist „(De)Coded History in Architecture". Neid, kes oleksid tahtnud mõne eriti naiivse ettekande peale vastu vaielda, oli publikus küll ja veel, kuid korralduskomisjon pidas pühamast pühaks ajakavast kinnipidamist. Küsimusi ja kommentaare koheldi kui rünnakut konverentsi vastu ja nii polnud kuigi üllatav, et ühel poola uurijal lõpuks kannatus katkes. Keskealine härra hakkas korraldajate üle irooniliselt nalja viskama (see oli muidugi inetu ja ta ei oleks tohtinud nii teha), kuid õnnetuseks ei saanud pilgatavad tema sarkasmist aru ja kiitsid veel takka: „Yes, yes, no time for questions, no, no." Millest tuleneb korraldajate selline formaalsus? Tegemist oli ju noorte inimestega, kes peaksid olema üksjagu maailma näinud. On see n-ö teise Euroopa probleem (vaevalt – Kumu ja EKA kunstiteaduse ja visuaalkultuuri instituudi konverentside arutelud teevad ka brittidele silmad ette) või on see konverentsi formaadile midagi ainuomast? Meenub norra kunstniku Hans Christian van Nijkerki *performance* ühe farmatseutikafirma konverentsil, kus räägiti teadussaavutuste kommunikeerimisest avalikkusele. Firma kutsus kunstnikku kolmel kohvipausil perfokaid tegema, aga van Nijkerk pakkus välja, et ta kehastub terve konverentsi jooksul kummaliseks kuulajaks, kes röhitseb, peeretab ja küsib suvalistel hetkedel imelikke küsimusi. Tellija oli nõus. Kunstnik tegi päeva jooksul saalis kaunis imelikke asju, kuid peale paari säutsu (stiilis „olen siin konverentsil ja mingi imelik tüüp sööb katkematult ninakolle") tal liigset tähelepanu äratada ei õnnestunud. Keskmine konverentsikülastaja on kui komandeeringul töötamist simuleeriv inimene, kes tegeleb tegelikult kõige muuga. Kuid nagu loovusteooriad sedastavad, siis just kõige muuga tegeldes sünnivadki uued ja innovaatilised ideed.

REKLAAM

EKA + EV100 INSTALLATSIOONIKONKURSS

Tähtaeg:
22. juuni

www.ev100.ee
www.artun.ee

UUE PÕLVKONNA AJAKIRJANDUS:

Kandideeri Müürilehe suvekooli!

8. – 10. augustil Tartus

REIV
KRITIKA
REVOLUTSIOON
PROVOKATSIOON

Kandidaatidelt ootame CVd, kuni 3 autoriteksti (mis ei pea olema avaldatud) ning loomingulist motivatsioonikirja 27. juunini aadressile suvekool@muurileht.ee

Vaata lähemalt Müürilehe suvekooli Facebooki lehelt

AUDIOVISUAALSES ÜLEKÜLLUSES FILMIDE TEGEMISEST

Piibe Kolka

Pärast postmodernismi tekkinud tunnet, et kõik on juba tehtud ja originaalne looming pole enam võimalik, tuleb selle kõigega siiski midagi peale hakata. Olemasolevast materjalist mosaiikide kaudu uue tähenduse loomine on nüüdisaegsete filmitegijate ülesanne, mis avab peale lugude ümberjutustamise ka võimaluse võimustruktuure muuta.

Paar päeva enne San Francisco rahvusvahelise filmifestivali (SFIFF) lõppu, mida filmitegijana külastan, toimub Alamo kinos David Thomsoni meistriklass „Algustest ja lõppudest". Thomson on tunnustatud briti päritolu filmikriitik, kelle festivali korraldajad on publiku ees „Psycho" ja „Citizen Kane'i" üle mõtisklema kutsunud. Mõneti ootamatult räägib Thomson kõigepealt hoopis alguseid ja lõppe vältivatest kinokülastajatest. Ta kirjeldab rühma noori 1920. aastate Pariisi tänavatel. Nad rändavad kinost kinno, sisenedes alles siis, kui film on juba paarkümmend minutit käinud. Kakerdades projektsioonilambi valgel istmetele, vaatavad nad stseene – dialooge ja tegevusi, mille eellugu nad ei tea. Kui kogu pundile tundub enam-vähem selge, mis looga tegu, tõustakse püsti ja joostakse järgmisesse kinno, ikka seansi poole pealt keset stseeni.

Need olid noored sürrealistid, kes väärtustasid kunstis „automaatseid" elemente, loogikavälist ja juhuslikku. Seega oli nende jaoks kõige inspireerivam maanduda tundmatu filmiloo keskele. Ekraanil mängiva stseeni põhjuse ja tagajärje seosed polnud selged, film kohtus tänavasaginast pimedusse trüginud vaataja mõttekäikude ja visuaalsete assotsiatsioonidega. Thomson väidab, et sürrealistide instinkt on hiljem ka neuroloogilise tõestuse leidnud – pole teist hetke, mil aju töötaks nii intensiivselt, kui pole veel loogilist rada, mida mööda tunnetus informatsiooniks muuta, ning vaataja püüab välja raalida, mida ja miks ta näeb ja kogeb.

Mõnes mõttes on sürrealistide veidrus nüüdseks igapäevapraktika. Kui ma hilishommikul internetti jõuan, on jagamine juba alanud. Facebookis postitab unetu sõber foto obskuursest sinisest limakehandist ja küsib, kes oskaks tal aidata After Effectsi pikemalt kui kaks minutit renderdama panna. Hetk hiljem on ta asendanud pildi blondi relva hoidva matrjoškaga. Kummalgi kujutisel ei ole otsest seost abipalvega, ent halastamatu tähelepanukonkurentsi tingimustes töötab viimane visuaal tunduvalt paremini. Kuna ma After Effectsi apsakaid piisavalt hästi ei tunne, saadan talle mõned kassidega digikleepekad. Ma ei tea, mis matrjoška või mis sinine plöga see on, aga ometi on mul neist juba kogemus. Siseneme pidevalt sadadesse visuaalreaalsustesse, mille kogu kontekstist me pole teadlikud, mille ümber ja sees keerlev kommunikatsioon on juba enne meie sekkumist käimas. Olgu need virtuaalsed või aktuaalsed, unenäolised või kaubamaja seinale rullitud. (Ma ei saa mainimata jätta, et just praegu sõidab nr 3 trammis mööda roosa „Angry Birdsi" lind. Istub rahulikult väikse vanamuti ees, vaatab aknast välja, naeratab ja sõidab. Ausõna.)

Aga kui kaua kestab visuaalsetes kogemustes sürrealistide ihaldatud loominguline teadmatus? Tundub, et ma peaks alati juba teadma, millele viidatakse, millest üks või teine visuaal räägib. Ja kui ma ei tea, siis ma guugeldan ruttu ja loen kas esimest viit vastet või paari teadusartikli kokkuvõtet – kuidas keegi. Või kui esimesed minutid selgitust ei too, siis „vahetan kanalit", klõpsan uuele lingile ja unustan eelmise. Mul on tunne, et see sünnib rutem, kui sürrealistid kinoistmelt püsti hüppasid – nende fookuses oli tundmatus vees sumav teadvus ja selle avastusvõime. Ma kas hakkan kohe ujuma või hüppan teise lompi.

Filmialal tegutsedes tõukub visuaalide ülekällusest pooleldi eksistentsiaalne küsimus: milleks ja kuidas seda juurde toota, kui kõike on nii palju ning tähelepanu jätkub piiratult? Mitte et sellele lõplikult vastama peaks, pigem saab seda küsimust ülesande püstituseks kasutada. Mulle näib, et filmimaailmas on pooleli huvitavad arengud, kus autori roll algab pigem kuraatoritööst – oluline pole enam uute visuaalide loomine, vaid olemasolevate ülesleidmine, koondamine, ühendava loogika avastamine ja ümberstruktureerimine. Kirjutan siin pikemalt lahti kaks filmi SFIFFilt, mis kasutavad algmaterjalina varem olemas olnud visuaale või helisalvestisi ehk nii-öelda *found footage*'it ning mõtestavad selle ümber uueks linateoseks, rakendades leidusid mitte üksikute arhiivimaterjali sisselõigete, vaid peamise allikana. Mind huvitab, millised vormilised ja esteetilised valikud sellega kaasnevad ning milline on suhe algmaterjali ning filmi lõpliku terviku vahel.

„NOTES ON BLINDNESS"

Festivali üks tähtteostest oli kahtlemata „Notes on Blindness" („Märkmeid pimedusest", 2016, rež Peter Middleton ja James Spinney), mis esilinastus tänavusel Sundance'i festivalil, lisaks täispikale filmile on valminud ka kolmekümneminutine virtuaalreaalsuse presentatsioon. Filmi peategelane on teoloog John Hull, kes salvestas 1980ndatel helikassettidele oma mõtted nägemise kaotusest ning pimedana elamisest. Filmi dialoog on pärit Hulli audiopäevikutest, kodustest salvestistest ning intervjuudest Hulli ja tema naise Maryliniga. Kaamera ees mängivad kõiki tegelasi näitlejad, kes täpselt dialoogi järgi suud liigutavad. Hulli salvestistega seguneb muljetavaldav helikujundus. Filmi visuaalne keel keskendub detailidele ruumis ja liigutustele, tabades ehk ligilähedaselt, kuidas Hull oma tähelepanu ja fookust ümbrusele suunab ning vähehaaval helidest ja puudutustest ruumiterviku loob.

Nii on see korraga dokumentaal- ja mängufilm, arhiivimaterjalil ning intervjuudel põhinev, ent ka põhjalikult lavastatud ja stiliseeritud. Minu jaoks on filmi tugevus Hulli audiosalvestistes – kaasaskantava kassettmaki spetsiifiline toon ja aja mõju magnetlindile, Hulli hääl ja selle

Kaadrid filmist „Notes on Blindness" (Peter Middleton ja James Spinney, 2016)

Kaader filmist „Sixty Six" (Lewis Klahr, 2016)

rütm, kui ta oma kogemustest räägib. Filmi autorid avastasid John Hulli mälestused 1990. aastal avaldatud raamatust „Touching the Rock: An Experience on Blindness", ent nagu nad ühes intervjuus[1] selgitavad, sai just helisalvestistest kogu filmi esteetiline alus.

Filmi ühes kõige meeldejäävamas stseenis räägib Hull, mida tähendab vihma hääl vastselt nägemise kaotanule.
„Vihm joonistab välja ümbritseva piirjooned ja täidab katkestusteta kogu kuuldava ruumi, kattes selle erinevate ja ainukordsete helide ühtlase tekiga (...) Kui vaid majas sees oleks midagi vihmasarnast. Siis saaks kogu ruum endale kuju ja suuruse..."

Järgneb lõige kaadrisse, kus Hull ja tema pere istuvad köögilaua taga ning kõikjal nende ümber langeb tihe ja raske vihm, kattes terve toa.

Selles stseenis saavad kokku filmi kõige mõjuvamad kvaliteedid: Hulli mitmekihiline tunnetus ja selle täpne väljendus; helikujundus, milles tekib vihmapiiskade all materjalide-pindade-peegelduste massiiv, muutes heli tõepoolest visuaalseks kogemuseks; ning pildikeele kasutamine tema maagilises vormis, muutes nähtavaks selle, mida Hull väljendab igatsusena „kui vaid miski...".

Stseeni köitvust segab vaid üks ebaõnnestunud vormiline valik – vaevalt lõpeb Hulli mõttekäik ja jõuan vihmapiisatoonidesse süveneda, kui selle üle hakkab domineerima järjest valjenev emotsionaalne meloodia. Muusika lisandub veel mitmel hetkel, mis klassikaliste filmireeglite kohaselt süvendatud emotsionaalsust nõuavad. Niigi poeetilise pildikeele ja meisterliku helisalvestuse kõrval on see pingutatud ja segav pateetika. Tahaks lihtsalt vihma kuulata, ehk isegi silmad kinni panna.

See paistab olevat üks *found footage*'il põhinevate filmide köielkõnde – kuidas luua piisavalt tugevate tähendusväljadega materjalist oma lugu ilma algset mahlakust välja kurnamata. Siin erineb dünaamika teistest mängu- ja dokfilmi protsessidest – materjalis eneses on kvaliteete, mis eelnevad filmitegija sekkumisele ja mille väärtused tuleb materjalist „välja meelitada". Ning küsimus pole pelgalt sisus (mida Hull ütleb), vaid ka materjali füüsilistes kvaliteetides. Magnetlindile salvestatud hääle spetsiifiline ajalisus saab osaks filmi vormist ning tähendustest. Nii on sellised filmid alati dokumendid – märgid spetsiifilisest ajast ja kohalolust.

Õnneks ei suuda muusikakasutus varjutada audiosalvestiste ehedaid momente. Näiteks saadab Hull vanematele Austraaliasse magnetlintidel helipostkaarte – mitte ainult „kirjapoolt" tervitustega täites, vaid ka „pildiküljele" oma kodu, laste ja naise hääli salvestades. Mängulise tasandi lisavad Hulli eelteismelise tütre Imogeni salvestised: „Tervist kõigile, siin Raadio H, ilm on täna üsna tavaline." Nende lõikude hääleline ja sisuline kontrast Hulli mõtlike päevikutega kannab samas lähedust isa ja tütre jagatud meediumis. See annab näpuga näitamata edasi nägijate ja pimedate jagatud inimlikkust, mida Hull oma töös pidevalt otsis.

,,SIXTY SIX''

Teine linateos on eksperimentaalfilmide kategooriasse liigitatud Lewis Klahri „Sixty Six" (2016), mis algab motoga Paul Éluardilt ja André Bretonilt: „Let the dreams you have forgotten equal the value of what you do not know." See leebelt juhet kokkujooksutav soov sürrealistidelt peaks häälestama vaataja kaheteistkümneks peatükiks väljalõike-animatsioonide maailmas, mille tegelasteks on peamiselt kuuekümnendate koomiksikangelased. Misanstseenid moodustuvad enamasti sama perioodi arhitektuurilistes ruumides – klaasakendega fassaadide ees, kušettidel, ühel hetkel ka hotellitoas, kus seinal on plakat „Art of the Sixties" Roy Lichtensteini teosest tuntud üldistatud koomiksiblondiinist, kes ta eest aastaid vanemana mööda liugleb. Kaadriruum ei ole samas vaid füüsilise ruumi representatsioon. Sinna sisenevad erinevad objektid: klaaskuulid, suitsukonid, lilleõied, võtmed, varjud, mustrid ja tekstuurid, skeemid paberil, erinevad kujundid (enamasti ümarad), mis koomiksi reaalsust õõnestades visuaalseid seoseid kannavad. Nii pole kaadrisse ilmuv punane mummu sugugi vähem tähtis tegelane kui ülikonnas kaunismees.

Narratiiv peatükkide sees ega vahel pole üheselt selge, ent ometi tundub Klahri kompositsioon loogiline. Selle aluseks on väga täpne rütm – nii väljalõigete ja objektide liikumises, üleminekutes kaadrite vahel kui ka muusikas ja ruumi erinevates helides. Iga lühem segment moodustab tervikliku „lause": nool näitab paremale, nool näitab alla, beebisinisel taustal viisakais kingades mehejalad voodil, möödub valgusallikas, tekitab jalgade varju, valgus väreleb ja naishääl teatab, et „by travelling eastward... (kaader vahetub, ilmub pooleldi must, pooleldi roheline fassaad) ...you will gain, westward you will loose", kaadris triibuline lauavakstu, millel liigub nähtavate veresoonte, südame ja kopsudega torso...

Klahr mängib oskuslikult vaataja teadlikkusega konstrueeritud reaalsusest. Ühel hetkel olen koomiksitegelastest ja dialoogist haaratud, kui järsku näen üht püksisäärt nii lähedalt, et ekraanil paistavad paberi karvasus ja koomiksitrüki värvitäpid. Peatükkide vahel ilmuvad tiitrikaardid, mille taustaks on läikiv kuuekümnendate kunstnahk. Vaataja on ühtaegu liikuvas loos ja samas materiaalses nostalgias. Nii muutub ekraanipind materiaalsuse peegelduseks ning ma vaatan Klahriga koos tema enese perspektiivist laua peal toimuvat materjalide mängu. Käib lükka-tõmba, kus kogen kohati eemalt filmi terviklikku maailma ning samas saan pidevaid meeldetuletusi selle füüsilistest osistest ja konstrueeritusest.

Klahri materjal on ajastutruu ja stiilipuhas. Ometi ei räägi ta täpselt koomiksilugusid ega krimkasid ümber, vaid nihestab neid, luues sürrealistlikke ühendusi ja kontraste. Kuna mul õnnestus Klahrilt sellele filmile link paluda, vaatasin mitut peatükki kodus korduvalt, tehes pause ja silmitsedes kaadrit põhjalikult. Üllatuseks märkasin, kuidas paljud visuaalid kordusid ja suhestusid nii, nagu ma enne ei märganud, seosed muutusid selgemaks ja loogilisemaks. Kinolinal ühekordsel vaatamisel erines kogemus tunduvalt. Paistab, et siin hindab Klahr sürrealistidega sarnaselt filmimeediumi automaatsust, hetkelisust ja peatumatust. Ta kasutab Thomsoni viidatud taotlust tekitada kõrgendatud tähelepanuga olukord, kus pole päriselt selge, millisesse visuaalilma oleme sattunud ning kuidas selles korrastatust luua. Pikemal vaatlusel on olemas selgemad ühenduslülid, ent kaader on juba vahetunud ning visuaalide antud vihjed salvestuvad vaid mu alateadvuses.

POSTSCRIPT

Film „Escapes" (rež Michael Almereyda), mille operaatori ja monteerijana ma SFIFFile läksin, põhines samuti arhiivimaterjalidel. See on lugu Hampton Fancherist, kes kirjutas stsenaariumi kultusfilmile „Blade Runner" (1982), ent oli enne seda noor ja uljas näitleja. Samal ajal kuuleme Fancheri nooruspõlvelugusid ning näeme kaadrites katkematu jadana tema filmi- ja telerolle. Ameerika Ühendriikides reguleerib arhiivimaterjalide kasutamist õigustatud kasutuse (*fair use*) määrus, mille kohaselt tohib kasutada ilma luba hankimata materjale, mis on loodava teosega otseselt seotud ja mida uus töö kuidagi kommenteerib. Režissöör näitas filmi õigustatud kasutuse kinnitamiseks juristidele ning nad tõstsid hoiatusmärke kohtades, kus kasutatud visuaalid polnud Fancheri jutu otsene illustratsioon, vaid tähendus oli nihestatud või jutuga teadlikult vastuolus.

On omajagu irooniline, et määrus kaitseb vaid materjali sõnasõnalist kasutust. See tähendab, et vanade materjalide uute tõlgenduste jaoks tuleb õigused osta, mis on eriti problemaatiline, sest see mängib kaasa filmimaailma igipõlist võimumängu. Kui mõelda, milliseid vanu kaadreid ja millist materjali on võimalik leida, siis need on ikka privilegeeritute lood, peamiselt rikaste valgete keskealiste meeste fantaasiaid erutavad kaadrid. Praegu saaks neid visuaale uude konteksti asetades luua ka süsteemikriitikat, dekonstrueerida neis peituvat ideoloogiat ja kõigutada nõnda filmiilma jäika hierarhilist struktuuri. Selleks vajalikud summad ei mahu aga kindlasti süsteemi kritiseerijate rahakottidesse.

Õnneks on iga päev internetti laaditavad visuaalid juba teist nägu. Kahjuks mitte veel piisavalt filmitööstuses, ent vähemalt tavakasutajate telefoni- ja veebikaamerates. Kui lisada sellele Prelingeri arhiivi filmimaterjalid ja teised järjest digitaalselt kättesaadavaks tehtavad visuaalsed allikad (Metropolitan Museum of Art ja British Library tegid näiteks hiljuti tasuta kättesaadavaks tuhanded visuaalid), võib oodata ka järjest mitmekesisema representatsiooniga *found-footage*-filme.

[1] *Humphrey, Thomas 2016. Peter Middleton & James Spinney interview – „Notes on Blindness" directors – The Spread. – cinemajam.com, 16.02.*

TIM ETCHELLS ENG PHILIPPE QUESNE FRA IVANA MÜLLER HRV-FRA LOND MALMBORG EST-SWE SHOWCASE BEAT LE MOT GER TEATER NO99 / ENE-LIIS SEMPER EST *MELK PROD. / MARCO BERRETTINI CHE DEAD CENTRE / BUSH MOUKARZEL, BEN KIDD IRL ERNA ÓMARSDÓTTIR, VALDIMAR JÓHANNSSON ISL ENCYCLOPÉDIE DE LA PAROLE / JORIS LACOSTE FRA ANDROS ZINS-BROWNE / TÜVKA STUDENTS BEL-EST TARTU UUS TEATER, KOMPANII NII / RENATE KEERD EST
BALTOSCANDAL
6.–9. juuli 2016 RAKVERE
baltoscandal.ee